

VESTNIK

delavcev
na
področju
socialnega
dela

št. 1-2
letnik XIII.
1974

Vsebina

	Stran
Tone Brejc - Tatjana Trenta	
Aktualni razgovor: O varstvu ostarelih	3
Skupna komisija o delitvi OP pri Skupnosti socialnih zavodov Slovenije	
Izvajanje samoupravnega sporazuma o delitvi dohodka in osebnih dohodkov na področju zavodskega socialnega varstva - poročilo za leto 1973	9
Skupnost socialnih zavodov Slovenije	
Informacija o poprečnih cenah oskrbnega dne v socialnih zavodih (na dan 31/3-74)	28
Franci Brinc	
Vloga klinične ekspertize v kazenskem postopku proti mladoletnikom	31
Ciril Brezovec	
Metode dela z mladoletniki v disciplinskem centru	42
POROČILA	
- Organiziranost občinskih socialnih služb v Sloveniji	51
- Ob blejskem seminarju o narkomaniji	67
- Vloga socialnih delavcev na področju planiranja družine	74
IZ TUJIH REVIJ	
- Nov sistem observacije vedenjsko in osebno- stno motene mladine	81

178528
+

- Prostitucija mladoletnic in možnosti za njeno preprečevanje 88

VESTI

- Seminar za socialne delavce "Socialno delo in planiranje družine" 91

GLOSA

- Socialno varstvo ali socialno skrbstvo - to je zdaj (še vedno) vprašanje 93

- S starega magnetofonskega traku 99

PO 240/1980

FOROČILA
- Organiziranost občinskih socialnih služb v Sloveniji
- Ob plačnem seminarju v Mariboru
- Vloga socialnih delavcev na področju planiranja družine
IZ TOLIH REVILJ
"Nov sistem obravnave vedenjske in osebnostno motene mladine"

Aktualni razgovor : O varstvu ostarelih

Na vprašanja Toneta BREJCA, odgovornega urednika VESTNIKA, odgovarja Tatjana TRENTA, samostojni svetovalec za varstvo ostarelih Republiškega sekretariata za zdravstvo in socialno varstvo SRS.

Vprašanje:

Že kar stereotipna je postala trditev, da je skrb za ostarele ena najnujnejših in največjih nalog pri dejavnosti socialne službe pri nas. Ali bi lahko na kratko povedali, kaj menite o sedanjih razmerah v Sloveniji, zlasti kar zadeva uresničevanje nalog, ki so bile zapisane v raznih dokumentih ?

Odgovor:

Ne bi rekla, da je največja naloga socialne službe v tem času skrb za reševanje problematike starejših ljudi, saj socialne službe s svojo dejavnostjo obravnavajo vrsto potreb vseh kategorij občanov in bi bilo težko reči, katera je najnujnejša. Da pa je bilo nujno pričeti s sistematičnim reševanjem problemov starejših ljudi se strinjam, zlasti, ker je bilo to področje vsa povojna leta obravnavano precej neorganizirano, v glavnem so pozornost pritegovali le najnujnejši primeri. Pa še tedaj smo poznali v glavnem dve obliki pomoči tj. družbeno denarna pomoč ali namestitvev v dom za stare. Drugih oblik se nismo posluževali, ker na to nismo bili pripravljani.

Odgovor pa ne bi bil popoln, če ne bi omenila niza vzrokov, ki so prisilili k temu, da smo se lotili tudi tega področja organizirano, tako kot npr. otroškega varstva in drugih.

V SR Sloveniji, ki je bila prva povojna leta med tistimi evropskimi narodi, ki so se uvrščali z manj kot 7 % ljudi starejših od 65 let v grupo "zrelega naroda", smo leta 1971 po popisu prebivalstva ugotovili, da smo že prešli v grupo "starih narodov", saj imamo 9,83 % vseh prebivalcev starih nad 65 let. Tudi v okviru SFRJ smo na prvem mestu. Na preoblikovanje starostne strukture prebivalstva SR Slovenije so ne-

dvomno vplivali različni faktorji, kot so: industrializacija dežele, večji kulturni in zdravstveni nivo, medicinska znanost in drugo. Povečala se je povprečna življenska doba, tako da 80-90 letniki niso več nobena redkost. S preobrazbo, ki smo ji priča v zadnjih 30 letih, pa se je preobrazil tudi način življenja v sami naši družini. Večgeneracijske družine se spričo zaposlenosti zlasti velikega odstotka žena, načina stanovanjske izgradnje itd. umikajo dvogeneracijskim, ki zaradi objektivnih vzrokov ne morejo nuditi več vse potrebne oskrbe in nege svojim ostarelim, često tudi obolelim članom.

Vedno večje število starejših ljudi in naštetih objektivni vzroki so družbo prisilili, da je pričela s širšo akcijo, kako pomagati starejšim ljudem, ki so sami in jim je potrebna pomoč za življenje.

Prav zaradi tega je bil sprejet akcijski program razvoja družbene skrbi za starejše ljudi, ki je zasnoval široko akcijo vseh družbenih faktorjev: SZDL, RK, strokovnih služb. Takšen program so sprejele vse skupščine občin. Izoblikovale so se tudi nekatere nove oblike pomoči kot je npr. soseska pomoč, ki jo uspešno vodi organizacija RK v krajevnih skupnostih in ki priteguje k temu delu najširši krog svojih članov vse od šolske mladine dalje. Koordinacijski odbori pri SZDL v 54 slovenskih občinah povezujejo vse dejavnike, ki se ukvarjajo z vprašanjem starostnikov ter opozarjajo na potrebne ukrepe bodisi kadar je potrebno organizirati neko obliko pomoči ali kadar je potrebno pristopiti k ustvarjanju baze, ki bo izvajala pomoč. Žato so občinske skupščine tudi, razen redkih izjem, sprejele programe razvoja varstva starih, ki zajemajo vse vrste oblik pomoči od družbeno denarnih pomoči, soseske pomoči, nege na domu do zavodskega varstva.

Zdi se mi prav, da še posebej omenim zavodsko varstvo in njegov razvoj v Sloveniji v povojnem obdobju, kajti iz tega bo razvidno, da smo tudi tu napravili velik korak naprej.

Po vojni smo podedovali nekaj hiralnic in domov onemoglih, ki nikakor niso odgovarjali namenu, da bi star človek v njih našel nadomestilo za dom. Ne samo neprimerne zgradbe, ki so bile prenapolnjene, temveč tudi vedno večje število ostarelih onemoglih, brez doma in svojcev, so družbo silili, da je iskala rešitev za namestitev teh ljudi in se zato posluževala starih gradov, bivših vojašnic, tovarniških objektov,

starih šol in večjih kmečkih poslopij. Vse te zgradbe niso odgovarjale svojemu namenu, čeprav so se posamezni ustanovitelji takratni okraji in občine z vsemi močmi prizadevali, da bi te prostore kolikor toliko preuredili za primerna človeška bivališča. Pregled teh domov leta 1968, ki ga je opravila strokovna komisija Republiškega sekretariata za zdravstvo in socialno varstvo SR Slovenije je pokazal, da so potrebni nujni ukrepi za izboljšanje pogojev za delo in življenje v teh zavodih. Po sprejetju zakona o socialnih zavodih leta 1971 in normativnega akta o pogojih, ki jih morajo socialni zavodi izpolnjevati za izvrševanje svoje funkcije, so se stvari premaknile tudi na tem področju. Neurejene razmere v teh zavodih in vse večji pritisk s terena, ki se je dušil v problemih, kam namestiti starejše ljudi, ki so postali pogosto popolnoma odvisni od pomoči, in tistih, ki so se sami zaradi bilo kakšnih vzrokov odločili, da bi živeli v zavodu, so našli razumevanje pri ljudeh, ki so opravljali s skladom za stanovanjsko graditev za upokoјence, da so z denarjem sklada podprli uresničitev programa sanacije obstoječih socialnih zavodov kot tudi novogradnje. Uspeh ni izostal. Lahko rečem, da je razen dveh socialnih zavodov, ki še nista predložila sanacijskega programa, v ostalih sanacija v teku in pričakujemo, da bodo zavodi zadostili zahtevam za svoje delo do leta 1976. Poleg tega pa je v gradnji vrsta novih zavodov širom Slovenije, nekaj pa jih je že odprlo vrata. Tako je bil zgrajen prizidek k domu na Taboru v Ljubljani leta 1972, njemu so sledili zavodi v Celju, Kranju, Mariboru. Nekateri bodo predani svojemu namenu 1974 oz. 1975 leta, v večjem številu občin pa potekajo priprave bodisi za dograditev k obstoječemu zavodu ali za popolno novogradnjo.

Če navedem, da bomo po sprejetih programih do leta 1976 s sanacijami in novogradnjami usposobili 7000 mest od 8500, kolikor bi jih po statističnih pokazateljih potrebovali, lahko rečem, da se sprejeta stališča širše družbene skupnosti uspešno izvajajo. Zlasti pa smo lahko zadovoljni, da je miselnost, da je starost enakovredno obdobje v človekovem življenju, prodrla v slehernega našega človeka, da problemov starosti ne moremo porivati na rob družbenega dogajanja, temveč so del vsakdanjega življenja in da socialni zavod ni odlagališče starih in bolnih, temveč le organizirana oblika pomoči družbe vsem tistim, ki si take oblike želijo ali jo potrebujejo.

Vprašanje:

Najbrž je za uspešno delo socialne službe pomembno, da si zagotovi svoje programe skrbi za ostarele udeležbo političnih sil. Kaj menite o političnih vidih strokovne akcije ?

Odgovor:

Nedvomno je, da brez široko politično zastavljene akcije pri reševanju vseh oblik skrbi za starejše ljudi ne bi uspeli. Le enotno gledanje na problem nas je pripeljalo do uspehov in tudi karkoli bomo v prihodnje na tem področju delali, bo moralo biti osnovano na enotnosti v akciji. Morda bo prav v prihodnje še bolj potrebna pomoč političnih sil v občini pri reševanju vseh problemov, s katerimi se ukvarjajo strokovne službe socialnega skrbstva. Ni slučaj, da so koordinacijski odbori v občinah in republiki pri najštevilnejši politični sili pri nas, pri socialistični zvezi delovnih ljudi in da ta povezuje vse ostale družbene, društvene in strokovne sile v enotno celoto. Zato mislim, da je to edini način za doseg cilja tudi na tem področju.

Vprašanje:

Kako bi ocenili vpliv Republiškega sekretariata za zdravstvo in socialno varstvo na socialno službo in ostale dejavnike, ki naj bi vodili praktično politiko v prid ostarelim osebam?

Odgovor:

Republiški sekretariat za zdravstvo in socialno varstvo je strokovno upravno telo, ki nudi pomoč pri reševanju posameznih problemov. Odločanje pa je pri samih samoupravnih telesih občin in od njih je odvisno, kakšno politiko bodo imeli do posameznega problema. Naloga sekretariata je le, da njihova hotenja uskladi z zahtevami in možnostmi. Z medsebojnim sodelovanjem lahko dosežemo najprimernejše rešitve.

Vprašanje:

Kateri so po vašem mnenju najbolj pereči problemi in v čem vidite njihovo rešitev?

Odgovor:

Kljub temu, da sem na splošno optimist kar zadeva izboljševanja varstva starih, pa moram ugotoviti, da se pogosto znajdemo v začaranem krogu. Na eni strani so problemi - na drugi strani pa finančne zmogljivosti, ki so najpogostejša ovira za realizacijo še tako dobro zastavljenega programa. Če se omejim samo na zavodsko varstvo in probleme, ki jih opažam na tem področju.

Osnovo za delo, t.j. kapacitete v zavodih si ustvarjamo in tega prizadevanja tudi v prihodnje ne bomo smeli zmanjševati, saj so potrebe iz dneva v dan večje. Zlasti v večjih centrih bomo s pomočjo socialnih zavodov lahko izpeljali vrsto zamisli o pomoči tudi tistim, ki ne želijo ali nimajo potrebe po zavodskem varstvu in jim zadošča nega na domu, urejena preiskrba s hrano, dnevno varstvo in druge oblike pomoči starejšemu človeku. Opažamo pa, da je v naših socialnih zavodih vse več mlajših ljudi, ki jih je bolezen priklenila na posteljo za vse življenje, da je v njih precej invalidov, motečih oseb (alkoholikov, duševno prizadetih), ki v normalen dom za stare ne spadajo, a jih zaradi prezasedenosti posebnih socialnih zavodov ali pa ker zavodov za posebne skupine sploh ni, silom prilik nameščamo v obstoječe zavode. To moti življenje in delo v zavodih, ki se borijo tudi s kadrovskimi težavami. Zlasti je težko najti osnovno strežno osebje v tistih krajih, kamor je prodrla industrija, ki nudi povsem drugačne pogoje dela in nagrade za delo, kot pa jih ima največkrat nekvalificiran - priučen kader v socialnih zavodih.

Skoraj polovica vseh oskrbovancev v socialnih zavodih (od 4500) potrebuje popolno ali delno oskrbo, tj. zdravstveno nego, ki jo lahko nudi le strokovno usposobljen kader. Čeprav socialni zavod ni podaljšana roka bolnišnice in ima organizirano zdravstveno službo za svoje oskrbovance, tako kot zahtevajo predpisi o zdravstvenem zavarovanju, skupnosti zdravstvenega zavarovanja te usluge različno vrednotijo in plačujejo, tako da te storitve pogosto bremenijo oskrbni dan. Tu bi bilo potrebno enotno vrednotenje teh storitev. Drug problem, ki se mi zdi pereč, je problem s katerim se srečujemo prav v zadnjem času, ko pričenjajo z delom novi zavodi. Danes obremenjujemo oskrbovanca socialnega zavoda ali drugega plačnika pri koriščenju njegovih uslug z amortizacijo, ki v nekaterih primerih

doseže celo 30 % oskrbnega dne. Vemo pa, da ne bi plačeval tolikšne amortizacije, če bi lahko živel doma, oz. bi bil regresiran, če bi ekonomska najemnina presegala njegove dohodka. Socialni zavod ni nič drugega kot njegov dom, ki mu daje vso oskrbo, vključno s stanovanjem. Amortizacija vnaša dodatno obremenitev oskrbnega dne, ki se podreja dnevnim tržnim cenam in drugim ekonomskim gibanjem in je pogosto precej višji od povprečja slovenske pokojnine. Tako marsikdaj nastane vprašanje plačevanja oskrbnine, ker pokojnina ali drugi dohodki ne zadoščajo za kritje stroškov, občine pa so omejene v svojih proračunih in so sposobne kriti le najnujnejše potrebe, tako da se odločajo za zavodsko varstvo pogosto šele tedaj, ko nobena oblika pomoči starejšemu človeku ni več mogoča. Zato bo zelo važno, da bomo res skrbno zbrali vse potrebe v posameznih občinah in jih preračunali v dinar, ko bomo prešli na novi način financiranja tudi na socialnem področju v okviru samoupravnih skupnosti socialnega skrbstva.

Še en problem je, na katerega bi rada opozorila, ali morda bolje, vspodbudila tiste občinske skupščine, ki se problema zavodskega varstva še niso lotile, bodisi ker nimajo sredstev, bodisi ker nimajo zavodov za varstvo starejših. Čeprav bi bilo idealno, da bi vsaka občina imela socialni zavod za varstvo starejših ljudi, bomo ta cilj verjetno dosegali zelo počasi. Ta problem bi bil rešen, če bi se znali dogovarjati med občinami, morda v celotni regiji, združevali sredstva in prizadevanja. Sedaj pa se poslužujejo nekatere občine linije najmanjšega odpora. Svoje občane pošiljajo v tisti zavod, ki ima pač prosto mesto ne glede na to, kako to vpliva na počutje starega človeka ter le redko prispevajo kaj več kot stroške oskrbnine. Ko pa jih zavod opozori in prosi za pomoč, se nanj vsuje plaz očitkov. Na take po vsej Sloveniji raztresene občane radi tudi pozabimo.

Ko urejamo probleme starejših ljudi, imejmo vedno pred očmi to, da bomo na njihovo pot stopili jutri, pojutrišnjem in je treba poskrbeti, da takrat ne bomo sami brezmočni. temveč, da bo z nami celotna družba.

Skupna komisija podpisnic
samoupravnega sporazuma o
delitvi dohodka in osebnih
dohodkov s področja zavodskega
socialnega varstva

Izvajanje samoupravnega sporazuma o delitvi dohodka in osebnih dohodkov na področju zavodskega socialnega varstva

Poročilo za leto 1973

UVOD

35. in 41. člen zakona o samoupravnem sporazumevanju in družbenem dogovarjanju o merilih za razporejanje dohodka in za delitev sredstev za osebne dohodke (Ur.l. SRS, št. 26/73) določata:

"Ko delavci v temeljnih organizacijah družbenega dela z zaključnimi računi odločajo o razporejanju dohodka, svojo razporeditev primerjajo z razporeditvijo, izračunano po merilih, dogovorjenih s samoupravnimi sporazumi.

Rezultate primerjanja sporočijo temeljne organizacije združenega dela svojim skupnim komisijam in pristojnim enotam službe družbenega knjigovodstva.

Skupne komisije za sporazumevanje morajo v enem mesecu po prejemu zaključnih računov predložiti poročilo o izvajanju samoupravnega sporazuma vsem udeležencem sporazuma."

31. člen samoupravnega sporazuma s področja zavodskega socialnega varstva določa, da je skupna komisija dolžna nadzirati izvajanje sporazuma ter ugotavljati morebitne kršitve sporazuma.

V 35. členu sporazum določa, da morajo biti podatki za izkazovanje, primerjanje in kontrolo sporazuma mesečno na voljo iz knjigovodstva vsakega podpisnika.

Kaj se smatra za kršitev samoupravnega sporazuma ?

Odgovor na zastavljeno vprašanje najdemo v 2. odstavku 31.čl. sporazuma, ki pravi:

"Kršitev samoupravnega sporazuma je vsako ravnanje (podčrtal F.V.) podpisnika, ki je v nasprotju z določbami samoupravnega sporazuma, predvsem pa:

- razporeditev sredstev za osebno in skupno uporabo po zaključnem računu preko ravni, določene s samoupravnim sporazumom;
- nepravilnosti v zvezi z izračunom obsega sredstev kalkulativnih osebnih dohodkov, všteti vse vrste dodatkov, ki povečujejo obseg teh sredstev;
- nepravilnosti z izračunom in izplačilom najvišjega osebnega dohodka in dodatkov nanj;
- nepravilnosti z izračunom in izplačilom najvišjega osebnega dohodka in dodatkov nanj;
- nepravilnosti v zvezi z izkazovanjem dogovorjenega omenjenega obsega sredstev za zadovoljevanje skupnih potreb delavcev in kršitev določb samoupravnih sporazumov pri uporabi sredstev za zadovoljevanje skupnih potreb;
- kršitve pri ugotavljanju obsega sredstev za osebne dohodke, ki so odvisni od poslovnega rezultata;
- kršitve pri izplačevanju osebnih prejemkov, ki pomenijo povračilo dejanskih stroškov (35. člen zakona o davkih občanov, Ur.l. SRS, št. 7/72)".

Katere ukrepe lahko skupna komisija izreka kršiteljem sporazuma ?

Po 3. odstavku 31. člena lahko komisija izreka naslednje ukrepe:

- opomin
- javni opomin
- izključitev iz samoupravnega sporazuma.

O vsakem izrečenem ukrepu mora skupna komisija obvezno obvestiti vse podpisnice sporazuma, obvestiti pa mora tudi najvišji organ upravljanja kaznovane podpisnice.

SPREMEMBE IN DOPOLNITVE SAMOUPRAVNEGA SPORAZUMA ZA LETO 1973

Spremembo splošnega družbenega dogovora iz leta 1972 glede zvišanja kalkulativnih osebnih dohodkov za prvo in drugo skupino za 100 din mesečno, smo v našem samoupravnem sporazumu uveljavili tako, da smo od 1.10.1972 do 31.6.1973 zvišali kalkulacijsko osnovo prve skupine za 13 točk (od 100 na 113 točk) in druge skupine za 10 točk (od 115 na 125 točk),

Spremembe splošnega družbenega dogovora iz leta 1973 glede zvišanja kalkulativnih osebnih dohodkov prve in druge skupine za 150 din in tretje skupine za 50 dinarjev mesečno, smo uveljavili s 1.7.1973 tako, da smo zvišali kalkulativno osnovo pri prvi skupini za 18 točk (od 113 na 131 točk), pri drugi skupini za 19 točk (od 115 na 144 točk) in pri tretji skupini za 8 točk.

Druge spremembe kalkulativnih osebnih dohodkov so bile naslednje:

zvišanje kalkulativne osnove za naslednje značilne skupine delovnih mest

- 3 a) od 130 na 140 in kasneje na 148 točk
- 3 b) od 130 na 160 in kasneje na 168 točk
- 4 b) od 210 na 220 točk
- 5) od 250 na 260 točk

Na novo je bilo ovrednoteno tudi delovno mesto direktorja in to:

- direktor posebnega socialnega zavoda 350 do 400 točk
- direktor splošnega socialnega zavoda 300 do 350 točk.

Spremenjeni so bili tudi dodatki za direktorja in vodilna delovna mesta.

V sporazumu so bili omiljeni odbitki tistim delavcem (do vključno četrte skupine), ki nimajo ustrezne strokovne izobrazbe.

Najnižji osebni dohodek je bil zvišan od 900 na 1.000 dinarjev, najvišji osebni dohodek pa je ostal nespremenjen v višini 6.000 dinarjev.

V samoupravnem sporazumu so bile spremenjene tudi določbe o

dodatku za delovno dobo, ki se odslej všteva v kalkulatívni osebni dohodek, kar pomeni povečanje mase kalkulatívni osebni dohodkov.

Uveljavljeno je bilo tudi novo vrednotenje težavnostnih pogojev dela na podlagi meril iz posebne tabele, ki je postala sestavni del sporazuma.

Druge spremembe samoupravnega sporazuma so bile v glavnem te-le:

- zvišanje regresa za prehrano od 50 na 60 din mesečno,
- priznanje nočnine v višini 40 din brez predložitve računa
- zvišanje kilometrine od 0,90 na 1,30 din (od 1/11.1973 dalje).

Samoupravni sporazum je bil tudi dopolnjen z določbami o spremljanju in z določbami o sankcijah za kršitelje sporazuma.

Vse spremembe samoupravnega sporazuma v letu 1973 so pozitivno vplivale na gibanje osebni dohodkov v socialni zavodih, tako da so bila ta gibanja v letu 1973 v mejah dogovorjene ekonomske politike.

ANALIZA IZVAJANJA SAMOUPRAVNEGA SPORAZUMA ZA LETO 1973

Na podlagi zbranih podatkov na obrazcih KOD in DRD je skupna komisija na seji dne 25/4-1974 ugotovila,

DA NOBENA PODPISNICA NI PRESEGLA DOGOVORJENEGA OBSEGA SREDSTEV ZA OSEBNO IN SKUPNO PORABO NITI DOGOVORJENE VIŠINE NAJVIŠJEGA OSEBNEGA DOHODKA.

Po podatkih službe družbenega knjigovodstva sta med kršitelji s področja zavodskega socialnega varstva

1. Otroški dom Maribor, ki naj bi presegel skupno dogovorjeni obseg sredstev za osebno in skupno porabo za 184 ali 0,0 % in
2. Dom starih Idrija, ki naj bi s 4.308 dinarji prekoračil najvišji dovoljeni mesečni neto osebni dohodek po samoupravnem sporazumu.

Skupna komisija je na podlagi razpoložljive dokumentacije za Otroški dom Maribor ugotovila,

- da znaša skupaj dogovorjena osebna in skupna poraba (DRD zap.št. 27/4) 580.415,60 din
- da znaša razporejeni del dohodka za osebno in skupno porabo (DRD, zap.št.30/4) 559.723,95 din

Iz podatkov DRD obrazca se torej vidi, da Otroški dom v Mariboru ni kršil samoupravnega sporazuma, saj je razlika med dogovorjeno porabo in razporejenim delom dohodka 20.691.65 din.

V primeru Doma starih Idrija je komisija ugotovila, da je najvišji osebni dohodek po sporazumu določen na 6.000 din in da zato osebni dohodek v višini 4.308 din ne more predstavljati kršitev sporazuma.

Nepравilnosti v zvezi z izpolnjevanjem obrazcev DRD in KOD je komisija ugotovila pri devetih podpisnikih, in to: Dom počitka v Domžalah, Zavod "Sprejemni center" Ljubljana, Dom počitka Rakičan, DVZ Ponikve, Delavski dom Ljubljana, Dom upokonecev Celje, Dom upokojencev Piran, Dom upokojencev Murska Sobota in Dom počitka Jelšingrad. Na poziv komisije so vsi podpisniki napake popravili.

Sum na kršitev samoupravnega sporazuma glede na razporeditve dohodka za osebne dohodke iz stimulacije je podan pri socialnem zavodu Dr.F.B. Jesenice, ki je iz stimulacije razdelil 38.652,80 din. Komisiji namreč ni znano, da ta zavod sodi med posebne socialne zavode in da posluje na pretežno enak ali podoben način kot gospodarske organizacije (17.člen samoupravnega sporazuma).

Pri drugih treh zavodih, ki so delili osebne dohodke iz stimulacije (Delavski dom Kamnik 1,73 %, Zavod "Sprejemni center" Ljubljana 7,88 % in Center za rehabilitacijo in varstvo slepih Škofja Loka 14,97 % - glej tabelo 2) je po mnenju komisije delitev osebnih dohodkov v skladu z določbami 17. člena sporazuma.

Skupna komisija ni posedovala dokumentacije, iz katere bi lahko ugotavljala eventuelne nepravilnosti v zvezi z uporabo sredstev za zadovoljevanje skupnih potreb in v zvezi z izplačevanjem osebnih prejemkov, ki pomenijo povračilo dejanskih stroškov.

Podrobni podatki o gibanjih poprečnih mesečnih osebnih dohodkov, kvalifikacijskih količnikih in indeksi realnih osebnih dohodkov so prikazani v tabeli I za vse podpisnice sporazuma, zato na tem mestu povzemamo le nekatere ekstremne podatke. (Iz prikaza je izvzet Dom upokoјencev Murska Sobota, ki močno odstopa zaradi posebnih pogojev svojega delovanja in majhnega števila, predvsem honorarno zaposlenih delavcev).

Najnižji poprečni mesečni osebni dohodki na pogojno nekvalificiranega delavca:

Dom počitka Mengeš	900 din
Dom počitka Vrhnika	915 din
Dom počitka v Domžalah	934 din

pod 1.000 din osebnih dohodkov na PND so imeli še naslednji zavodi: Dom počitka Jelšingrad, Delavski dom Ljubljana, Dom upokoјencev Dravograd, Dom upokoјencev Viltuš in Dom oskrbovancev Piran.

Najvišji poprečni mesečni neto osebni dohodek na PND (nad 1.200 din):

Socialni zavod F.B. Jesenice	1.209 (4,01 % iz stim)
Dom upokoјencev Rakičan	1.250
Center slepih Škofja Loka	1.303 (14,97 % ")

Skupno poprečje zavodskega socialnega varstva je bilo 1.143 din.

Najnižji poprečni mesečni neto osebni dohodek na zaposlenega delavca:

DVZ Ponikve	1.497 din
Dom počitka Vrhnika	1.655 din
Dom počitka Jelšingrad	1.676 din
Dom upokoјencev Muretinci	1.691 din
Dom na Bokalcah	1.698 din

Najvišji poprečni mesečni neto osebni dohodek na zaposlenega delavca:

Dom upokoјencev Kranj	2.270 din
Dom počitka Tisje	2.242 din
Otroški dom Maribor	2.119 din

nad 2.000 din pa še naslednji zavodi: Dom počitka Planina, Dom počitka Impoljca, Delavski dom Kamnik, Dom upokoјencev Rakičan in Center za rehabilitacijo slepih Škofja Loka.

Skupno poprečje je znašalo 1.789 din in je bilo za 655 dinarjev pod republiškim poprečjem za družbene dejavnosti.

Najnižji kvalifikacijski količnik (pod 1,5) imata:

DVZ Ponikve	1,346
Dom upokoјencev Muretinci	1,496

najvišjega pa Dom počitka Mengeš, in to 2,071. Skupno poprečje kvalifikacijskih količnikov je 1,566.

Realni osebni dohodki so se najbolj znižali pri naslednjih zavodih:

Zavod "Sprejemni center" Lj.	18,3 %
Dom počitka Vrhnika	17,4 %
Dom počitka Jelkingrad	14,2 %
Delavski dom Ljubljana	11,4 %
Zavod Hrastovec-Trate	11,1 %

Realni osebni dohodki so se najbolj povečali pri naslednjih zavodih:

Otroški dom Maribor	9,7 %
DVZ Ponikve	8,3 %
Dom na Bokalcah	7,8 %

povečali pa so se še v Domu počitka Tisje, Domu oskrbovancev Piran, Domu starih Idrija in Domu A.D. v Preddvoru.

V skupnem so se realni osebni dohodki znižali za 7,2 % v primerjavi z letom 1972.

Primerjalni podatki o gibanju osebnih dohodkov vodilnih delavcev so prikazani v tabeli 3.

Iz tabele povzemamo:

- da ima visoko izobrazbo 6 direktorjev in 1 vodilni delavec,
- da ima višjo izobrazbo 22 direktorjev in 24 vodilnih delavcev,
- da ima srednjo izobrazbo 10 direktorjev in 21 vod. delavcev in
- da nimajo popolne srednješolske izobrazbe 4 vodilni delavci (v prikazu niso zajeti podatki za Zavod za rehabilitacijo in zaposlovanje Celje, ker omenjeni zavod ni poslal podatkov).

Kalkulativno osnovo, zmanjšano za odbitne točke zaradi manjkajoče izobrazbe po 22. členu sporazuma, so najbolj presegli:

- pomočnik direktorja DVZ Ponikve za 43 %
- pomočnik direktorja Doma na Bokalcah za 13 %

- direktor Doma počitka v Impoljci za 12 %
- zdravnik v Domu oskrbovancev Novo Celje za 11 %
- direktor Lambrechtovega doma Sl.Konjice za 9 %
- računovodja v Domu Jožeta Potrča Poljane za 9 %

Če so direktorji in drugi vodilni delavci, ki so prekoračili svojo kalkulatívno osnovo, kršili samoupravni sporazum, bodo morali v prvi vrsti presoditi organi upravljanja v samih zavodih, potem ko bodo ugotovili, v koliki meri so pri delitvi osebnih dohodkov po svojih pravilnikih upoštevali izobrazbo, znanje, sposobnost, odgovornost, napor, delovne pogoje, delovni učinek in druga merila iz samoupravnega sporazuma.

DOGRAJEVANJE SAMOUPRAVNEGA SPORAZUMA

Ustavna določila, zakon o samoupravnem sporazumevanju in družbenem dogovarjanju o merilih za razporejanje dohodka in za delitev sredstev za osebne dohodke ter druga izhodišča nas obvezujejo, da samoupravni sporazum dograjujemo v smislu nenehnega neposrednega sporazumevanja o razporejanju dohodka in delitvi osebnih dohodkov po delu, in to

1. po dejavnostih in
2. po območjih.

V bodoče se bomo morali sporazumevati ne le o tistem delu dohodka, ki obsega sredstva za osebno in skupno porabo, temveč o dohodku, ki ga predstavlja novoustvarjena vrednost (tudi o takoimenovanih pogodbenih in zakonskih obveznostih ter prispevkih za skupno in splošno porabo), upoštevajoč pri tem naslednja osnovna izhodišča:

1. samoupravno sporazumevanje o razporejanju dohodka in delitvi osebnih dohodkov po delu je ustavna obveznost;
2. osnovni nosilci samoupravnega sporazumevanja so delavci v temeljnih organizacijah združenega dela;
3. osebni dohodek delavca mora biti odvisen od delavčevega prispevka k dohodku, upoštevajoč pri tem njegovo živo in minulo delo;
4. samoupravni sporazum mora opredeliti kriterije za materialno in socialno varnost delavcev.

Skupna komisija je to poročilo obravnavala in potrdila 21.6.1974.

Tabela 1

PRIMERJALNI PODATKI O POPREČNIH MESEČNIH NETO OSEBNIH DOHODKIH, KVALIFIKACIJSKIH KOLIČNIKI IN INDEKSU REALNIH OSEBNIH DOHODKOV ZA LETO 1973

indeksi 1973/1972

Zap. št.	Ime zavoda	Poprečni mesečni neto osebni dohodek na Pogojno ND na Zaposlenega D		indeks		Kvalifikacijski kol. količnik indeks	Indeks realnih oseb. dohod.	
		din	indeks	din	indeks			
1	2	3	4	5	6	7	8	9
SKUPAJ SRS								
		1240	113,0	2190	115,1	1,766	101,8	95,9
GOSPODRSTVO SKUPAJ								
		1268	113,7	2141	115,6	1,688	101,6	96,3
DRUŽBENE DEJAVNOSTI								
		1125	110,2	2444	112,0	2,173	101,7	93,3
ZAVODSKO SOC. VARSTVO								
		1143	111,8	1789	111,3	1,566	99,6	92,8
1. DU Murska Sobota								
		481	45,4	847	61,8	1,760	135,4	51,4
2. DP Mengeš								
		900	81,3	1864	109,6	2,071	112,3	91,3
3. DP Vrhnika								
		915	96,8	1655	99,1	1,811	102,5	82,6
4. DP Domžale								
		934	104,0	1739	107,9	1,862	103,7	89,9
5. DP Jelšingrad								
		958	100,4	1676	103,0	1,750	102,7	85,8
6. DU Dravograd								
		984	103,7	1827	109,9	1,856	105,9	91,6
7. DU Viltuš								
		986	104,8	1804	109,4	1,829	104,5	91,2
8. DO Piran								
		993	116,6	1776	120,4	1,788	106,4	102,8
9. Delavski dom Ljubljana								
		982	104,9	1905	106,3	1,940	101,3	88,6
10. Dom J. P. Poljčane								
		1026	111,8	1746	118,6	1,703	106,2	98,8

Tabela 1 - nadaljevanje

1	2	3	4	5	6	7	8	9
11.	DU Tabor, Ljubljana	1035	109,4	1791	117,7	1,730	108,1	98,1
12.	Dom na Bokalcah	1039	110,6	1698	129,4	1,634	117,0	107,8
13.	Center za usp.in zap. Celje	1042	102,4	1747	113,1	1,676	110,5	94,3
14.	DP Metlika	1046	103,4	1797	107,2	1,718	103,6	89,3
15.	DU Izola	1050	112,3	1802	116,9	1,695	103,4	97,4
16.	L. D. Slov. Konjice	1051	108,1	1896	117,8	1,804	109,4	98,0
17.	Dom starih, Gradišče	1055	107,8	1830	109,6	1,735	100,2	91,3
18.	Zavod Hrastovec - Trate	1056	108,8	1881	106,7	1,803	99,2	88,9
19.	DP Planina	1056	110,8	2104	112,9	1,993	101,9	94,1
20.	DS Idrija	1063	121,8	1959	121,5	1,842	99,7	101,3
21.	DU Polzela	1075	107,8	1949	109,7	1,815	101,8	91,4
22.	PSZ Lukavci	1085	117,8	1924	115,2	1,773	97,9	96,0
23.	DU Celje	1088	-	1997	-	1,836	-	-
24.	DP Impoljca	1091	110,6	2007	109,7	1,840	99,1	91,4
25.	Otr. dom Maribor	1096	131,3	2119	131,6	1,933	100,2	109,7
26.	Trub.dom Loka pri Z.M.	1097	114,5	1846	117,1	1,684	102,4	97,6
27.	DP Podbrdo	1098	106,5	1823	112,2	1,661	105,4	93,5
28.	DVZ Ponikve	1099	116,7	1497	128,5	1,346	110,1	108,3
29.	Zavod spr.center, Ljublj.	1101	96,0	1940	98,0	1,763	102,9	81,7
30.	DO Novo Celje	1108	127,5	1808	120,0	1,631	94,1	100,0
31.	DUO Muretinci	1130	114,3	1691	116,0	1,496	101,4	96,7
32.	Dom Poljane, Ljubljana	1136	111,2	1831	118,4	1,612	106,5	98,7
33.	Dom A.D. Predvor	1180	128,3	1922	122,3	1,628	95,3	101,9
34.	DP Tisje, Šmartno	1190	139,4	2242	127,2	1,885	91,4	106,2
35.	DU Kranj	1192	-	2270	-	1,905	-	-

Tabela 1 - nadaljevanje

1	2	3	4	5	6	7	8	9
36.	Del.dom, Kamnik	1196	122,2	2060	115,3	1,722	94,4	96,1
37.	Soc. z. F.B. Jesenice	1209	105,9	1830	117,0	1,514	110,5	97,5
38.	DU Rakičan	1250	109,1	2023	117,0	1,617	107,2	97,5
39.	Zavod slepih, Škof. Loka	1303	121,5	2021	118,8	1,551	97,7	99,0

Vir:

1. Podatki komisije za družbeno dogovarjanje na področju delitve dohodkov in osebnih dohodkov / za zbirne podatke/
2. Obrazci KOD in DRD / za posamezne zavode - podpisnice samoupravnega sporazuma o delitvi dohodka in osebnih dohodkov. /

Popravki:

1. DO Piran: podatek pod 6 120,4 pravilno glasi 123,4
2. DO Novo Celje: podatek pod 5 1908 pravilno glasi 1808

2. Societalni zavod F. B. Jesenice	963.608,35	1.002.260,55	38.652,20	4,01
3. Zavod "Sprejemni center" Ljubljana	701.242,90	821.242,90	60.000,00	7,88
4. Center in varstvo slepih, Škofja Loka	3.153.626,13	3.625.593,68	471.967,55	14,97

Vir: DRD obrazec za leto 1973

Tabela 2

PRIMERJALNI PODATKI O RAZPOREDITVI DOHODKA ZA OSEBNE
DOHODKE IZ STIMULACIJE ZA LETO 1973

Zap. št.	Ime zavoda	Realizirani bruto KOD /7. stolpec 4/DRD/	Razporejeni del dohodka za OD /28. stolpec DRD/	Razporejeni del dohodka za OD iz stimulacije /4-3/	% od 3
1	2	din	din	din	6
1.	Delavski dom, Kamnik	343.037,55	348.976,40	5.938,85	1,73
2.	Socialni zavod F. B. Jesenice	963.608,35	1.002.260,55	38.652,20	4,01
3.	Zavod "Sprejemni center" Ljubljana	761.242,90	821.242,90	60.000,00	7,88
4.	Center in varstvo slepih, Škofja Loka	3.153.626,13	3.625.593,68	471.967,55	14,97

Vir: DRD obrazec za leto 1973

stimulacija 14,97%

Tabela 3

PRIMERJALNI PODATKI O GIBANJU OSEBNIH DOHODKOV VODILNIH DELAVCEV
GLEDE NA KALKULATIVNO OSNOVO ZA REDNI DELOVNI ČAS ZA LETO 1973

Zap. št.	Ime zavoda delovno mesto	Zaposleni/ oskrbovanci	Strokovna izobrazba- dejanska	Indeks doseganja ali preseganja kalkulativne osnove	Opombe
1	2	3	4	5	6
1. ZAVOD ZA DUŠEVNO BOLNE HRASTOVEC 176/700					
	direktor		visoka	86	
	tajnik		višja	87	
	računovodja		višja	96	
	vodilna sestra		višja	88	
2. DELOVNO VARSTVENI ZAVOD PONIKVE 123/151					
	direktor		visoka	86	
	pomočnik direktorja		ned. srednja	143	odbitek 30 %
	računovodja		srednja	96	
	vodja domskih dejavnosti		višja	96	
3. DOM OSKRBOVANČEV NOVO CELJE 103/334					
	direktor		višja	86	
	zdravnik		visoka	111	
	glavna sestra		višja	89	
	računovodja		višja	86	
4. CENTER ZA REHAB. SLEPIH ŠKOFJA LOKA 102/135					
	direktor		višja	78	
	sekretar		višja	103	
	računovoda		višja	96	
	težnično-komercialni vodja		višja	100	
	vodja šole		višja	91	
	vodja stan., oskrb., oddelka		višja	87	

stimulacija 14,97 %

Tabela 3 - nadaljevanje

1	2	3	4	5	6
5.	DOM UPOKOJENCEV TABOR - LJUBLJANA	96/285	visoka višja višja	103 100 88	
	direktor računovodja prehrambenik				
6.	DOM NA BOKALCAH LJUBLJANA	77/350	visoka srednja	89 113	ni podatkov
	direktor pomočnik direktorja				
7.	CENTER ZA REHAB. INVALIDOV CELJE	78/ -			
	direktor	47/257	višja višja srednja	81 101 109	
	glavna sestra računovodja				
9.	DOM NA POČJANAH LJUBLJANA	43/145	visoka višja - sist. višja -	90 86 87	za vodjo finanč. službe: dejansko nepopol. srednja
	direktor vodja finančne službe glavna medicinska sestra				
10.	DOM POČITKA MENGEŠ	40/151	višja višja	85 79	
	direktor višja medicinska sestra				
11.	DOM UPOKOJENCEV IZOLA	39/246	srednja	102	
	direktor				
12.	DOM UPOKOJENCEV VILTUŠ	37/162	višja	80	
	direktor				
13.	DOM POČITKA PODBRDO	37/191	srednja srednja	83 92	
	direktor računovodja				
14.	DOM POČITKA IMPOLCA	34/206	visoka nep. srednja	112 96	računano za splošni zavod
	direktor računovodja				
15.	SOCIALNI ZAVOD F. B. JESENICE	34/126	srednja	91	
	direktor				

Tabela 3 -- nadaljevanje

1	2	3	4	5	6
16.	TRUBARJEV DOM V LOKI PRI Z. M. direktor računovodja glavna sestra	29/147	srednja srednja srednja	83 79 84	
17.	DOM STARIH GRADIŠČE direktor računovodja	27/132	srednja srednja	101 96	
18.	ZAVOD SPREJEMNI CENTER LJUBLJ. 27/ -		višja	82	
19.	DOM UPOKOJ. IN OSKRBOV. MURETINCI. direktor računovodja	25/129	višja srednja	98 103	
20.	DOM POČITKA METLIKA direktor računovodja	25/108	srednja srednja	93 98	
21.	DOM OSKRBOVANČEV RAKIČAN direktor računovodja medicinska sestra	25/149	višja višja višja	86 91 84	
22.	DOM UPOKOJENCEV POLZELA direktor računovodja	23/118	višja srednja	88 84	
23.	LAMBRECHTOV DOM SLOV. KONJICE direktor	22/106	višja	109	
24.	POSEBNI SOC. ZAVOD LUKAVCI direktor računovodja glavna medic. sestra	22/81	višja srednja srednja	87 84 84	

Tabela 3 - nadaljevanje

1	2	3	4	5	6
25.	DOM STARIH IDRİJA direktor	22/134	srednja	92	
26.	DOM POČITKA "JELŠINGRAD" direktor	19/127	višja	86	
	računovodja		srednja	91	
	medicinska sestra		srednja	77	
27.	DOM OSKRBOVANCEV A. D. PREDDVOR direktor	22/115	višja	81	
	računovodja		srednja	79	
	medicinska sestra		srednja	81	
28.	DOM UPOKOJENCEV KRANJ direktor	19/58	višja	104	
	računovodja		srednja	105	
29.	DOM UPOKOJENCEV CELJE direktor	18/40	višja	87	
	računovodja		višja	89	
	vodja soc. zdrav. službe		višja	76	
	višja medic. sestra		višja	62	
30.	DOM POČITKA "TISJE" - ŠMARTNO direktor	17/112	višja	86	
	računovodja		srednja	97	
	glavna medicinska sestra		višja	78	
	glavna kuharica kvalificirana		kvalificirana	76	
31.	DOM OSKRBOVANCEV PIRAN direktor	17/70	srednja	34	dopol. delovno razmerje
32.	ZAVOD DELAVSKI DOM LJUBLJANA direktor	16/-	višja	92	
	računovodja		višja	107	

Tabela 3 - nadaljevanje

1	2	3	4	5	6	Y
33.	OTROŠKI DOM MARIBOR direktor	15/-	višja	74		
34.	DOM POČITKA V DOMŽALAH direktor	15/77	višja	88		
35.	DOM POČITKA PLANINA PRI RAKEKU direktor računovodja	14/74	višja srednja	87 85		
36.	DOM UPOKOJ. IN OSKRBOV, DRAVOGRAD direktor	10/40	višja	-		v bolniškem staležu
37.	DOM POČITKA VRHNIKA direktor	11/75	srednja	96		
38.	DELAVSKI DOM KAMNIK direktor računovodja	10/-	srednja srednja	88 93		
39.	DOM UPOKOJENCEV MURSKA SOBOTA direktor računovodja	3/-	višja srednja	- -		ne prejema oseb. dohodka prejema honorar 500 din

Vir:

1. Podatki o vodilnih delokvnh mestih /tabela 2/

2. Število zaposlenih, število oskrbovancev in cena oskrbnega dne

Popravki:

9. Dom na Poljanah Ljubljana: podatek za vodjo finančne službe pravilno glasi 76

Pojasnila:

Izračun kalkulativne osnove

11. člen

- direktor posebnega socialnega zavoda

- direktor splošnega socialnega zavoda

- vodilni delavci po kategoriji delovnega mesta

400 točk

350 točk

310 točk, 260 točk in 220 točk

Tabela 3 - nadaljevanje

12. člen

Dodatki za vodilne so izračunani po tabeli z upoštevanjem kapaciete, števila zaposlenih in gospodarske dejavnosti. Največje število točk po delovnih mestih /40 % od osnove po 11. členu sporazuma/:

- direktor posebnega socialnega zavoda 160 točk
- direktor splošnega socialnega zavoda 140 točk
- vodilni delavec z visoko izobrazbo 124 točk
- vodilni delavec z višjo izobrazbo 104 točke
- vodilni delavec s srednjo izobrazbo 88 točk

17. člen

Dodatki iz stimulacije so priznani samo tistim zavodom, ki so v letu 1973 delili dohodek iz stimulacije, in to:

- Center za rehabilitacijo in varstvo slepih Škofja Loka 14,97 % od osnove po 11. in 12. členu
- Zavod "Sprejemni center" Ljubljana 7,88 %
- Delavski dom Kamnik 1,73 %

- Socialni zavod dr. F. B. Jesenice

pri izračunu ni upoštevana stimulacija

18. člen

Težavnostni pogoji dela v izračunu kalkulativne osnove niso zajeti.

23. člen

Dodatek za službena leta je upoštevan v % od osnove po 11. členu, in sicer za vsako službeno leto po 1 %, vendar največ 15 %.

22. člen

Zahtevana stopnja strokovne izobrazbe za direktorja je višja /zakon o socialnih zavodih/ za druge vodilne delavce pa je izobrazba ugotovljena po kategoriji delovnega mesta. Ker ni bilo jasno, kakšna izobrazba se zahteva, smo vzeli v izračun dejansko izobrazbo.

Odbitki za vsako manjkajočo stopnjo izobrazbe /od osnove po 11. in 12. členu/ so:

- za delavce do 20 let delovne dobe 15 %
- za delavce nad 20 let delovne dobe 7,5 %

Tabela 3 - nadaljevanje

Najvišji osebni dohodek

Pri direktorjih nekaterih posebnih socialnih zavodov smo pri izračunu kalkulacijske osnove upoštevali znesek 6.000 din neto osebnega dohodka mesečno, čeprav je bila kalkulativna osnova nekoliko višja.

Vrednost točke

Vrednost točke za I. polletje smo upoštevali v višini 8,74 din /95% od 9,20 din/, za drugo polletje pa smo upoštevali vrednost točke v višini 9,52 din. Srednja vrednost točke za leto 1973 je torej znašala 9,13 din.

Sklep

Glede na to, da so v dejanskem osebnem dohodku pri mnogih delavcih bila upoštevana tudi merila, ki v izračunu kalkulacijske osnove niso bila zajeta /n.pr. delo v podaljšanem delovnem času, nagrade za nadpovprečne delovne uspehe/, indeks doseganja ali preseganja kalkulativne osnove še ne pove, ali je bil v sistemu nagrajevanja vodilnih delavcev samoupravni sporazum kršen. Za ugotovitev o kršitvi samoupravnega sporazuma bi bilo potrebno upoštevati posebnosti vsakega posameznega socialnega zavoda in njihovega pravilnika o delitvi osebnih dohodkov.

SKUPNOST SOCIALNIH ZAVODOV
SLOVENIJE

L j u b l j a n a

Poprečne cene oskrbnega dne v socialnih zavodih

na dan 31.3.1974

Podatke je obdelal Franc Vehovar, diplomirani ekonomist, na podlagi poročila vseh podpisnic "samoupravnega sporazuma o merilih za oblikovanje in določanje cen storitev v socialnih zavodih za leto 1974"

V priloženi tabeli objavljamo podatke o poprečni ceni oskrbnega dne, o indeksu porasta cen v primerjavi z letom 1973, o številu oskrbovancev na enega zaposlenega delavca v osnovni dejavnosti in o realizaciji "delavec / dan" - vse na dan 31/3-1974.

Glede na pojasnjeno metodologijo, iz podatkov v tabeli ni mogoče ugotoviti eventualne kršitelje sporazuma. Kljub temu menimo, da bo informacija koristila skupnosti socialnih zavodov in njenim članom pri nadaljnjem spremljanju samoupravnega sporazuma o merilih za oblikovanje in določanje cen v socialnih zavodih.

Tabela 1

POPREČNA CENA OSKRBNEGA DNE, ŠTEVILO OSKRBOVANEC NA
ZAPOSLENEGA DELAVCA V OSNOVNI DEJAVNOSTI IN REALIZACIJA
DELAVEC/ DAN V SOCIALNIH ZAVODIH NA DAN 31.3.1974

Zap. št.	Ime zavoda	Poprečna cena oskrbnega dne za plačnike prispevek		Indeks 31.3.74 poprečje 73	Število oskrb. na zaposl.del. v osnov.dejav.	Realizacija delavec / dan /5 x 7/ din	
		3	4				
1	2	3	4	5	6	7	8
1.	Zavod HRASTOVEC	74,00	2,13	76,13	121	4,17	317,46
2.	Dom upokoencev Kranj	70,75	5,15	75,90	126	2,55	193,55
3.	Dom upokoencev Tabor Lj.	68,37	5,60	73,97	124	3,44	254,46
4.	Dom na Poljanah Lj.	59,34	6,60	65,94	143	3,02	199,14
5.	Dom počitka Impolca	50,65	10,55	61,20	120	5,91	361,69
6.	Dom oskrbovancev Novo Celje	48,33	11,15	59,48	118	4,47	265,88
7.	Dom upok.in oskrb.Muretinci	55,66	3,25	58,91	120	5,08	299,26
8.	PSZ Lukavci	58,00	-	58,00	103	4,58	265,64
9.	Dom počitka Tisje - Šmartno	51,95	6,00	57,95	112	6,65	385,37
10.	Dom oskrbovancev Rakičan	55,36	2,35	57,71	130	5,96	343,95
11.	DVZ Ponikve	51,02	8,00	57,57	118	3,62	208,40
12.	Dom upokoencev Celje	50,67	5,60	56,27	100	4,05	227,89
13.	Soc.zavod F.B. Jesenice	47,18	7,17	54,35	99	3,79	205,99
14.	Center slepih Škofja Loka	50,52	3,20	53,72	113	4,66	250,34
15.	Trubarjev dom Loka pri Z.M.	49,40	3,10	52,50	124	4,97	260,93
16.	Dom na Bokalcah Ljubljana	47,14	4,60	51,74	122	4,23	218,86
17.	Dom A.D. Preddvor	45,78	5,20	50,98	126	5,09	259,49
18.	Dom počitka Metlika	42,38	8,50	50,88	117	4,40	223,87
19.	Dom starih Gradišče	46,86	4,00	50,86	120	5,12	260,40

Tabela 1 - nadaljevanje

	2	3	4	5	6	7	8
20. Dom počitka Planina pri R.		47,24	3,50	50,74	117	5,29	268,41
21. Dom počitka v Domžalah		44,14	6,40	50,54	115	4,35	219,85
22. Dom počitka Podbrdo		46,44	4,00	50,44	122	5,05	254,72
23. Dom počitka Mengeš		44,26	5,90	50,16	108	4,66	233,75
24. Dom upokojevcev Polzela		43,43	5,60	49,03	101	5,12	251,03
25. Lambrechtov dom Slov. Konjice		46,57	-	46,57	112	5,48	255,20
26. Dom J. P. Poljčane		43,41	2,30	45,71	122	5,48	250,49
27. Dom upokojevcev Viltuš		45,71	-	45,71	108	4,28	195,64
28. Dom upokojevcev Izola		40,48	5,00	45,48	104	5,81	264,24
29. Dom upokojevcev Piran		40,00	5,00	45,00	101	4,12	185,40
30. Dom upokoj . in oskr. Dravog.		42,09	2,10	44,19	114	4,30	190,02
31. Dom počitka "Jelšingrad"		36,11	3,10	39,21	109	6,15	241,14
32. Dom starih Idrija		38,72	-	38,72	114	6,05	234,26
33. Dom počitka Vrhnika		37,52	-	37,52	105	6,55	245,76
34. Dom upokojevcev Mur. Sobota		12,00	samo za kosilo				

Vir:

Posebna priloga o številu zaposlenih, številu oskrbovancev in cenah oskrbnega dne, ki so ga izpolnili vsi socialni zavodi.

Pojasnilo:

Indeks v stolpcu 6 je izračunan na spremenljivo osnovo, zato odraža tudi spremembe v strukturi oskrbovancev. Indeks nad 120 ne izraža nujno tudi kršitev sporazuma o oblikovanju cen storitev v socialnih zavodih. Za takšno preverjanje bi bilo potrebno indeks izračunati na stalno osnovo.

Vloga klinične ekspertize v kazenskem postopku proti mladoletnikom (x)

Franci Brinc

"Nikdar se ne približaj človeku v misli, da je v njem več slabega kot dobrega - misli, da v njem prevladuje dobro - in res bo tako"

Gorki

PREDGOVOR

"Velikemu številu mladih kršiteljev zakona verjetno bolj škoduje kot pa koristi, če se proti njim uporabijo kazensko pravni ukrepi" 1)

Do takega zaključka so prišli raziskovalci v nordijskih deželah, hkrati s spoznanjem, da je delinkvenca otrok in mladoletnikov prehodne narave in, da je normalno, če mladoletniki med svojim dozorevanjem storijo eno ali več različnih premoženjskih kaznivih dejanj. Ob tem so še ugotovili, da storilca ponavadi ne odkrijejo, saj je le 10 % anketiranih oseb v raziskavi o prikriti kriminaliteti povedalo, da so zaradi svojega kriminalnega dejanja, ki so ga storili, prišli v stik s policijo ali pravosodnimi organi. Večina storjenih kaznivih dejanj mladoletnikov ostane torej na takoimenovanem področju temnega števila ali prikrite kriminalitete, o kateri lahko raziskovalci le bolj ali manj določno ugibajo, njenega obsega in oblik pa ni mogoče spoznati z danes dosegljivimi raziskovalnimi metodami (2). In, če je tako, da večina kriminalitete ni nikoli odkrita, se postavi vprašanje, kateri so tisti selekcijski procesi, ki odločajo v vsakdanjem življenju, katera kazniva dejanja in kateri storilci bodo odkriti in obravnavani v kazensko prevnem aparatu. Ob tem je pomembno tako vprašanje obravnavanja in kaznovanja odkritih sto-

(x)

Izvleček iz seminarske naloge na podiplomskem tečaju s področja mladinske delinkvence na pravni fakulteti v Ljubljani, maj 1973

1)

Seznam uporabljenih literature je na koncu članka

rilcev kaznivih dejanj, še bolj pa posledice takega obravnavanja in kaznovanja, ki so po dosedanjih spoznanjih lahko tudi negativne, torej škodljive za samega storilca in za njegovo okolje. Pojavlja se vprašanje takoimenovane družbene stigme, ki v taki ali drugačni obliki in teži prizadene bolj ali manj vsakega delinkventa, ki ga je zajel kazenski pravosodni aparat v svoje kolesje.(3)

Negativne posledice obravnavanja in stigmatizacija lahko prizadenejo mladoletnika, njegovo družino in okolje. Ta škodljivost je danes lahko mnogo večja kot pred desetletji, ko je bil objekt kazensko pravnega obravnavanja le storilec sam, nič ali zelo malo pozornosti pa se je posvečalo njegovi družini in okolju iz katerega izhaja ali v njem živi. Moderna kriminologija pa je z razvojem drugih znanosti močno prispevala k proučevanju osebnosti samega storilca kaznivega dejanja in razmer v katerih živi.

Klinična ekspertiza ima v kazenskem postopku in pri izvrševanju kazenskih sankcij nedvomno veliko pozitivnih učinkov, ob tem pa ima lahko tudi negativne učinke.

I. VSEBINA, NAMEN IN UTEMELJITEV RAZISKAVE

Politika preprečevanja mladoletniške kriminalitete se je v razvoju spreminjala od skoro popolne izenačitve mladoletnikov s polnoletnimi storilci kaznivih dejanj glede kaznovanja, pa vse do ustvarjanja posebnega kazenskopravnega sistema za to starostno kategorijo, ki se kvalitativno razlikuje od sistema za odrasle storilce kaznivih dejanj.

Za jugoslovansko kazensko politiko proti mladoletnim storilcem kaznivih dejanj je značilno, da se je kazenska reakcija v povojnem pravu vedno bolj usmerjala na vzgojne ukrepe in je tako danes ostala kazen le še izjemen ukrep. Kazenske sankcije so danes usmerjene na vzgojo, prevzgojo in pomoč mladoletnikom, so socialno pedagoškega značaja in brez elementov klasične retribucije. Kazenski zakonik je za ta namen predvidel številne vzgojne ukrepe brez večjih omejitev v njihovi uporabi glede na starost ali na težo kaznivega dejanja.

Toda vsaka pravna norma je po svoji naravi abstraktna, storilec kaznivega dejanja pa se pojavlja v življenju v vsej

svoji raznovrstnosti. Obstoj večjega števila vzgojnih ukrepov, ki se lahko uporabijo proti mladoletniku na eni strani, na drugi strani pa velika raznovrstnost mladoletnikov glede duševne, telesne in socialne zrelosti, različnost vzrokov za njihovo delinkventnost ter različne družinske, socialne in druge razmere iz katerih izhajajo, teža in narava storjenega kaznivega dejanja in še druge okoliščine, so privedle do vprašanja, kako izbrati mladoletniku najustreznejši vzgojni ukrep. Postavlja se vprašanje, kako sodišče rešuje vsa ta zapletena vprašanja sodne individualizacije pri uporabi kazenskih sankcij. Zakon sam sicer daje določena pravila za izbor ustreznega vzgojnega ukrepa in sodišče napotuje na dolžnost, da si preskrbi poročila o mladoletnikovem razvoju in razmerah v katerih živi. V teoriji in praksi vlada prepričanje, da se vzgojni ukrepi izbirajo v skladu z ugotovitvami klinične ekspertize, ki jo pripravijo socialni delavci, psihologi, psihiatri, pedagogi in drugi strokovnjaki. Pri tem pa vlada prepričanje, da je klinična ekspertiza v zadevah mladoletnikov nujni potreben del kazenskega postopka in, da je njena vloga samo pozitivna in koristna za mladoletnika.

Ob sodobnem pojmovanju delikta in delinkvence, se kazenska sankcija ne izreka več zaradi vspostavitve abstraktnega pravnega reda, ki ga je porušil delikt, temveč je cilj kazenskega procesa in sankcije resocializacija storilca. Človekovega popoljšanja pa ni mogoče pričakovati, če ne poznamo stanja osebnosti in potreb delinkventa, kriminogenih vzrokov in možnosti za socialno reintegracijo delinkventa. Zato je potrebno ob sojenju poznati in upoštevati bio-psiho-socialno stanje storilca.

Misel, da je treba kazenske sankcije čim bolj prilagajati osebnosti storilca kaznivega dejanja, torej jih individualizirati, se je danes že dokončno uveljavila pri obravnavanju mladoletnikov, uveljavlja pa se v vedno večji meri pri obravnavanju odraslih storilcev kaznivih dejanj. V kazenskem pravu je treba dati enako mesto in pomen delinkventovi osebnosti, kot ga ima kaznivo dejanje. To pa je mogoče doseči le, če se uveljavi proučevanje storilčeve osebnosti. Sodišče zato v kazenskem postopku potrebuje pomoč drugih strokovnjakov za proučevanje storilčeve osebnosti, ki obsega medicinsko, psihološko in socialno opazovanje osebnosti. Odkriti je treba tisti vzročni kompleks, ki je storilca privedel do storitve kaznivega dejanja. Ko se odkrije narava delinkventnosti, je

šele mogoče izbrati primerna sredstva in postopke za resocializacijo delinkventa in za saniranje njegovega okolja. Opazovanje storilca mora omogočiti spoznanje in oceno možnosti delinkventa in njegovega okolja, na katere se lahko naslanjamo v postopku za resocializacijo.

Kazenska sankcija in sam tretman se danes izbirata in izvajata v ekipnem sodelovanju več strokovnjakov. Izdelana ekspertiza se uporablja za študij osebnosti in izbor najustreznjšega tretmana. Pri tem pa ni mogoče pozabiti dejstva, da more biti učinek ekspertize za delinkventa tudi škodljiv, enako za njegovo okolje. Vsek ukrep v družbi ima svoje pozitivne in negativne posledice. Res je, da smo v življenju, ko pišemo zakone, orientirani predvsem na pozitivne posledice in o negativnih kaj malo razmišljamo. V resnici pa gre v življenju vedno za določeno ravnovesje pozitivnih in negativnih učinkov določenega dejstva. Zato bomo v tej raziskavi podali določeno bilanco uporabe klinične ekspertize v kazenskem postopku proti mladoletnikom. Naše razmišljanje je usmerjeno tako, da bomo poskušali najprej ugotoviti vsebino kliničnih ekspertiz, nato oceniti pozitivne učinke ekspertize za izbor kazenske sankcije in končno poiskati in oceniti negativne učinke klinične ekspertize za samega mladoletnika in za njegovo okolje. Pri tem pa poleg ostalega izhajamo iz zavesti, da je popolnoma nekoristno spreminjati in izboljševati zakonodajo, če tisti, ki naj bi jo uresničevali, za to nimajo dovolj znanja, iskušenj in hotenj ali jim pa to preprečujejo objektivne okoliščine.

Klinični ekspertizi mladoletnikov je bila utrta pot v jugoslovansko kazensko pravo leta 1960 z zakonikom o kazenskem postopku. Vendar klinična ekspertiza v zakoniku ni izrečno določena in ni postavljena kot obveznost sodišča. Dana je le možnost, da mladoletnika pregledajo izvedenci in za tak pregled se določijo zdravniki, psihologi ali pedagogi. Tak pregled mladoletnika se opravi lahko v zdravstvenem ali kakšnem drugem zavodu (četrti odstavek 432 člena ZKP). Ob uvedbi te možnosti niti sodni organi, niti organi, ki so bili zadolženi za opravljanje takih pregledov mladoletnikov niso bili pripravljeni na to novost. Zato so se sprva pojavljali številni problemi tako glede primerov, ko je treba določiti izvedence, glede vsebine izvedenskih mnenj kot glede njihove uporabe. Nastalo je določeno neskladje med dano pravno možnostjo in med prakso.

Nekatere dosedanje raziskave so se že ukvarjale s parcialnimi

kliničnimi ekspertizami za mladoletnike, npr. s socialnimi anamnezami (4). Vendar so bile usmerjene predvsem na metodo zbiranja podatkov, na vire podatkov, na vsebino poročil in na predloge glede izbora kazenske sankcije in upoštevanje teh predlogov pred sodiščem. Vse dosedanje raziskave so izhajale iz teoretične osnove o potrebnosti in koristnosti kliničnih ekspertiz, doslej pa še nismo zasledili dvoma o tem, v kolikšni meri klinične ekspertize olajšajo izbor ustrezne kazenske sankcije in ali daje klinična ekspertiza sodišču resnično več možnosti za izbor kazenske sankcije, kot bi jo sodišče imelo brez take ekspertize. Vprašujemo se tudi, ali daje klinična ekspertiza več pozitivnih ali več negativnih učinkov in kateri so tisti pozitivni in kateri negativni učinki, ki lahko škodujejo mladoletniku in njegovemu okolju.

II. HIPOTEZE IN RAZISKOVALNI PRIPOMOČKI

1. H i p o t e z e

V kazenskem postopku proti mladoletnikom je predvidena uporaba kriminološke ekspertize, ki sestoji iz medicinskega, psihološkega in socialnega proučevanja osebnosti mladoletnika. Po členu 432 ZKP je treba ugotoviti "poleg dejstev, ki se nanašajo na kaznivo dejanje" še "mladoletnikovo starost in okoliščine, ki so potrebne za presojo njegove duševne razvitosti, ter proučiti okolje in razmere v katerih mladoletnik živi, ter druge okoliščine, ki se tičejo njegove osebnosti". Sodišče o teh okoliščinah lahko zahteva "po potrebi" poročilo skrbstvenega organa. Poleg navedenega poročila pa se lahko določijo izvedenci, ki s pregledom ugotovijo mladoletnikovo zdravstveno stanje, njegovo duševno razvitost, psihične lastnosti ali nagnjenja. Tak pregled se lahko opravi v zdravstvenem ali kakšnem drugem zavodu.

Iz navedenega moremo sklepati, da je izmed različnih možnih vrst proučevanja mladoletnika, njegove osebnosti in okolja, obvezno le socialno proučevanje, ki obsega pogoje razvoja osebnosti mladoletnika v danih družbenih razmerah (5), ostala proučevanja pa se opravijo "po potrebi".

Najbolj celovito opazovanje mladoletnikove osebnosti in nje-

govega okolja se lahko opravi v ustreznem observacijskem centru za mladoletnike. Po sistemu ambulantnega obravnavanja opravljajo tako opazovanje različne posvetovalnice in dispanzerji. V praksi pa opravljajo najpogosteje opazovanje mladoletnika in njegovega okolja strokovni delavci občinskih skrbstvenih organov ali v samostojnih zavodih za socialno delo.

V postopku proti mladoletnikom se najbolj pogosto uporablja socialna anamneza, ki osvetljuje predvsem zunanje okoliščine v katerih je mladoletnik živel in mladoletnikovo odzivnost na te razmere.

Za sestavo socialne anamneze je potrebno zbrati številne in različne informacije, ki jih je potrebno na koncu sestaviti v pismeno poročilo. To poročilo pa ni nikoli le zbirnik objektivnih dejstev, temveč je prepleteno z ocenami opazovalca (6). Že sam izbor informacij, ki jih opazovalec zbira in, ki jih vnese v poročilo, je odvisen od usmerjenosti in strokovnih izkušenj opazovalca. Toliko bolj pa je subjektivno obarvana ocena zbranih okoliščin in tisti del poročila, kjer podaja sestavljenec poročila svoje mnenje in predloge glede ukrepa in tretmana opazovanca (7).

Za vsakega mladoletnika je torej potrebno ugotoviti individualno diagnozo predno se odločimo za ukrep in tretman, ki bo najbolj ustrezal potrebam določenega mladoletnika. "Prvenstveni cilj poročila o proučevanju osebnosti pred sodno odločbo je, da se osvetli karakter in osebnost delinkventa ter omogoči, da se pronikne v bistvo njegovih problemov in potreb; poročilo naj pomaga razumeti svet v katerem delinkvent živi in spoznati njegove odnose z ljudmi in odkriti tiste pomembne činitelje, ki so privedli do izvršitve dejanja in njegovega ponašanja nasploh" (8).

Za našo raziskavo smo si postavili naslednje hipoteze o vlogi klinične ekspertize v kazenskem postopku proti mladoletnikom:

- a) Domnevamo, da ima sodišče za vsakega mladoletnika, ki mu izreče vzgojni ukrep na razpolago socialno anamnezo, dočim psihološko in psihiatrično poročilo sodišče redko uporablja, čeprav bi bilo to za pravilni izbor vzgojnega ukrepa potrebno.

- b) Domnevamo, da vsebuje vsaka socialna anamneza tudi diagnostično oceno mladoletnika in, da sodišče izreče vzgojni ukrep v skladu s to oceno. (Pri tem se postavlja vprašanje, ali je naloga socialnega delavca diagnosticiranje osebnosti in ali je za to opravilo dovolj usposobljen).
- c) Domnevamo, da daje socialna anamneza izhodišče za nudenje pomoči mladoletniku in za sanacijo njegovega okolja.

S to hipotezo želimo ovrednotiti socialne anamneze tudi s stališča njihovega pomena za kasnejšo fazo postopka z mladoletnikom, to je za fazo izvrševanja vzgojnega ukrepa. Danes je že sprejeto načelo, vsaj za mladoletnike, da je cilj vzgojnega ukrepa resocializacija mladoletnika. Ta pa je mogoča le, če poznamo storilčevo osebnost in razmere v katerih živi, ter na tej osnovi izdelano prognozo o tem, kakšno pomoč potrebuje, da bo najbolje dosežen namen resocializacije, to je njegova odvrnitev od povratništva v izvrševanju kaznivih dejanj. Vsaj teoretično vsi sprejemamo načelo, da mora imeti vsaka sankcija stvarne cilje usmerjene k resocializaciji storilca kaznivega dejanja. Če se je temu načelu v praksi še težko približati pri obravnavanju odraslih storilcev kaznivih dejanj, ne bi smelo biti več zaprek, da tega načela ne bi poskušali uresničiti v praksi obravnavanja mladoletnih storilcev kaznivih dejanj.

- d) Domnevamo, da ima lahko socialna anamneza poleg pozitivnih tudi negativne posledice za mladoletnika in njegovo okolje.

Poleg pozitivnih posledic socialne anamneze, bomo poskušali prikazati tudi negativne posledice in nanje opozoriti, da bi se jim mogli vsi organi, ki sodelujejo v kazenskem postopku proti mladoletnikom izogniti oziroma njihov učinek zmanjšati na najmanjšo možno mero.

2. V i r i p o d a t k o v

Za ugotavljanje vloge kliničnih ekspertiz v kazenskem postopku proti mladoletnikom smo izbrali sekundarno zbiranje podatkov iz sodnih spisov, kar ne more škodovati mladoletniku in drugim osebam, ki jih bo zajela raziskava. Zavestno smo od-

klonili primarne vire podatkov z anketiranjem samih mladoletnikov, ker smo menili, da bi s takim postopkom neupravičeno vdiral v človekovo intimnost in ga spominjali na neugodne dogodke in doživljaje iz preteklosti. Saj je znano, da je velika večina storilcev kaznivih dejanj, zlasti mladoletnikov, obravnavanih le enkrat v življenju in ostane to le enkratna epizoda v življenju, ki je poleg tega še največkrat le posledica ali celo nujni spremljajoči pojav dozorevanja mladoletnika. Postavili smo si vprašanje, od kod nam pravica, da zahtevamo od anketirancev odgovore, kako naj jim pojasnimo, kdo smo in kako smo zvedeli za njihova kazniva dejanja v preteklosti, kako naj jim predstavimo in približamo cilje, ki nas vodijo pri tej raziskavi in kako naj napravimo te cilje tudi njim interesantne, da bodo sodelovali z nami in iskreno odgovarjali. Še posebej pa smo se spraševali ali jih smemo anketirati, ko bodo prvi hip ugotovili, da smo s pomočjo policije in sodnih organov prišli do njihovih imen in s tem tudi do podatkov o njihovi preteklosti na katero so oni že pozabili oziroma se vsaj trudijo čimpreje pozabiti.

Tako smo torej pripravili le določene vprašalnike, ki smo jih izpolnjevali s podatki iz sodnega spisa za mladoletnika (splošni podatki o mladoletniku; vsebina socialne anamneze; vsebina psihološkega poročila; vsebina psihiatričnega poročila).

V opazovanje smo zajeli 50 mladoletnikov, ki jim je občinsko sodišče I. v Ljubljani (ki je krajevno pristojno za pet ljubljanskih občin in občino Litijo) s pravnomočno odločbo izreklo vzgojni ukrep v letu 1971.

Iz posameznih občin je bilo zajeto v raziskavo naslednje število mladoletnikov:

- Ljubljana Moste-Polje	13
- Ljubljana - Bežigrad	11
- Ljubljana Vič-Rudnik	10
- Ljubljana - Center	6
- Ljubljana - Šiška	6
- Litija	2
- Celje	1
- Slovenske Konjice	1

Kakšno vlogo bodo imela poročila strokovnjakov v kazenskem postopku proti mladoletnikom, je prav gotovo odvisno tudi od strokovnosti oseb, ki sodelujejo v proučevanju mladoletnikove osebnosti in okolja. Predvidevamo, da so trenutno najbolj razvite službe za opazovanje mladoletnika v Ljubljani, kjer delujejo centri za socialno delo. Poleg tega pa je v Ljubljani še prehodni mladinski dom kot edina republiška institucija za stacionarno opazovanje mladoletnikov, v Ljubljani pa je še več drugih ambulantnih ustanov, ki lahko opazujejo mladoletnika in proučujejo njegovo osebnost.

Ker smo zajeli v raziskavo le mladoletnike obravnavane pri občinskem sodišču I, v Ljubljani, bodo naše ugotovitve veljale le za dejavnost socialnih in drugih strokovnih služb iz območja občin, iz katerih so anketirani mladoletniki. Poznavajoč razmere v Sloveniji na tem področju, ko ni dvoma o tem, da so strokovne službe v Ljubljani najbolj razvite (mislimo predvsem na njihovo kvantiteto), pa lahko trdimo, da bi nam opazovanje vseh sodno obravnavanih mladoletnikov v Sloveniji v letu 1971 (oziroma ustreznega vzorca) ne moglo dati bistveno drugačnih rezultatov, kot smo jih dobili z našo raziskavo. Posebej naj še omenimo, da smo zajeli le mladoletnike, ki jih je sodišče obravnavalo na glavni obravnavi.

III. KARAKTERISTIKE PROUČEVANIH MLADOLETNIKOV

Podajamo le nekaj splošnih podatkov o obravnavanih mladoletnikih, brez obrazložitvev.

V opazovani skupini 50 mladoletnikov je bilo 43 (86 %) moških in 7 (14 %) žensk.

Delež mladoletnikov, ki nimajo končane osnovne šole znaša eno tretjino, kar se približuje splošnemu stanju "osipa" na slovenskih šolah (ca 40 %). Ob tem se nam postavlja vprašanje, čeprav to ni cilj našega proučevanja, kakšne so možnosti in kakšno je dejansko stanje v šolstvu za preprečevanje mladinskega prestopništva? Koliko šola pri tem dejansko prispeva in koliko bi lahko prispevala? Delimo mišljenje mnogih strokovnjakov, da naša šola napravi premalo za vzgojo otrok in, da pogosto tudi sama na ta ali oni način, bolj ali manj očitno, prispeva k nastajanju osebnostne in vedenjske problematično-

sti otrok, ki se pri določenem številu otrok izrazi tudi v izvrševanju kaznivih dejanj (9).

Ugotovili smo, da je bilo 46 (92 %) mladoletnikov rojenih v zakonski zvezi in 4 (8 %) izven zakonske zveze.

V proučevani skupini je imelo 45 (90 %) mladoletnikov živa oba roditelja, brez enega roditelja pa je bilo 5 (10 %) mladoletnikov.

Največ mladoletnikov (44 - 88 %) je storilo kazniva dejanja zoper premoženje. Po podatkih vodnih spisov ni bil še noben mladoletnik prej obravnavan pred sodiščem zaradi kaznivega dejanja. Ugotovitev je malo verjetna, bolj verjetno pa je evidenca o prejšnjih obravnavanjih mladoletnikov pomanjkljiva. Če velja naša ugotovitev, da so tokrat sodišča prvič obravnavala vse mladoletnike, potem so bili vsi mladoletniki pred sodiščem v enakopravnem položaju, ker pri nobenem izmed njih ni bilo potrebno upoštevati prejšnjega obravnavanja, kar bi prav gotovo na določen način vplivalo na izrek vzgojnega ukrepa.

Ugotovili smo, da je 31 (62 %) mladoletnikov storilo kazniva dejanja v kraju svojega prebivališča, skupno pa je 37 (74 %) mladoletnikov storilo kazniva dejanja na območju iste občine, kot je kraj njihovega prebivališča.

Med mladoletniki smo našli 26 (52 %) takih, ki so sami storili kaznivo dejanje in 24 (48 %) takih, ki so dejanje storili v sosterilstvu s polnoletniki, mladoletniki ali otroci.

Mladoletnikom so bili izrečeni naslednji vzgojni ukrepi:

- ukor	34	68 %
- strožje nadzorstvo staršev ali druge družine	2	(4 %)
- oddaja v disciplinski center	5	(10 %)
- strožje nadzorstvo skrbstvenega organa	4	} - 14 %
- strožje nadz. skrb organa in oddaja v disc. center	3	
- oddaja v vzgojni zavod	1	} - (4 %)
- oddaja v vzgojno poboljševalni dom	1	
	50	100 %
	Skupaj	

Sodišče je izreklo največ mladoletnikom ukor. Če pa k temu

prištejemo še mladoletnike, ki jim je bil izrečen vzgojni ukrep oddaje v disciplinski center, je sodišče uporabilo disciplinske ukrepe proti 39 (78 %) mladoletnikom. Ukrepe strožjega nadzorstva je sodišče uporabilo proti 9 (18 %) mladoletnikom in zavodske ukrepe proti dvema mladoletnikoma (4%). Iz tega lahko sklepamo, da je večina mladoletnikov storila kazniva dejanja iz nepremišljenosti in mladoletne lahkomišelnosti in niso huje osebno in vedenjsko moteni, saj ne potrebujejo trajnejšega tretmana v cilju njihove resocializacije.

(Nadaljevanje prihodnjič)

UPORABLJENA LITERATURA:

1. dr. B. Skaberne: XV. posvetovanje društva za celotno kriminologijo; "Revija za kriminalistiko in kriminologijo, št. 1/1970, str. 68
2. Pečar: Prikrita kriminaliteta, Revija za kriminalistiko in kriminologijo, št. 1/1969, str. 1-13
3. Sholam: Jean Genet, un manifeste criminel; Institut de sociologie, Bruxelles, 1968
4. Lazarević in dr.: Primena zavodskih vaspitnih mera prema maloletnicima; Institut za kriminološka i kriminalistička istraživanja, Beograd, 1965
Skaberne in dr.: Analiza in uspešnost izvajanja vzgojnega ukrepa strožjega nadzorstva skrbstvenega organa, Institut za kriminologijo, Ljubljana, 1969
5. Milutinović: Kriminologija, Prosveta, Beograd, 1969, str. 385
6. Vodopivec in dr.: Kriminologija, I. del, Narodne novine, Zagreb, 1966, str. 109
7. Šelih: Sodelovanje skrbstvenega organa v pripravljalnem postopku proti mladoletnikom, Revija za kriminalistiko in kriminologijo, št. 3/1969, str. 152
8. Carter-Gitchoff: Izvještaj o ispitivanju ličnosti okrivljenog pre sudske odluke, Jugoslovenska revija za krivično pravo i kriminologiju, št. 3/1972, str. 471
9. Prevenција negativnega vedenja otrok in mladine, gradivo, izdala Republiška konferenca SZDL Slovenije, Ljubljana, 1974
Frease: Škola, shvatanje sebe i maloletnička delinkvencija, Jugoslovenska revija za krivično pravo i kriminologiju, št. 3/1970, str. 559-567

Metode dela z mladostniki v disciplinskem centru

Ciril Brezovec

I. PERMISIJA KOT OSNOVNA METODA DELA V DISCIPLINSKEM CENTRU ZA MLADOSTNIKE

Ta metoda ima svoje direktne in indirektne implikacije 1). Z upoštevanjem enih in drugih vsebuje permisivnost zlasti naslednje:

1. Sprejetje mladostnika v disciplinski center

Ta zahteva permisivne metode obvezuje izvajalca vzgojnega ukrepa (v nadaljnjem: svetovalca) oddaje v disciplinski center (v nadaljnjem tekstu: DC), da ima do mladostnika (in do njegovih staršev) človeško topel, prijateljski in razumevajoč odnos. To je prva in ena temeljnih zahtev, saj zadeva sposobnost svetovalčevega vživljanja v doživljanje mladostnikove stiske, v njegove probleme, v njegov način mišljenja, čustvovanja ter reagiranja. Samo na tak način lahko pričakujemo, da bo mladostnik svetovalca postopno notranje sprejel, mu zaupal, sprejel njegovo pomoč in se z njim celo identificiral. To pa ne pomeni, da bo svetovalec pri mladostniku odobraval nesprejemljivo vedenje oz. ravnanje. Pomeni pa, da ga razume, da ga skuša vedno znova osveščati in mu pomagati, hkrati pa mu ob vedenjskih odstopanjih izrazi tudi svoje nesoglasje in mu argumentirano razloži svoja stališča.

Da bi bil svetovalec tej nalogi kos in da bi lahko sprejemal mladostnika takega kot je, brez moralizatorskega odnosa, bi moral imeti:

- dovolj visoko inteligentnost z razvito sposobnostjo empatije,
- široko znanje iz pedagoške sociologije in razvojne psihologije, iz psihodinamike in iz etiologije motenj vedenja,
- poseben trening za delo s takimi mladostniki in

1) Vinko Skalar: Permisivnost - metoda dela z disocialnimi osebnostmi (Vzgoja in izobraževanje, Ljubljana, št. 3/1973)

- možnost permanentnega sproščanja napetosti, ki jih doživlja v stikih s takimi mladoletniki.

2. Omogočanje dovolj širokega življenskega in psihološkega prostora, ki bi na mladoletnika deloval preventivno v taki meri, da bi se zavestno izogibal neprilagojenim vzorcem vedenja.

Če se taki mladoletniki znajdejo v ozko odmerjenem življenjskem prostoru v DC, kjer čutijo nad seboj pritisk in prisilo, kjer občutijo dano okolje kot sankcijo za preteklo kaznivo dejanje, ne pa kot možnost za bodoči uspešnejši način življenja, dela in rekreacije, lahko pričakujemo, da se bodo v tako okolje pod silo razmer vživeli, se vanj integrirali, vendar brez upanja, da bi spremenili tudi svoja stališča in da bi se identificirali s svojimi svetovalci. Nevarnost represivnega okolja je ravno v tem, da mladoletnika oddaljuje od svetovalca, ne pa zbližuje.

3. Dinamično razreševanje eventualnih rahlo zavrtih motivacijskih področij, konfliktov in resentmentov.

Če hočemo, da bo postal kontakt med mladoletnikom in svetovalcem pristen, da bo mladoletnik pristopen za pozitivne vplive, oz. da se bo v njem sprožil pozitiven proces emocionalnega, socialnega učenja in integracije, moramo doseči, da bo ves ta proces obravnavanja mladoletnika v DC združen z intenzivnimi posegi svetovalca. Ti intenzivni posegi morajo biti usmerjeni v analizo mladoletnikovega vedenja, v njegovo uvidevanje, v sproščanje njegovih notranjih napetosti, v pomoč pri razreševanju njegovih vsakodnevnih življenjskih problemov in v ustvarjanje čim bolj stimulativnih pogojev življenja znotraj ter izven DC.

4. Omogočanje polne ekspresije (izražanja) in odprte komunikacije na vseh ravneh.

Če ima mladoletnik možnost, da se svobodno izraža, brez nevarnosti, da bi si s tem v DC poslabšal položaj, izraža svoja resnična stališča in občutja. To pa ima za svetovalca veliko diagnostično, za mladoletnika pa visoko vzgojno - terapevtsko vrednost.

5. Razvijanje ustvarjalnih zmogljivosti, originalnosti, avtentičnosti, prevzemanje odgovornosti in pridobivanje pozitivnih socialnih izkušenj.

Mladoletniku je treba nuditi možnost participacije pri odločitvah glede načrta in konkretnih aktivnosti v DC. Sam naj soustvarja svoj lastni življenski prostor in svojo bodočnost. Pri tem naj ima izvajalec ukrepa vlogo svetovalca in mentorja, ne pa vlogo učitelja ali nezmotljive avtoritete.

6. Omogočanje uspehov, samopotrjevanja in uveljavljanja.

Celotna organizacija obravnavanja v DC naj bo stimulatívna, to je taka, ki bo mladoletniku omogočala uspeh, samopotrditve in uveljavitev v mejah socialno sprejemljivih vedenjskih oblik in ravnanj. Celotna svetovalčeva naravnost mora biti v to smer usmerjena.

II. DRUGE METODE DELA Z MLADOLETNIKI, KI SO V DISCIPLINSKEM CENTRU

1. Metoda razgovora

Ta metoda je praviloma individualna, če se pokaže potreba, je lahko tudi grupna.

Grupna je lahko v primeru, če je istočasno v DC več mladoletnikov (trije ali več), ali pa če je treba razrešiti konkretne mladoletnikove probleme skupaj z njegovimi starši, oz. z vplivnim učiteljem, mojstrom ali vplivnim mladoletnikovim prijateljem. V obeh primerih je treba to metodo pojmovati kot klinično pedagoško in še prav posebej kot vzgojno - terapevtsko.

Klinično-pedagoško vlogo odigra ta metoda tedaj, če je pojmovana kot situacija predvsem vokalne (in ne samo verbalne) komunikacije v skupini dveh (svetovalca in svetovanca), ki sta vzajemno združena na progresivno razvijajoči osnovi medsebojnega razmerja z namenom, da bi pojasnila značilne načine svetovančevega življenja, ki jih ta doživlja kot posebno neugodne in pričakuje, da mu bo to pojasnjevanje nudilo določene koristi.

Stopnje metodične poti vodenja takega razgovora (2) so:

- z a č e t e k r a z g o v o r a, ki vsebuje formalni sprejem mladostnika in informacijo o razlogih njegovega prihoda na razgovor;
- s p o z n a v a n j e, ki se naj začne čimbolj naravno in pri katerem skuša svetovalec pridobiti grobi oris svetovančeve osebne in socialne zgodovine, se pravi, nekaj o njegovi identiteti (kdo je ta svetovanec in kako je prišlo do tega, da je prišel k njemu na razgovor prav zaradi tega problema);
- p o d r o b n o s p r a š e v a n j e, ki ima predvsem namen preveritve pravilnosti podatkov (prvih vtisov), ki jih je o svetovančevi osebnostni problematiki dobil svetovalec; kot oporno ogrodje na tej stopnji služi svetovalcu mladostnikova razvojna zgodovina, ki mu jo za vsako posamezno življensko obdobje posreduje usmerjena anamneza;
- z a k l j u č e k r a z g o v o r a, ki zadeva prekinitev ali pa dokončanje razgovora. Če sta razgovor prekinila, naj da svetovalec svetovancu navodila za določen časovni interval, ko se bosta ponovno srečala in sicer kot okvir za naslednji obisk. Če pa sta razgovor končala, naj svetovalec pove svetovancu svoje končno mnenje.

Pri eni kot drugi obliki zaključka je glavni namen, da svetovalec utrdi tisto, kar je med razgovorom dosegel v smislu neke trajne koristi za svetovanca.

Deli zaključka so: - končna izjava
- navodilo za ravnanje
- končna ocena in
- formalna poslopitev.

Metoda razgovora ima tudi svojo vzgojno - terapevtsko vrednost. Ta vrednost je prisotna zlasti, kadar ustvarja v svetovančevem doživljanju pogoje za sproščanje napetosti in za uvid (osveščanje) njegovega doživljanja in ravnanja. Če so pri tej metodi pridotni vsi doslej osvetljeni elementi, je ta metoda ena izmed osnovnih metod dela v DC (v vseh treh možnih oblikah oddaje v DC). Zato smo o njej nekoliko več povedali.

2) Harry Stack Sullivan: The Psychiatric Interview, New York, 1954
(Prevedel: Stanislav Bras - za interno uporabo študentov psihologije univerze v Ljubljani, 1965)

2. Metoda navajanja na delovno tehniko

To metodo lahko na kratko imenujemo metodo učenja. Mlad človek si resnično pridobi večino svojih sposobnosti in lastnosti z učenjem. Njegove zaznave, pojmi, spoznanja in znanja, njegove izkušnje, vse njegove spretnosti in navade so rezultat učenja. Celo njegova zapletena čustva, njegovi sentimentali, njegova stališča, socialne navade in njegovi socialni predsodki so pridobljeni z učenjem. Zato je potrebno, da mladostniku v DC z učenjem posredujemo nove potrebe, ki bi postale gibalna sila za vedno nove aktivnosti. Tudi razvijanje njegove celotne osebnosti (emocionalno in socialno učenje ter internalizacija novih pogledov na sebe, do soljudi, do dela in družbenih vrednot) je rezultat učenja.

Proces navajanja na učno (3) in delovno tehniko, ki se vedno začne po predhodnem dobro premišljenem dajanju navodil mladostniku, ima običajno štiri stopnje:

- začne se z z a h t e v o, ki ima namen premagati mladostnikov notranji odpor (njegovo lagodnost, nezainteresiranost, delovno nepripravljenost itd.);
- sledi p o j a s n j e v a n j e, ki hoče ustvariti v mladostniku uvid o potrebi takega ali drugačnega ravnanja in v njem vzbuditi čustvo ugodja o njegovi dolžnosti in vrednosti, da v danih situacijah tudi tako ravna;
- pojasnjevanju, ki naj vselej vsebuje tudi opis dela in ravnanja, sledi k o n k r e t i z a c i j a;
- na četrti stopnji pričnemo z v a d e n j e m (navajanjem) v ožjem smislu.

3. Metoda usmerjenega vzgojnega vplivanja na mladoletnika preko njegovih staršev, učitelja, mojstra ali vplivnega sovrstnika

Da bo svetovalec lahko uspešno uporabljal to metodo, je nujno,

3) Barica Marentič-Požarnik: Kako naj se ucm, Cankarjeva založba, Ljubljana, 1969!

Vid Pečjak: Uspešno učenje, CZ, Ljubljana, 1966

da dobro pozna tehnike dela s starši, s šolo in drugimi činitelji sekundarne ter terciarne socializacije. Bistvo te metode je v spoznanju, da je treba tudi posredno vzgojno vplivanje na mladostnika v DC načrtno usmerjati v skladu z njegovimi problemi.

4. Metoda sproščanja z ustvarjalnim, oblikovalnim delom

Pri tej metodi gre za oblikovanje najraznovrstnejšega materiala: od elementarnega, preprostega in najbolj cenenega, do sestavljenega in dragega. Sem sodi naslednji material: glina, barva, les, papir, lepenka, lepilo, slama, žica, pločevina, tekstil in razna vzgojila, kot npr. magnetofonski posnetki iz domače in svetovne literature ter glasbe, narodna glasba, folklor na ploščah, pripovedke iz raznih krajev, knjige, radijske in televizijske oddaje ter filmi.

Ves naštetih material ima za mladostnike v DC neverjetne kvalitete uporabnosti za vse mogoče namene. Po eni strani jim zagotavlja najrazličnejše možnosti graditve in neverjetno delovno atmosfero, po drugi strani pa zadovoljuje njihove potrebe po aktivnosti, razvijanju motorike rok, sproščanju, samoizražanju, potrebnosti, potrditvi in potrebo po njihovem samospoštovanju.

Uporabna vrednost materialov je večstranska, diagnostična, vzgojna in terapevtska. Če kaj stimulira atmosfero za delo, oddih, zdravo zabavo in rekreacijo, potem je to gotovo material za oblikovanje, igranje, razvedrilo in učenje. Disciplinski centri, ki so se oskrbeli z vsemi mogočimi materiali, ne tožijo o dolgočasju in vsebinski zadregi, pa tudi razni konflikti so zmanjšani na minimum (v DC, doma in na delivnem mestu). Vzroki za to so na dlani: notranje tenzije mladostnikov se na socialno sprejemljiv način odvajajo s pomočjo aktivnosti ob raznih materialih (ventilna funkcija materialov). Posebno znana in pomembna sproščanja so zlasti na likovnem področju. Na tem področju odigra roka še posebno razbremenjujočo funkcijo. Služi kot organ za duševno sprostitvev. Ta ventilna funkcija roke pride do polnega izraza pri vseh oblikah risanja in modeliranja, pa tudi pri gnetenju, otipavanju, stiskanju, lomljenju, tolčenju, zbijanju, gubanju, striženju, lepljenju in oblikovalnemu ustvarjanju iz kakršnegakoli materiala.

Omenjeni materiali pa nimajo zgolj ventilne funkcije. Pri njih ne gre izključno za odreagiranje dezorganiziranih impulzov, temveč v končni fazi za humaniziranje vedenjskih impulzov. Tu prihajajo predvsem do izraza etapni cilju (z razliko od končnih ciljev !).

5. Metoda nudenja pomoči pri usmerjanju in vključevanju mladostnika v družabno, društveno in širšo družbeno življenje.

Prvih oblik družabnosti učimo mladostnika v DC, nadaljnje oblike pa se nanašajo na njihovo vključevanje v družabno, društveno in družbeno življenje izven DC, se pravi, v neposredni bližini mladoletnikovega doma, v rednih življenskih okoliščinah, skupaj z zdravo mladino.

6. Metoda uporabe kvalitetnih literarnih del in raznovrstnih avdio-vizuelnih sredstev

Namen te metode je v glavnem že zajet v četrti metodi in je za potrebe DC nadvse koristna. Mladostnikom veliko pomeni in prispeva k njegovi kultiviranosti na nedirektivni način.

7. Metoda pobudnosti

S to metodo mobiliziramo zunanje sile, ki so potrebne za urejanje in razvijanje mladostnikovih notranjih sil. Brez teh psiholoških osnov (interesov, pozitivnih teženj in prirodnih potreb), bi bilo nemogoče usmerjati, oblikovati, razvijati in kultivirati mladostnikovo aktivnost ter njegovo zavestno moralno ravnanje. Ker pa so pri mladostnikih te psihološke osnove prisotne, se pri delu z njimi v polni meri nanje naslonimo.

Za razvijanje in kultiviranje mladostnikove konstruktivne dejavnosti je potrebno, da svetovalec v prvi fazi priključuje v dejavnost že obstoječe mladoletnikove potrebe, interese in težnje. V drugi fazi krepi tiste, za katere meni, da so socialno vrednejše, slabi pa one, ki so družbeno škodljive, slabe in nesprejemljive. Svetovalčeva naloga je v tej fazi, da na osnovi mladostnikovih prirodnih potreb in teženj, počasi in postopno izziva nove, socialno vrednejše. To osnovno nalogo začne svetovalec vršiti že takoj ob vstopu mladostnika v DC. (Upoštevanje etapnih ciljev !).

Pri metodi pobudnosti se svetovalec običajno poslužuje predvsem dveh vzgojnih oblik: vzgleda in bodrenja. Primerne oblike so še: priznanje, obljuba, ocenjevanje, pohvala in nagrada.(4)

8. Metoda predvidevanja in določanja vsakodnevne dejavnosti

Vzgojno delo v DC mora biti v naprej načrtovano. Vsako vzgojno situacijo je treba glede na mladostnikove problematiko v naprej predvideti in določiti. Zato so zahteve te metode:

- podrobni individualizirani vzgojni načrt,
- dnevnik vzgojnega dela, v katerem naj bo razvidna priprava in realizacija vzgojnega dela,
- urnik vzgojnega dela razdeljen po posameznih vzgojnih urah.

9. Metoda motiviranja

Ta metoda tvori skelet vsem vzgojnim vplivom in aktivnostim in je v ozki povezanosti z metodo miljejske stimulacije. Pri njej gre za vzajemno enotnost in povezanost zunanjega in notranjega motiviranja.

10. Metoda prilagajanja

To je tudi ena izmed osnovnih vzgojnih metod. Mlade ljudi uči, da se znajo življenju prilagoditi, hkrati pa se v njem tudi boriti. Sodobna družba zahteva dobro prilagodljivo osebnost, duševno zdravje človeka pa je v veliki meri odvisno od njegove sposobnosti prilagajanja. Svetovalec mora dobro poznati procese prilagajanja (psihologija osebnosti), da bi jih znal pri vzgojnem delu ob pravem času, na pravem mestu in na pravi način izkoristiti za čim uspešnejše prilagajanje mladostnika.

11. Metoda sprejemljive kompenzacije za strah in čustvo manjvrednosti

Znano je, da so mnogi prestopki pri naših mladostnikih zasnovani na potrebi po kompenzaciji čustva strahu, neuspešnosti in manjvrednosti. Če so ta mladostnikova doživljanja iz-

razito močna, zahtevajo izrazit vzgojno-terapevtski postopek, ki je označen v prvi metodi, če hočemo, da jih učinkovito izbrisemo. Če pa so na ravni milejših simptomov, se prav uspešno odpravljajo z razvijanjem konstruktivne kompenzacije. Pod konstruktivno kompenzacijo pojmuje razvijanje raznih sposobnosti ali nagnenj, ki jih mladostnik ima: za delo, šport, slikanje, glasbo itd. Taka kompenzacija je uspešna zlasti pri mladostnikih, ki imajo občutek manjvrednosti v kljub svojim sposobnostim. Uspešna pa je tudi pri mladostnikih, pri katerih izvira iz njihovih dejanskih nesposobnosti. Pri takih mladostnikih je potreben specifični postopek, ki se naslanja predvsem na razvijanje dobrih lastnosti, da preko njih premostijo svoje pomanjkljivosti.

12. Metoda namenskega prezretja določenih vedenjskih motenj

Pri tej metodi gre za to, da svetovalec določene simptome mladostnikovih vedenjskih motenj čisto preprosto ne sankcionira, temveč jih enostavno prezre. Predvsem take, ki imajo za osnovni cilj, da privlačijo svetovalčevo pozornost, ali pomilovanje. Rezultat takega prezrtja je kmalu viden. Mladostnika kaj kmalu privede do večje samokontrole. Cesto zadostuje, da svetovalec takemu mladostniku posveti samo malo manj pozornosti, kot jo je pričakoval s to ali ono demonstracijo.

Doslej smo našteali samo nekaj vzgojno-terapevtskih metod. Sem sodijo pa še metode pedagoškega proučevanja mladostnikove osebnosti (pedagoške diagnostične metode) 5), metoda spremljanja mladostnikove vzgojne rasti in metoda uporabe pedagoške dokumentacije.

4)

Dr. S. Pataki, *Opća pedagogija*, Zagreb, 1951 (str. 294 do 296)
Pedagogika I, DZS, Ljubljana, 1967 (strani 489)

5)

Ciril Brezovec, *Organizacija, osnovna načela in metode dela z mladoletnimi storilci kaznivih dejanj v disciplinskih centrih za mladoletnike v LR Sloveniji*, Vestnik sveta za socialno varstvo LRS, letnik I, 1962 (str. 35-45).

Poročila

ORGANIZIRANOST OBČINSKIH SOCIALNIH SLUŽB V SLOVENIJI

Skupnost socialnih služb socialnega varstva SRS je v februarju 1974 izdelala posebno analizo o organiziranosti občinskih socialnih služb v Sloveniji. Analiza je bila izdelana v sodelovanju z Republiškim sekretariatom za zdravstvo in socialno varstvo SRS in temelji na podatkih posebne ankete, ki so jo izpolnile vse občinske socialne službe v SR Sloveniji.

Uredništvo je zaprosilo za dovoljenje, da sme objaviti nekatere pomembnejše ugotovitve. Z dovoljenjem tajnika Skupnosti socialnih služb tov. Ele Zupančič je gradivo pripravila za objavo Znana Dolar.

Namen analize je bil ugotoviti s kakšnimi organizacijskimi in kadrovskimi možnostmi razpolagajo občinske službe socialnega varstva za izvajanje nalog, ki so jih dolžne opravljati po obstoječih predpisih, družbenih dogovorih, priporočilih in resolucijah ter kaj lahko od njih pričakujemo v nadaljnjem razvoju socialno varstvene dejavnosti.

Podatki so bili zbrani s pomočjo vprašalnika, ki so ga izpolnile vse občinske socialne službe SR Slovenije in veljajo za mesec junij 1973.

Bistvene ugotovitve analize podajamo v nespremenjeni obliki.

Zbrani podatki o organizaciji socialne službe v slovenskih občinah kažejo, kako različno je le-ta organizirana. V občin-

ski upravi deluje v 51 občinah, v samostojnih zavodih - centrih za socialno delo pa v 9 občinah. Ko je bila leta 1962 sprejeta Resolucija o ustanavljanju centrov za socialno delo, je istočasno potekala v upravi razprava o primernosti funkcionalne in resorske organizacije služb. Te so se nato organizirale v posameznih družbeno političnih skupnostih po funkcionalnem principu - medtem, ko so druge ostale organizirane po resornem principu.

Iz enakih izhodišč kot druge upravne službe je ostala tudi socialna služba v posameznih družbeno političnih skupnostih različno organizirana. V samostojne zavode so jo izdvojile le nekatere večje občine medtem, ko so ostale vključile upravno - skrbstvene zadeve v različne organizacijske enote upravnih služb.

Taka raznolikost organizacije občinske uprave je nastajala v občinah ne glede na velikost območij, število prebivalcev, gospodarsko razvitost in urbanost posamezne občine.

V večini občin imajo socialno službo organizirano v oddelku za splošne (ponekod skupne) zavode in družbene službe. Nazivi oddelkov niso povsem identični, vendar so si po vsebini in delokrogu tako podobni, da jih lahko združujemo v eno skupino. Po številu je to 33 občin. V 11 občinah je socialna služba v sestavi samostojnega oddelka za družbene službe. V 9 občinah imamo samostojne strokovne socialne službe - centre (zavode) za socialno delo. V 7 občinah imajo socialno službo organizirano ali v odsekih ali v zelo različnih oddelkih. V 39 občinah je delo v socialni službi organizirano po strokovnih področjih, v 18 občinah kombinirano, v 3 pa po krajevnem principu.

Socialne službe v občinah pa opravljajo poleg socialno varstvenih nalog še sledeče:

- v 38 občinah zdravstvo
- v 34 občinah zadeve invalidov in borcev
- v 49 občinah zdravstveno varstvo nezavarovanih oseb
- v 23 občinah starostno zavarovanje kmetov
- v 13 občinah delo za temeljno skupnost otroškega varstva
- v 40 občinah adaptacija in izgradnja domov za upokojence in vzgojno varstvenih zavodov.

v eni občini (Celje) imajo v svojem sestavu še vzgojno svetovalnico, v Gornji Radgoni izdajajo priporočila komisiji za abortus, v Izoli imajo v socialni službi organizirano vzgojo in varnost v cestnem prometu (zadolžitev delavca, ki ima varstvo ostarelih), v Ljubljani-Center (za 19 občin), Mariboru in Kopru imajo sprejemališče za begavce, v Ljubljani-Mostopolje (za 4 občine), Mariboru (za 4 občine) in Gornji Radgoni disciplinski center, v Slovenskih Konjicah vršijo tudi tajniška opravila komisije za prošnje in pritožbe.

Še najbolj poenoteno in strokovno določeno področje dela imajo centri za socialno delo, ki so poleg socialno varstvenih nalog zadolženi le še za zdravstveno varstvo nezavarovanih oseb.

V občinah, kjer so socialne službe v sestavu občinske uprave, pa opravljajo vrsto drugih nalog kot zdravstvo, zadeve borcev in invalidov, stanovanjske zadeve, otroško varstvo in drugo.

To obremenitev socialnih služb moramo upoštevati, ko bomo prikazali stanje zaposlenih na področju socialnega varstva.

Naloga, ki jih nalaga občinskim socialnim službam družinska in kazenska zakonodaja ter strokovno socialno delo z družinami in posamezniki je tako zahtevno, občutljivo in odgovorno, da bi morali v občinski upravi razmejiti socialno varstvene naloge v ožjem smislu od dela, ki je sicer tudi namenjeno človeku, a je sistemsko urejeno in se izvaja na osnovi predpisov.

Kadri v občinskih socialnih službah

Socialno varstvo je sistem dejavnosti in ukrepov, s katerimi se zagotavlja pomoč v normalnem razvoju ogroženim posameznikom, družinam in skupinam delovnih ljudi in občanov, pomoč občanom, ki niso sposobni za delo in nimajo za preživljanje potrebnih sredstev, varstvo mladoletnikov, za katere ne skrbijo starši, in drugih oseb, ki niso zmožne skrbeti zase, za varstvo svojih pravic in koristi ter drugi ukrepi, s katerimi se jim zagotavlja usposabljanje za življenje in delo ter sodelovanje pri opravljanju družbenih nalog (1. člen osnutka zakona o socialnem varstvu).

Prikazano je že bilo, da imajo občinske socialne službe v

Sloveniji zelo različen obseg dela. V večini občin spada v delokrog socialne službe poleg nalog, ki izhajajo iz citiranega 1. člena osnutka zakona o socialnem varstvu (v nadaljnjem besedilu socialno varstvene naloge v ožjem smislu) še opravila iz področja zdravstva, invalidskih in borčevskih zadev, otroškega varstva itd. (socialno varstvene naloge v širšem smislu).

V naši raziskavi smo izhajali iz sistemizacije in opisa posameznih delovnih mest v socialnih službah. Predvsem smo želeli ugotoviti točno število in izobrazbo tistih delavcev, ki opravljajo socialno varstvene naloge v ožjem smislu (to so naloge v zvezi z rodbinsko in kazensko zakonodajo, varstvom družine, varstvom starejših občanov, delo z odraslimi, bolnimi ali neprilagojenimi osebami ipd.). Podatki o delavcih, zadolženih za te naloge, so točni.

Število delavcev v občinskih socialnih službah, ki opravljajo še druge naloge kot so invalidske in borčevske zadeve, zdravstvo, otroško varstvo itd., pa ni popolnoma zanesljivo, ker so zaradi različne organizacije občinskih socialnih služb podatki neprimerljivi.

Skupno število zaposlenih delavcev za socialno varstvene naloge v širšem smislu je 316. 252 delavcev opravlja socialno varstvene naloge v ožjem smislu, kar v poprečju predstavlja 7008 prebivalcev na enega zaposlenega delavca (1,766.161 prebivalcev Slovenije po zadnjem štetju). Socialnih delavcev s končano Višjo šolo za socialne delavce pa je v občinskih socialnih službah 167, to je v poprečju 10.576 prebivalcev na enega socialnega delavca. Republiški sekretariat za zdravstvo in socialno varstvo je pred leti postavil normativ 4.500 prebivalcev na enega socialnega delavca. V večjih, razvitejših občinah, zlasti tam, kjer imajo center za socialno delo, se socialna problematika rešuje teamsko. Zato so v sestavi socialnih služb tudi pravniki, pedagogi, psihologi, defektologi in drugi strokovni delavci, kar brez dvoma izboljša ta kadrovski prikaz in vpliva pozitivno na kvaliteto socialnega dela.

Kadrovska zasedba pa je tudi nekoliko ugodnejša, če upoštevamo, da predstojniki oddelkov za občo upravo in družbene službe in oddelkov za družbene službe delno opravljajo vodstvene

naloge in še nekatere druge iz področja socialnega varstva. Obenem pa moramo ugotoviti, da so zlasti v manjših občinah socialni delavci poleg socialno varstvenih nalog v ožjem smislu zadolženi tudi za nekatere naloge iz ostalih področij socialnega varstva.

Osem slovenskih občin nima v občinski socialni službi zaposlenega nobenega socialnega delavca. Te občine so: Črnomelj, Ilirska Bistrica, Izola, Lendava, Ljutomer, Mozirje, Ormož in Zagorje, ki pa se od ostalih naštetih občin razlikuje v toliko, da je tovarišica, ki dela v socialni službi, opravila strokovni izpit za socialnega delavca 3. vrste.

V socialnih službah v občinski upravi je v letu 1973 zaposlenih manj delavcev kot v letu 1971, in sicer 14 manj. Zlasti je zaskrbljujoč podatek pri socialnih delavcih, ki jih je kar 8 manj kot v letu 1971. V drugi koloni imamo delavce z nedokončano Višjo šolo za socialne delavce. Za leto 1971 nimamo rubrike o teh delavcih in domnevamo, da so jih tedaj socialne službe uvrščale ali med socialne delavce s končano Višjo šolo za socialne delavce ali pa so jih navedle tam, kakršno dejansko izobrazbo so tedaj imeli.

Podatek, da je v dveh letih padlo število zaposlenih od 339 na 316 (23 delavcev manj) opozarja na stagnacijo občinskih socialnih služb.

Izobrazba delavcev v občinskih socialnih službah

1. diplomanti VŠSD	167
2. nedokončana VŠSD	27
3. diplomiran pravnik	6
4. pravnik	5
5. nedokončana pravna fakulteta	1
6. nedokončana fakulteta (sociol.)	5
7. diplomiran pedagog	2
8. dokončana pedagoška akademija	1
9. diplomiran psiholog	13
10. diplomanti Višje upravne šole	13
11. delavci z dokončano srednjo šolo	26
12. delavci z nedokončano srednjo šolo	11
13. delavci z nižjo izobrazbo	2
14. delavci s priznano izobrazbo:	
a) srednjo	25
b) višjo	12
<hr/> skupaj	<hr/> 316

Iz prikaza izobrazbe delavcev v občinskih socialnih službah moremo ugotoviti, da jih je imelo ob zbiranju podatkov 21 visoko strokovno izobrazbo, 186 višjo in 33 nedokončano visoko in višjo izobrazbo. Seštevek teh delavcev nam pove, da je 240 delavcev, zaposlenih v socialni službi občin, v celoti ali delno ustrezno usposobljenih, 76 pa ne, saj srednja in nižja izobrazba ne daje izobrazbe in strokovne usmerjenosti za socialno delo.

V občinskih socialnih službah je zaposlenih 167 socialnih delavcev. Od tega števila pa jih 23 poleg socialno varstvenih nalog opravlja še druge naloge, predvsem iz področij zdravstva in invalidskih ter borčevskih zadev.

Delavci z visokošolsko izobrazbo so zaposleni v občinah, kjer je socialna služba bolj razvita. Pravnike, psihologe, pedagoge ali defektologe zaposlujejo v Celju, na Jesenicah, v Kranju, v vseh ljubljanskih občinah, v Mariboru, Novi Gorici in Ptuj.

Iz tabele je razvidno, da ima 26 delavcev srednješolsko izobrazbo. Če si podrobneje ogledamo, katere naloge opravljajo, ugotovimo, da delajo v glavnem na referatu za skrbniške zadeve ali pa na referatu za mladoletno prestopništvo. Če pa te podatke primerjamo s sistemizacijo v teh občinah, ugotovimo, da za ta mesta tudi zahtevajo srednješolsko izobrazbo. Še bolj osupljiv je podatek, da na primer v Litiji zahtevajo za referat za skrbništvo, mladoletno prestopništvo, nezakonska rojstva, posvojitve in zavodsko oskrbo odraslih, srednješolsko izobrazbo, zaseda pa ga celo delavec z nižješolsko izobrazbo. V Hrastniku se za referenta za mladoletno prestopništvo enako zahteva srednješolska izobrazba, mesto pa je zasedeno z delavcem z nižješolsko izobrazbo. V občini Lendava zahtevajo le za referenta za splošno in socialno varstvo višjo šolsko izobrazbo, za ostala mesta pa srednješolsko.

Težko je zanesljivo ugotoviti, zakaj imamo tako slab kadrovski sestav v občinskih socialnih službah. Domnevamo pa, da so socialne službe še vedno zasedene z delavci, ki so začeli delati na socialnem področju kmalu po vojni. Potrditev za to domnevo najdemo v visokem številu priznane srednje in višje šolske izobrazbe (25 in 12). Vsebina in obseg dela v prvem obdobju po vojni sta bili bistveno drugačni in ožji kot danes. Razporeditev teh delavcev na druga mesta ni mogoča, ker so se v dolgih letih usposobili za določene socialno varstvene

naloge, Po splošni oceni so to izredno požrtvovalni, vestni delavci. Težje pa bi od njih zahtevali analiziranje socialnih pojavov za razvoj in uveljavitev socialnih služb in usmerjanje prostovoljnega socialnega dela v krajevnih skupnostih ter organiziranje raznih drugih družbenih aktivnosti (na primer teden starejšega občana, teden otroka, zbiralne akcije ipd.).

Delo socialnega delavca je zelo zahtevno, kreativno in družbeno odgovorno. Materialno ni ustrezno stimulirano. Socialno delo je za delavca posebno obremenjujoče, ker se srečuje z najhujšimi problemi ljudi, ki jih samo z metodami socialnega dela in danimi možnostmi pogosto ne more rešiti, ampak so za njih rešitev potrebni bolj urejeni družbeni pogoji (otroško varstvo, stanovanjska problematika, nočno in izmenično delo mater, nizka šolska izobrazba, nekvalificiranost in zato nizek osebni dohodek obravnavanih ipd.). Nerešljivost teh problemov obremenjuje socialnega delavca tudi v njegovem prostem času. Zato socialni delavci zapuščajo občinsko upravo in se zaposlujejo drugje, včasih celo izven svoje stroke. Kot primer navajamo dolenjsko regijo, kjer so v občinah Trebnje in Črnomelj v zadnjih letih odšli iz občinske uprave po trije socialni delavci, razpisana delovna mesta pa ostajajo nezasedena tudi nad eno leto. Tudi razvitejše občine kot Maribor že drugo leto ne dobe na izpraznjena mesta socialnega delavca z zaključeno strokovno izobrazbo.

Na drugih delovnih mestih je sicer potrebno strokovno socialno delo, ukrepe pa mora prav pri najtežjih in dostikrat nerešljivih primerih izvajati občinska socialna služba. Tako prihaja do še večjega razkoraka zaradi odkrivanja socialnih problemov izven občinske službe v drugih strokovnih službah, kjer nimajo zaposlenih socialnih delavcev in nemoči občinske socialne službe zaradi neustrezne kadrovske zasedbe. Vsaka stopnja družbeno ekonomskega razvoja poraja socialne probleme, ki jih po naši ustavni ureditvi morajo pomagati reševati delovni ljudje v organizacijah združenega dela in krajevnih skupnosti. Za odpravljanje težkih socialnih stanj, v katerih se znajdejo družine, posebne skupine in posamezniki, moramo imeti zato primerno organizirane socialne službe, ki so sposobne strokovno reševati probleme, izvajati preventivne naloge in z analiziranjem družbenih dogajanj opozarjati na družbeno primerno oblikovanje socialne politike in izvajanje socialno varstvenih nalog.

Ne moremo pričakovati, da bodo na izboljšanje stanja vplivali maloštevilni delavci v občinskih socialnih službah. Ta problem je širši in pomembnejši in se bodo morali z njim soočiti družbeno politični dejavniki. Če nam je danes jasno, kakšno socialno varstvo hočemo, bomo morali poskrbeti za primerno organizacijo in zasedenost služb. Najbrž bomo morali za občinske socialne službe zakonsko predpisati organizacijsko obliko in strokovno usposobljenost delavcev.

Dokončno se bomo morali tudi odločiti, ali sodi varstvo invalidov in borcev ter zdravstvo, kar je pretežno zakonsko urejeno, v delokrog socialnega delavca zlasti na sedanji stopnji, ko jih je premalo za tiste naloge, kjer je potrebno strokovno znanje.

Preventivno in analitično delo

Opozorili smo že na hudo obremenitev delavcev v socialnih službah, ki so poleg dela na socialno varstvenih nalogah v ožjem smislu zadolženi še za socialno varstvene naloge v širšem smislu. Vprašali smo se, kako zmorejo delo na kurativnem področju. Ko pa ugotavljamo, koliko je bilo v zadnjih treh letih storjenega preventivnega dela, moramo priznati delavcem v socialnih službah izredno požrtvovalnost.

Razen v občini Krško so se v vseh drugih slovenskih občinah lotili različnih preventivnih nalog, predvsem v borbi proti alkoholizmu (ustanavljanje in sodelovanje v klubih zdravljenih alkoholikov), v skrbi za starejše občane, pri organizaciji ali sodelovanju gradnje ali adaptacije domov upokojencev, vodenje in sodelovanje s socialnimi komisijami v krajevnih skupnostih, ponekod pa tudi v vzgojno varstvenih zavodih in pri organizaciji nege na domu. Številne občine imajo v delokrogu socialne službe tudi letovanje otrok.

Kljub tako slabemu kadrovskemu stanju v slovenskih občinah so v zadnjih treh letih socialne službe izdelale razna strokovna poročila in analize. Le v občinah Ilirska Bistrica in Nova Gorica niso v tem času izdelali nobenega poročila ali analize.

Politično izvršilni organ za področje socialnega varstva

Politično izvršilni organ za področje socialnega varstva je pristojni svet občinske skupščine. Tudi ti sveti so v slovenskih občinah različno organizirani, vendar takšne raznolikosti kot pri organizaciji socialne službe tu ne zasledimo. V 47 občinah imajo skupen svet za zdravstvo in socialno varstvo. V 6 občinah je samostojen svet za socialno varstvo (Celje, Murska Sobota, Ptuj, Ravne ter na Jesenicah in v Slovenj Gradcu, kjer v samem nazivu sveta točneje opredelijo vsebino). V dveh občinah imajo svet za družbene službe (Grosuplje, Ormož), v petih občinah je svet za zdravstvo, socialno varstvo in delo (Ljubljana-Šiška, Metlika, Novo mesto, Postojna, Ribnica).

Ugotavljali smo, kolikokrat je pristojni svet obravnaval v letu 1972 socialno problematiko. Navajamo le tiste občine, kjer je svet obravnaval socialno problematiko več kot desetkrat, ali pa le enkrat ali nikoli:

- več kot desetkrat: Grosuplje, Kranj, Ljubljana-Bežigrad, Ljubljana-Center
- enkrat: Kamnik, Nova Gorica
- nikoli: Litija, Radlje.

V zadnjih treh letih (1970, 1971, 1972) so pa slovenske občinske skupščine obravnavale socialno problematiko:

- več kot desetkrat: Ljubljana-Bežigrad, Ljubljana-Center, Maribor
- enkrat: Idrija, Kamnik, Sevnica, Slovenj Gradec
- nikoli: Murska Sobota.

Obravnava socialne problematike v pristojnem svetu ali občinski skupščini je torej tudi zelo različna. Verjetno so pomembni subjektivni dejavniki tako v socialnih službah kot v svetih in občinskih skupščinah.

Skupno so v letu 1972 sveti pri občinskih skupščinah, pristojni za socialno varstvo, obravnavali približno 302 krat gradivo iz socialnega področja.

V treh letih (1970, 1971, 1972) pa so slovenske občinske skupščine obravnavale približno 270 krat socialno problematiko.

Mnenje delavcev v občinskih socialnih službah o organizacijski obliki in vrednotenju socialnih služb

V 23 slovenskih občinah so delavci mnenja, da je sedanja organizacijska oblika primerna. V nekaterih občinah velja ta ocena s pripombami, da je treba povečati sistemizacijo delovnih mest, ponekod povečati število prostorov, ker delata po dva ali celo trije delavci v eni pisarni, ponekod pa želijo namestitve večjega števila socialnih delavcev v šolah, krajevnih skupnostih in podjetjih, ki bi sodelovali z občinsko službo. Iz 7 občin predvidevajo delavci socialnih služb rešitev v samostojni strokovni službi v okviru bodočih skupnostih socialnega varstva. Delavci 4 občin menijo, da bi najbolje delali, če bi bila socialna služba organizirana kot samostojna temeljna enota v občinski upravi. V osmih občinah (Brežice, Cerknica, Gornja Radgona, Litija, Mozirje, Ptuj, Šmarje in Vrhnika) delavci na to vprašanje niso odgovorili.

V 28 občinah ocenjujejo delavci, da je socialna služba primerno priznana in upoštevana v občini v odnosu do ostalih občinskih služb.

Delavci iz 25 občin menijo, da je njihovo delo zapostavljeno, neprimerno ocenjeno, neenakopravno vrednoteno in premalo priznано v odnosu do drugih občinskih služb.

Delavci v občinskih socialnih službah, kjer se borijo za svoje mesto v občinski upravi, menijo, da njihova služba nima takega mesta kot gospodarske, finančne in davčne službe, med drugim tudi zaradi tega, ker socialne službe "trošijo" velike proračunska sredstva. Predlagajo, da naj bi Republiški sekretariat za zdravstvo in socialno varstvo enotno (tudi s predpisi) določil organizacijo in vsebino dela socialne službe ter postavil pogoje za število in strokovnost delavcev. Dosedanji delovni pogoji socialne službe so zlasti v odnosu do drugih občinskih služb zelo slabi, vrednotenje dela delavcev v teh službah pa je že v samoupravnem sporazumu enačeno z drugimi strokovnimi delavci v občinski upravi, ki delajo v glavnem po predpisih. Socialni delavec pa mora biti pri svojem delu samostojen in kreativen, skrbeti mora za reševanje zahtevnih in kompleksnih problemov neprilagodljivih, prizadetih in nepreskrbljenih mladoletnih in polno-

letnih oseb ter družin, ki navadno niso pripravljene ali sposobne sodelovati pri urejanju svojih težav. Njihovi problemi so pogosto pogojeni v neurejenih družbenih pogojih in je zato njihova rešitev toliko zahtevnejša.

Socialni delavci na drugih področjih

V zadnjih petnajstih letih so se začeli socialni delavci zaposlovati tudi v gospodarstvu, v šolah, v zdravstvu, v raznih vzgojnih in socialnih zavodih, v zavodih za zaposlovanje, v komunalnih zavodih za rehabilitacijo in za zaposlovanje invalidov, v družbeno političnih organizacijah, v krajevnih skupnostih in na sodišču.

Ugotavljamo, da dela več socialnih delavcev na drugih področjih v večjih in razvitejših občinah. V nekaterih občinah pa nimajo na teh področjih zaposlenega nobenega socialnega delavca.

Socialni delavci, zaposleni v drugih delovnih organizacijah, so v nekem smislu sodelavci občinske socialne službe. Zlasti občutijo v občinah neprecenljivo vrednost na preventivnem področju, če so socialni delavci zaposleni v osnovnih šolah. Tam lahko pravočasno odkrijejo različne socialne in vzgojne probleme. "ekatere rešujejo sami v okviru šole, težje pa posredujejo občinskim socialnim službam. Podobno je v gospodarstvu in zdravstvu. Prav tu pa tiči velika nevarnost, če občinska socialna služba ni dovolj razvita. Socialni delavci na drugih področjih odkrivajo probleme, ki bi jih morala po svoji pristojnosti reševati občinska socialna služba. Ker pa ta ni primerno zasedena, jih ne rešuje in tako pride do usodnega razkoraka med potrebami in možnostmi, posledice pa najbolj občutijo naši občani, ki pa doslej nimajo neposrednega vpliva na organiziranje, financiranje in izvajanje socialno varstvene dejavnosti.

Po podatkih, ki so nam jih posredovale občinske socialne službe, je v Sloveniji izven občinske socialne službe zaposlenih še 296 socialnih delavcev. Največ jih je v gospodarstvu (101). V šolstvu dela 97 socialnih delavcev, v zdravstvu 26, v domovih upokojencev 14, v mladinskih in vzgojnih domovih 6, v krajevnih skupnostih 5, v različnih družbenih orga-

nizacijah 20, drugje (na primer socialno zavarovanje, zavodi za zaposlovanje, sodišča, vzgojno varstveni zavodi in posve-tovalnice) pa 42.

Po teh podatkih je v Sloveniji vsega skupaj zaposlenih 353 socialnih delavcev. Domnevamo, da ti podatki niso popolnoma točni, ker je zlasti v večjih občinah možno, da občinske so-cialne službe nimajo pregleda nad vsemi socialnimi delavci na svojem območju.

Z drugim delom vprašalnika smo zbirali tudi podatke o finan-siranju socialnega varstva. Dobili pa smo tako neenotne po-datke, kljub razčlenjenim vprašanjem, da jih ne moremo posre-dovati kot verodostojne.

V bodoče bi zato morali poenotiti v republiškem merilu finan-siranje dejavnosti in s tem prikazovanje. To naj bi pripra-vil Republiški sekretariat za zdravstvo in socialno varstvo v sodelovanju z Republiškim sekretariatom za finance, Repub-liškim sekretariatom za prosveto in kulturo, Republiško izob-raževalno skupnostjo in Republiško skupnostjo otroškega var-stva.

UGOTOVITVE IN PREDLOGI

1. Socialna služba je v 51 občinah organizirana v občinski upravi, v 9 občinah pa v samostojnem centru za socialno delo.
2. V 33 občinah je socialna služba organizirana v oddelku za splošne (ponekod skupne) zadeve in družbene službe.
V 11 občinah je v sestavi samostojnega oddelka za druž-bene službe.
V 9 občinah je center (zavod) za socialno delo.
V 7 občinah je organizirana ali v odsekih ali v zelo različnih oddelkih.
V Mariboru pa je samostojen oddelek za socialno varstvo in zdravstvo.
3. Socialne službe v občinah opravljajo poleg socialno var-stvenih nalog še zadeve iz področja zdravstva, invalid-

skega in borčevskega varstva, zdravstveno varstvo nezavarovanih oseb, starostnega zavarovanja kmetov, otroškega varstva in podobno.

4. Najbolj poenoteno in strokovno določeno področje dela imajo centri za socialno delo.
5. Skupno število zaposlenih delavcev v občinskih socialnih službah je 316. 252 delavcev opravlja socialno varstvene naloge v ožjem smislu.

V nekaterih občinah so na delovnih mestih referenta za skrbništvo, mladoletno prestopništvo in posvojitve sistemizirana delovna mesta s srednješolsko izobrazbo. Ni sprejemljivo, da delo, ki ga drugod opravljajo sodišča, poenostavimo do take mere, da nastavljamo na delovna mesta celo delavca brez srednješolske izobrazbe.

6. Osem slovenskih občin nima v občinski socialni službi zaposlenega nobenega socialnega delavca.
7. V občinskih socialnih službah je zaposlenih 167 socialnih delavcev. Od tega števila jih 23 opravlja še druge naloge, predvsem iz področja zdravstva in invalidskih ter borčevskih zadev.
8. Delo socialnega delavca je zelo zahtevno, kreativno in družbeno odgovorno. Materialno ni ustrezno stimulirano, zato socialni delavci zapuščajo občinsko upravo in se zaposlujejo drugje, včasih celo izven svoje stroke.
9. Na področju socialnega varstva je v slovenskih občinah sistemiziranih 353 mest, dejansko zasedenih pa je le 316. Po mnenju socialnih služb pa je potrebno sistemizirati najmanj še 46 mest socialnih delavcev.
10. Socialne službe v slovenskih občinah načrtujejo in izvajajo različne preventivne naloge in analizirajo svoje področje dela.
11. V letu 1972 so pristojni sveti pri občinskih skupščinah približno 302 krat obravnavali socialno problematiko.
12. Občinske skupščine so v letih 1970, 1971 in 1972 obravnavale socialno problematiko 270 krat.
13. Občinske socialne službe tesno sodelujejo s krajevnimi skupnostmi in drugimi službami in organizacijami na svojem območju.

Z analizo zbranih podatkov je možno zaključiti, da zaostaja izvajanje socialnega varstva tako glede organiziranosti in delovanja občinskih socialnih služb kakor tudi višine finančnih sredstev za socialno varstvo v občinah za potrebami in za siceršnjim družbeno ekonomskim razvojem, saj niso službe niti številčno niti strokovno dovolj zasedene in zato premalo sposobne izvajati socialno varstvo občanov. Proračunska sredstva za socialno varstvo pa so v večini občin prenizka za izvajanje kurativnih in preventivnih oblik socialnega varstva. Tudi to strokovno družbeno dejavnost je zato potrebno izločiti iz državno-upravne dejavnosti ter jo organizirati na samoupravni in solidarnostni osnovi z originalnimi finančnimi viri.

Nosilci socialnega varstva naj postanejo delovni ljudje, da se bodo z aktivnim odnosom in prispevkom za skupno porabo vključevali v razreševanje socialnih problemov ter sodelovali preko svojih delegatov v samoupravni interesni skupnosti socialnega varstva pri usmerjanju, organiziranju in izvajanju socialno varstvene dejavnosti.

Za ustrezno izvajanje socialnega varstva je potrebno na osnovi samoupravnega sporazumevanja in družbenega dogovarjanja zagotoviti primerna finančna sredstva.

V vseh družbeno političnih skupnostih bo potrebno ovrednotiti bolj kot doslej socialno varstvo kot pomembno družbeno dejavnost, za izvajanje katere je potrebno organizirati kadrovske primerno zasedene strokovne službe pri samoupravnih interesnih skupnostih socialnega varstva ali v samostojnih zavodih - centrih za socialno delo.

Republiški sekretariat za zdravstvo in socialno varstvo naj določi organizacijo in vsebino dela socialne službe ter postavi pogoje za število in strokovnost delavcev.

Težko bi trdili, da je organizacijska raznolikost, ki jo prikazuje analiza rezultat objektivnih problemov in potreb, saj so družbeni cilji socialne politike in politike socialnega skrbstva enaki in izhajajo iz ustavnih pravic delovnih ljudi in občanov. V skladu s postavljenimi družbenimi cilji socialnega skrbstva bi lahko pričakovali vsaj približno enako orga-

nizacijo služb socialnega skrbstva. Enotnejši model bi bil umesten, če ne že nujen, predvsem za občinsko socialno službo, ki opravlja svoje strokovno delo po metodah, ki so v teoriji in praksi že precej utrjene in sprejete. Občinska socialna služba opravlja svoje strokovno socialno delo na podlagi pravnih norm, ki dajejo delovnim ljudem pravice in obveznosti, katerim se v največji meri ne more nihče odpovedati. Pravice in dolžnosti človeka in občana s področja socialnega skrbstva so za ljudi obvezne. Te pravice in obveznosti pa lahko realizirajo v okviru strokovne službe socialnega skrbstva, ki je pri svojem delu dolžna ravnati se po strokovnih in pravnih normah.

Pred take zahteve je v največji meri postavljena prav občinska socialna služba, ki brez ustrezne materialne, kadrovske in organizacijske osnove ne bo sposobna uresničevati družbenih ciljev socialne politike in človekovih pravic do družbenega varstva. Po podatkih analize se je organizacija socialnega skrbstva v posameznih občinah zelo različno izoblikovala. Od vseh 60 občin, kolikor jih imamo v Sloveniji, je občinska služba organizirana takole: v 33 občinah obstoja oddelek za splošne zadeve in družbene službe; čeprav nazivi niso povsod enotni je jasno, da je področje socialnega skrbstva organizirano v teh upravnih organih. V 11 občinah je socialna služba organizirana v okviru oddelkov za družbene službe. V 9 občinah delujejo centri za socialno delo kot samostojni zavodi, ki imajo značaj organizacije združenega dela. V 7 občinah so organizirani posebni oddelki ali odseki, ki imajo poleg socialnega skrbstva še druge pristojnosti in naloge. Navedeni podatki nam sicer delno, a vendarle precej nazorno pokažejo raznolikost organizacijskih modelov občinske socialne službe, zaradi česar se nam vsiljuje mnenje, da je celoten sistem organizacije te strokovne družbene službe bolj rezultat subjektivnih stališč in odločitev, kot pa posledica dejanskih potreb in strokovnega koncepta.

To potrjuje tudi dejstvo, da se velika večina socialnih služb ukvarja poleg svojih osnovnih nalog še z drugimi sorodnimi ali povsem drugačnimi problemi kot naprimer: reševanje organizacijskih in upravnih zadev s področja zdravstva, zadeve v zvezi z varstvom invalidov in borcev NOB, reševanje problemov v zvezi z zdravstvenim varstvom nezavarovanih občanov, zdravstvenim zavarovanjem kmetov, socialne službe v nekaterih občinah opravljajo vse upravna, strokovna in administrativno-tehnična

opravila za temeljne skupnosti otroškega varstva ter zadeve v zvezi z adaptacijo in gradnjo domov za upokojene ter gradnjo vzgojno varstvenih zavodov.

Vsa naštetá opravila in naloge, s katerimi se ukvarjajo občinski organi pristojni za socialno skrbstvo kot z dodatnimi nalogami so seveda družbeno pomembna, vendar pa je vprašanje v koliki meri so zaradi teh nalog delavci socialnih služb preobremenjeni in zaradi tega primorani popuščati pri strokovnih nalogah.

Čeprav je bilo že pred leti ugotovljeno, da bi bilo za normalno opravljanje dela v socialnem skrbstvu potrebno na vsakih 4500 prebivalcev zaposliti enega socialnega delavca, je stanje še vedno povsem drugačno, saj odpade na enega socialnega delavca v poprečju kar 10.576 prebivalcev. Tak kadrovski primanjkljaj ima za posledico veliko fluktuacijo kadrov iz socialnih služb, po drugi strani pa to sili službo k temu, da opravlja le najnujnejše kurativno delo, opuščati pa mora delo na sistematičnem spremljanju, proučevanju ter reševanju širših socialnih problemov. Pomanjkanje kadrov vsekakor narekuje odstopanje od veljavnih metod in načel socialnega dela, posebno pa onemogoča večjo sistematičnost v združevanju kurativne in preventivne dejavnosti socialnega skrbstva.

Socialna služba mora biti pobudnik, pa tudi izvajalec najrazličnejših ukrepov za večjo socialno varnost vseh, posebno pa prizadetih občanov. Takšne pobude morajo temeljiti na objektivnih ugotovitvah in spoznanjih, do katerih v neposredni praksi najlaže pride služba socialnega skrbstva. Za take naloge so potrebni kadri - ki pa po vsej verjetnosti niti v prvotnem normativu niso upoštevani - in pa izboljšana kvalifikacijsko-izobrazbena struktura delavcev v socialnih službah, se pravi strokovno izpopolnjevanje vseh kadrov socialnih služb, da bi v teamski obravnavi problemov lahko še bolj uspešno opravljali svoje naloge, ki niso lahke.

Znana Dolar

OB BLEJSKEM SEMINARJU O NARKOMANIJI

Koncem aprila je Kriminološki institut v Ljubljani organiziral na Bledu prvo posvetovanje o narkomaniji v Sloveniji. Udeležil se ga je zelo širok krog delavcev različnih strok, kot so delavci v šolstvu, pravosodju, javne varnosti, socialnih službah, zdravstvu in drugi, ki se s tem področjem dela ali že srečujejo ali pa pričakujejo, da se bodo prav kmalu. Delovni način posvetovanja je bil organiziran tako, da je imel prav vsak udeleženec možnost posredovati lastne izkušnje in mnenja ob naših pojavnih oblikah narkomanije. Seminar, ki je trajal pet dni, je privedel do nekaterih pomembnih ugotovitev, pri marsikomu pa sprožil splet razmišljanj, ki jim je namenjen pričujoči prispevek.

Kaj je narkomanija? Danes razumemo pod pojmom narkomanija tisto družbeno patogeno (ne le medicinsko) boleznost, ki obsega bolezensko odvisnost od nekaterih naravnih ali sintetičnih sredstev. Ta odvisnost je največkrat psihološke in fiziološke narave. Svetovna zdravstvena organizacija (WHO), je formulirala narkomanijo kot stanje periodične ali kronične intoksikacije 1), izzvana z vedno znova ponavljajočim jemanjem drog. Značilnosti takih intoksikacij so naslednje:

- neobvladljiva potreba po drogi
- nabavljanje drog za vsako ceno
- tendenca k zviševanju jemanja drog, ob čemer se zvišuje tudi toleranca
- nastop psihične in fizične odvisnosti osebe od mamila
- škodljivi učinki, ki delujejo na osebo
- škodljivi učinki, ki delujejo na družbo.

Vsako od navedenih značilnosti bi lahko podrobneje razčlenjevali. Spričo naglega porasta narkomanije pa nas posebno zaskrbljujejo vzroki, ki porajajo v posameznikih take patogene premike in pa posledice za posameznika in družbo. Prav družbene posledice (negativen odnos do dela, pasivnost mladih, nesposobnost vključevanja v razne oblike družbenih skupnosti) so tiste, ki nas zavezujejo k intenzivnejšemu reševanju tega pojava.

Kdo bo mamila užival in postal od njih odvisen ? Človek, ki je utesnjen, ki v družbi ne uspeva, ki se ni sposoben integrirati v sredino kjer živi. Torej tisti, ki se soustvarjalno ne zmore vključiti v družben proces na različnih nivojih. Ni naključje potemtakem, da po drogi posegajo največ mladi v starostni skupini od 14 do 25 let. To je obdobje iskanja lastne identitete, iskanja poti med moralo privzgojeno v otroštvu in etiko, ki jo bo osvojil, ko bo odrasel. Odrasli že imajo bolj ali manj ustaljena etična načela in moralne norme. Starejša generacija je pretežno usmerjena v pridobivanje materialnih dobrin, prizadeva si zagotavljati in utrjevati lastni socialni status. Mlad, odraščajoči človek v iskanju duhovnih vrednot, zlasti v kasnejših fazah adolescencē (od tako imenovane duhovne pubertete dalje), išče odgovore na vprašanja:

- delo in človek
- človekova vključitev v delo
- človekova vključitev v družbo
- iskanje resnice
- oblikovanje življenjskega in svetovnega nazora.

V družbeni sredini, kjer živijo, nekateri mladostniki ne najdejo odziva niti pojasnil na ta vprašanja. Droga oz. uživanje droge, predstavlja beg od teh vprašanj, v fazi ko pride do zasvojenosti pa sploh niso več pomembna.

Eden izmed pomembnih etioloških vidikov narkomanije je tudi v tem, da ta pojav danes brečujemo v čisto določenih subkulturalnih skupinah mladih. V teh skupinah mamilo uporabljajo kot sredstvo k tako imenovani osvoboditvi osebnosti. Na tak način naj bi mladi pretrgali vez z udomačenimi, tradicionalnimi institucijami družbe.

"Mladi le izjemno uživajo drogo vsak sam zase, temveč povsod družno, bolj ali manj obredno in je tudi vloga proselitizma, iskanja privrženecv tukaj pomembnejša. Tudi si ne prizadevajo posebno svojega uživanja droge skrivati. Da, celo imaš včasih vtis, da izvedenost in izkušnost v drogah v njihovem krogu dviga prestiž in da v tem vidijo nekaj, kar jim tudi pred starejšo generacijo daje določeno prednost. Srečujemo tudi primere, ko se ti zdi, da mladi adolescent kar preveč renomira s svojimi - mogoče celo nerealnimi - izkušnjami z drogami. Nadaljna posebnost novega vala je ta, da ne ostajajo uživalci drog le pri enem sredstvu, temveč da prav

eksperimentirajo zaporedoma ali sočasno s celo vrsto različnih snovi." 2)

Ugotavljamo lahko tudi, da mlade ne združuje izključno le uživanje drog, temveč enak način mišljenja, odnosa do družbe, do posameznika, do umetnosti in kulture.

Najpogostejša je uporaba naslednjih drog: marihane (trava), hašiš (šit), LDS (trip) in opij (opica), ki ga injicirajo (fiksajo). Dejstvo droge - omamo, imenujejo zadetost. Name-noma navajamo v oklepajih še vzporedne izraze. Za uživalce je namreč značilna njihova terminologija ozir. žargon, kakor tudi način oblačenja, dolžina las, vedenjski vzorec. Žargon in navade, običaji, združevanja in še nekatere druge posebnosti kažejo, da bi lahko mlade uživalce v marsičem primerjali s tistimi delinkventnimi mladostniki, s katerimi se službe socialnega varstva pogosto srečujemo. V splošnem lahko ugotavljamo ob tej komparaciji, da so uživalci droge bolj umirjeni, kažejo pasiven odnos do družbe, radi razglabljujejo o življenjskem nazoru, resnici, zanimajo jih skoraj vse zvrsti glazbe, nekateri ogromnočitajo filozofska dela vseh smeri, zlasti blizu jim je vzhodnjaška filozofija. Stripe in podoben balast zavračajo, ker v splošnem niso pristaši nasilja, na kar se navezuje njihovo antimilitaristično prepričanje. Prav obratno od teh, pa lahko ugotavljamo ob njihovih sovrstnikih delinkventih. V zadnjem času zasledujemo vse več sočasnega uživanja droge in alkohola, največ piva, česar ob naših prvih srečanjih z uživalci droge ni bilo.

V kakšnem položaju se znajde uživalec droge in narkoman? Narkoman je pravzaprav oseba, ki v največ primerih pride do droge le na ilegalnem tržišču. Tako se socialno-medicinski aspekt pogosto srečuje s kriminološkim in se z njim prepleta. Blejski seminar je nakazal nekatere možnosti sodelovanja med organi pregona in svetovalci. Sodelovanje naj bi temeljilo ob nujnem upoštevanju poklicnih etik obeh služb.

Podatki o razširjenosti uživalcev droge oz. narkomanov v Jugoslaviji niso zanesljivi (narkomanijo statistično težko natančneje spremljamo). Ugotavljamo pa, da se pojav širi. Dr. Stojilković je na prvem jugoslovanskem posvetovanju o preprečevanju in zdravljenju narkomanij leta 1971 ugotovil, da ima vsaka izmed 170 šolskih ustanov v Beogradu vsaj 4 mlade uživalce droge. Podatkov, ki bi natančneje pokazali

kakšno je stanje v Sloveniji ali večjih slovenskih mestih nimamo, na osnovi podatkov uprave javne varnosti pa sodimo, da se pojav narkomanije dejansko širi.

Kako pristopiti k razreševanju pojava uživanja droge in narkomanije? Pretežna uporaba kaznovalnih ukrepov bi povečala prikritost narkomanov, zato je favoriziranje represivnih ukrepov škodljivo. Na ta način bi seveda prišlo do bistveno manjše možnosti, da bi se narkoman ali uživalec droge sam prijavil k zdravljenju ozir. iskal pomoči. V spletu splošnega tretmana narkomanije bomo ločili preventivni in kurativni del, to je medicinski del, ki ga izvajajo zdravniki - psihiatri. V literaturi navajajo precejšen recidiv kurativnega dela zdravljenja narkomanije. Ob tem posebno naglašajo pomemben delež preventivnega delovanja. Naša preventivna dejavnost v tej smeri pa ni razvita. Niti ne vemo kdo bi jo vodil in koordiniral in kdo vse bi sodeloval v njej. Ob takih ugotovitvah, se kažejo v preventivnem delu zlasti naloge:

- raziskovanje (npr. razširjenost mamil, škodljivi učinki, kakšna osebna struktura najčešče zapada mamilom, kateri družinski in ostali miljejski faktorji pogojujejo usmeritev mladih v narkomanijo, v katerih subkulturah se mladi pogosteje zatekajo k mamilom in dr.). Šele take in podobne raziskave bi nam dale oprijemljivejše poti k nadaljnjemu poglobljenemu delu;
- narkotična sredstva je potrebno podvreči temeljitejši kontroli;
- pojačeni nadzori, ki imajo za cilj preprečevanje tihotapljanja mamil;
- sistematično prosvetljevanje vseh, ki se z mladimi srečujejo in imajo nanje vzgojen vpliv, o škodljivosti in razširjenosti droge;
- mlade prav tako poučevati o škodljivosti mamil. Nekateri praktiki trdijo, da bi ta oblika izobraževanja mladine nosila v sebi nevarnost, da vzbudi v mladini zanimanje za drogo. Morda je to tudi res, vendar izkušnje kažejo, da je mladina neprosvetljena kar zadeva posledice mamil;
- mladim nuditi čim več možnosti vključevanja v razne vodene, polvodene in proste oblike dejavnosti. Take oblike naj bi

vodili mentorji. Orientacijski program dela mentorjev je izdelala Višja šola za socialne delavce v Ljubljani. Ta zajema opredelitev vloge mentorja, ne toliko za neposredno vodenje kot za posredno. Poleg tega pa še za koordinacijo raznih mladinskih skupin in vlogo katalizatorja v razvojnem procesu posameznih grup. 3)

Odkrivanje in zdravljenje uživalcev droge in narkomanov uvrščamo v sklep kurativnih akcij, izvajalci teh akcij pa so zdravnik - psihiater, socialni delavec, psiholog in drugi strokovnjaki. Vse do seminarja na Bledu je bilo sporno, oziroma je bila nejasna vloga socialne službe pri preprečevanju narkomanij. Mnenje, ki se je izoblikovalo na posvetovanju pa daje socialni službi pomembno vlogo. Socialni delavec nastopa po enem izmed zaključkov, kot prvi pomočnik zdravniku psihiatru na tem področju. Na kakšen način bi lahko opravljal to svojo vlogo? Socialni delavci pri skrbstvenih organih ozir. zavodih za socialno delo imajo lahko na tem področju triažno funkcijo, lahko pa tudi svetovalno. Na zavodih za socialno delo socialni delavec odkrije uživalca droge slučajno, bodisi med delinkventi, bodisi pri mladostnikih v fazi preddelinkventnega stanja (begi od doma, poptanja, nezaposlenost, izmikanje izobraževanju in podobno). Med obravnavo posameznika se kaj kmalu pokaže, da se je mladoletnik srečal z drogo. Socialni delavec mora zato dobro poznati droge, način uživanja, neposredne učinke, ki jih dajejo droge uživalcu in vedenjske vzorce, značilne za omenjeno skupino. Na osnovi prej navedenega najprej ugotovimo za kakšno vrsto uživanja droge pri posamezniku gre. Če uživa blažje droge ob manjši osebni motenosti, lahko socialni delavec deluje kot svetovalec. Kadar pa ugotovimo, da posameznik uživa hujše droge (npr. daljše in redno uživanje LSD, injiciranje), mora k obravnavi takoj pritegniti drugega strokovnjaka, ki mu posreduje lastne ugotovitve). To je lahko psiholog, boljše pa je, če je to psihiater. Naloga socialnega delavca je v takem primeru, da posameznika motivira za sodelovanje in redno prihajanje k psihiatru. Tak način dela je triažna oblika, ki jo socialni delavec lahko opravlja.

Svetovalna vloga socialnega delavca poteka po dosedanjih praktičnih izkušnjah na enak način, kot pri delu z vedenjsko in osebno moteno mladino. Metoda dela, ki je poleg individualnih razgovorov zelo priporočljiva, je skupinsko delo. Mladi potrebo po združevanju že sami nakazujejo, treba jim je torej

le slediti. Če je njihova želja po skupinskem združevanju strokovno vodena, je velika verjetnost, da bo tak način dela uspešen. Skupina naj ne bo homogena, oziroma naj ne zajema le uživalce drog, ampak tudi druge mladostnike, ki so obravnave potrebni. Najbrž ne bi bilo napačno, če bi bil v skupini tudi udeleženec, ki obravnave ni potreben, torej mladostnik, ki je neproblematičen ima pa sposobnosti prilagajanja in je dovolj kontaktabilen, da bi ga skupina sprejela. To so lahko med drugimi tudi praktikanti ali študentje VŠSD, ki pa naj bi sodelovali kontinuirano.

Hkrati z obravnavo mladih uživalcev droge, mora potekati tudi delo s starši. Starši so v strahu za otroke pogosto nekritični, nemirni, nerazumevajoči in v takem stanju ravnaajo ravno obratno, kot bi bilo primerno. Tudi starše je najprimerneje vključiti v skupino, ker bodo na ta način najlažje sprostili svoje napetosti, omogočeno pa jim je tudi, da po sprostitev drug na drugega vzgojno vplivajo, pomaga pa jim svetovalec v skupini. Prav je, da skupino vodi isti delavec, kot vodi obravnavo njihovih otrok. Zelo ilustrativno je opisal delo s starši uživalec droge nek ameriški socialni delavec na lanskoletnem IV. internacionalnem kongresu o narkomaniji v Beogradu. Na začetku je opozoril na traumatično stanje v družini, ko so starši izvedeli, da je njihov otrok zapadel drogi. Tako kot njihov otrok so tudi oni potrebni pomoči. Sestavili so grupo takih staršev. Opazovanje grupne dinamike je privedlo do pomembnih spoznanj. Prvi sestanki - starši se niso odzivali redno, so potekali v izrazitem ozračju submisivnosti - z občutki krivde (opravičevali so se zaradi nerednega prihajanja z najrazličnejšimi izgovori). Starši so nakazovali anksioznost (bojazen, nesigurnost), izrazito nerazumevanje otroka in čudno željo, da bi otroka odvrgli. V tej fazi so starši iskali vzroke v združbi in se zavzemali za represivne ukrepe. (To opažamo tudi pri nas, ko starši pogosto iščejo pomoč najprej pri organih pregona). V tem stanju starši ne verjamejo nikomur, ne terapevtu, še manj pa otroku, ki je v tak tretman vključen. Tako provokativno vedenje staršev (nezaupanje), ki ga otrok čuti, vzbuja pri njem kljubovanje, maščevalnosti, kar pa pogosto privede do recidive. Druga stopnja je, ko starši odgovornost prenašajo od uživalca na sebe in družbo. Pride do interakcije članov skupine in le-ta preide v terapevtsko delo. Grupa doseže višji nivo.

Vloga socialnega delavca je pomembna tudi v rehabilitacijskem

procesu, to je po zdravljenju narkomanov. Pomagal naj bi pri vključitvi posameznika v normalno življenje in delo. Zato bi bilo seveda potrebno ustanoviti klube (dnevne centre), najbrž bi bilo najbolje v okviru psihiatrične službe, vodi pa jih lahko socialni delavec, ki je za to delo usposobljen. Začetek takega načina terapevtskega dela oziroma postterapevtskega dela že imamo v Ljubljani na Poljanskem nasipu, kjer obstoja klub za adolescente. Oblika klubskega načina dela, bi verjetno omogočila pridobivanje terapevtov iz vrst zdravljenih narkomanov, ki bi v preventivnem smislu najbrž znali najbolje vplivati na potencialne uživalce in narkomane.

Pričakovanje take rešitve najbrž ni prezahtevno, saj se moramo zavedati, da je narkomanija dobila obseg, ki je zaskrbljujoč, čeprav ugotavljamo, da je alkoholikov desetkrat več. Toda ali gremo lahko mimo dejstva, da droga posega po mladini in v nekaterih primerih celo po otrocih, in da je škodljivi učinek mamil mnogo hitrejši od alkohola ?

Tatjana Stepančič

-
- 1) Povzeto iz referata prof. dr. Leva Milčinskega, Bled 1974
Toksikacija je stanje, ko se človek ni sposoben obvladovati glede količine niti kraja in časa jemanja mamila in se mamilo kljub posledicam ni zmožen več uporabiti.
 - 2) Prof. dr. Lev Milčinski: Droge: Današnja scena, Zdravstveni vestnik, 42/1973 423-426
 - 3) Informacija Višje šole za socialne delavce v Ljubljani.

VLOGA SOCIALNIH DELAVCEV NA PODROČJU PLANIRANJA DRUŽINE

Po predhodnem dogovoru predstavnikov Mednarodnega združenja šol za socialno delo (v nadaljnjem besedilu IASSW) in Mednarodne zveze za planiranje družine - evropska regija (dalje IPPF - Europe) je bil od 18. do 20. marca 1974 v Londonu delovni sestanek predstavnikov obeh mednarodnih organizacij. Delovna skupina naj bi opredelila vlogo šolanega socialnega delavca na področju planiranja družine.

Sestanka se je udeležilo po sedem predstavnikov vsakega od navedenih strokovnih združenj tako, da so bile od držav zastopane s po enim predstavnikom: Belgija, Italija, Nizozemska, Norveška, Luksemburg, Poljska, Švedska, Švica, ZDA in Jugoslavija ter Velika Britanija s štirimi predstavniki.

Diskusija je potekala na osnovi referatov, ki sta jih pripravila dr. Katherine K. Kendall, sekretarka IASSW in Norman Rea, predstavnik IPPF-Europe, ki jih na kratko povzemam:

Norman REA navaja v svojem referatu "Reguliranje fertilitnosti in socialno delo", da je cilj prizadevanj združenja za planiranje družine vzgoja ljudi za odgovorno starševstvo v interesu posameznikov, dobrobiti družine in skupnosti. Tu vidi tesno zvezo s socialnim delom, ki si prizadeva posameznikom in družinam nuditi pomoč pri premagovanju težav in doseganju boljše družbene prilagoditve. Socialni delavci te probleme ugotavljajo in jih rešujejo na ta način, da stranki nudijo podporo dokler ni težava premagana in to na ta način, da stranki dajejo informacije, osebno ter materialno pomoč. Skupno področje dela IPPF-Europe in socialnega dela sta to: tej posameznik in družina ter njihove potrebe, to je osnova za začetek skupnih prizadevanj.

Dalje razpravlja o terminu "reguliranje fertilitnosti", ki ga je osvojila Svetovna zdravstvena organizacija kot izraz za kontrolo rojstev, a po njegovem mnenju ni najbolj ustrezen. Bolj se ogreva za termin "planiranje družine", ki sicer ni precizen, vendar pove, da gre za zadeve, ki se nanašajo na posameznika ali par. Ne glede na termin je pomembno, da gre tu za možnosti posameznika ali para, da dobi potrebne informacije ali materialno pomoč, če jo potrebuje. Vendar pa ti

pogoji niso dostopni večini družin na svetu in to ima določene posledice tako za IPPF kakor tudi za socialno delo. Reguliranje fertilitnosti ne vpliva samo na boljše zdravje matere in otroka, ampak tudi na dvig zdravstvenega standarda cele družine, kar je že samo po sebi ugoden dejavnik za boljše socialno prilagoditev. Ta povezanost med zdravjem družine in njeno sposobnostjo za prilagoditev je zelo pomembna. V Veliki Britaniji so si zelo prizadevali doseči tako imenovane "problematične družine" in izolirane socialne grupe - duševno in telesno prizadete, neporočene, osamljene, ki sami od sebe nikakor ne bi prišli v posvetovalnico za planiranje družine. Za te skupine je značilen nizek življenjski standard, večje število otrok, nizek izobrazbeni nivo. Te družine je britanska zveza za planiranje družine dosegla s pomočjo sodelovanja med patronažno službo (health visitors) in prostovoljnimi socialnimi delavci. Po večkratnih obiskih na domovih, razgovorih, informacijah in nasvetih, so se te družine odločile za kontracepcijo in se zglasile na klinikah oziroma v posvetovalnicah. Seveda pa je takšno delo dolgotrajno, zahteva potrpljenje in znanje.

Še vedno niso zadovoljni s spolno prosvetljenostjo mladih ljudi, ker se odreže v pogostosti splavov mladoletnic. Na to področje so skušali prodreti z mladimi prostovoljci, (seveda za to posebej usposobljenimi), ki so obiskovali mladinske klube, plesišča, kavarne in sploh vsa zbirališča mladih ter jim pomagali z nasveti kje dobijo ustrezno strokovno pomoč.

Pri gibanju za planiranje družine v Evropi opažamo tri stadije:

1. spoznanje legitimne potrebe po tem
2. doseganje večine ljudi
3. posvečanje pozornosti vsem vrstam manjšinskih grup - revnim, prizadetim, imigrantom itd.

Da bo to možno realizirati je treba delati z roko v roki s socialnimi delavci, ki imajo stik s temi ljudmi.

Dr. Katherine K. KENDALL v svojem tekstu: "Doprinos socialnega dela planiranju družine: pregled" ugotavlja, da se je fertilitnost v povojnih letih v Evropi bistveno spremenila.

Danes je v Evropi nekaj držav z visoko stopnjo fertilitnosti, nekaj s srednjo in največ z izrazito nizko. Na diferencirano fertilitnost v teh deželah vplivajo dohodek, izobrazba, socialni in poklicni status, zaposlovanje žensk, religija. V zadnjih letih je razvoj planiranja družine vplival na populacijske trende in socialno varstvo, vsebuje nove in vse bolj razširjene metode kontracepcije, v mnogih državah legalizacijo splava. Rezultat teh sprememb in razvoja je, da je planiranje družine postalo pomembno področje v skoraj vseh današnjih evropskih državah, čeprav iz bistveno drugačnih razlogov kot v razvijajočem se svetu.

Zadnjih nekaj let so združeni narodi in druge mednarodne organizacije povečale zanimanje za socialne aspekte planiranja družine, posebej v odnosu na demografska gibanja, socialno varstvo, človeške pravice, zdravstvo in pogoje za planiranje družine. V zadnjih letih je bilo več mednarodnih posvetovanj strokovnjakov s tega področja, kjer se je izkristalizirala potreba po sodelovanju socialnih delavcev pri planiranju družine.

IASSW je začela spoznavati in razjasnjevati delovne naloge socialnih delavcev na tem področju. Konference na Havajih itd. so opredelile delokrog socialnih delavcev pri planiranju družine.

Vloga in funkcija socialnega dela

Prispevek socialnega dela planiranju družine je dvojen:

1. direktno delo socialnih delavcev kot praktikov v programih in ustenovah za planiranje družine - socialno delo na področju planiranja družine
2. prodiranje planiranja družine v celotno prakso socialnega dela - sprejem ideje o planiranju družine kot sredstva za napredek človeškega blagostanja in še posebej sreče posameznika

Ad 1) Socialni delavec pomaga posameznikom, družinam, skupinam in skupnostim s pomočjo znanih metod dela s posameznikom ali svetovanjem, grupnim delom ali skupnostnim delom. Mnogo socialnih delavcev ima izkušnje na področju upravljanja, supervizije, usposabljanja, pla-

niranja, politike in raziskovanja. Uporabo izkušenj socialnih delavcev na področju planiranja družine lahko priporočamo glede na prakso na različnih koncih sveta:

Delo s posameznikom ali svetovanje: klinično svetovanje v zvezi s kontracepcijo, splavi in sterilizacijo se vse bolj širi kot osnovna naloga socialnih delavcev.

Socialni delavci tudi sodelujejo v teamu, ki obravnava genetične probleme zakoncev.

Pomembno je delo socialnih delavcev z mladimi, adolescenti, posebno še z neporočenimi nosečimi mladostnicami. Važno je tudi sodelovanje pri spolni vzgoji in svetovanju mladostnikom v socialnih in drugih težavah.

Grupno delo: neznanje, nerazumevanje in emocionalni odpor do kontracepcije se pogosto najlažje odpravljajo z uporabo metode grupnega socialnega dela. Socialni delavci so pogosto organizatorji in vodje grup v rekreacijskih in drugih centrih, kjer obstojajo možnosti za dajanje ustreznih informacij o planiranju družine.

Ravno tako je ustrezno grupno delo z nezakonskimi materami, z mladino v vojski in drugih grupah.

Skupnostno delo: ta metoda socialnih delavcev je posebej ustrezna za napredek idej in uporabo planiranja družine s pomočjo sodelovanja občanov. Ta pristop temelji na spoznavanju potreb, stališč ter kulture prebivalcev, kar je v tesni zvezi s populacijskimi trendi in programi planiranja družine. Važno je sodelovanje vseh ustreznih institucij ter skupin prebivalcev. Po tej metodi so zlasti ugodne prilike za spolno vzgojo s pomočjo filmov, demonstracij in uporabo drugih avdiovizualnih sredstev. Na tem področju lahko socialni delavci največ prispevajo k razvoju pozitivne miselnosti o planiranju družine.

- Ad 2) Socialni delavec je osrednji strokovnjak, ki rešuje probleme izvirajoče iz pomanjkanja sredstev, nezaposlenosti, starosti ali nesposobnosti, neustreznega stanovanja, slabega zdravja, nizkega socio-ekonomskega statusa, nepoučenosti itd. socialni delavci so pogosto

edini v stiku s posamezniki in družinami, ki jih obravnavajo sodišča, ustanove za pomoč otrokom in družinam, centri za zdravljenje alkoholizma itd. Socialni delavci so glavni vir strokovne pomoči družinam in otrokom, ki jo nudijo državne ali zasebne ustanove. Socialni delavci delajo tudi v bolnicah ali klinikah, na sodiščih, v šolah, rekreacijskih centrih, domovih in so povsod v neposrednem stiku z ljudmi.

Socialni delavci delujejo na zelo širokem področju in so tako rekoč v stiku z vsako socialno grupo in vsako starostno grupo ter istočasno z vsemi viri družbene pomoči in ustanovami. Tako obstaja možnost, da razpredejo mrežo planiranja družine v zelo velikem obsegu.

Socialne delavce je treba usposobiti za delo na tem novem področju in to na dva načina:

1. s spremembo sedanjih učnih načrtov ter uvedbo planiranja družine
2. specializiranim usposabljanjem že zaposlenih socialnih delavcev, ki potrebujejo dodatna znanja.

Vloga IASSW in IPPF je, da omogočita to usposabljanje.

Diskusija je bila najprej bolj splošna, govorili smo o pomenu planiranja družine, o terminologiji, stališčih do planiranja družine v posameznih deželah, o uresničevanju teh idej v različnih družbenih pogojih, o razvoju socialnih služb itd.

Govorili smo o tem, da je treba najprej spremeniti odnos ljudi do planiranja družine (pri čemer tudi socialni delavci niso izjema) in jih za to motivirati.

Izgedalo je, da pričakujejo od socialnih delavcev kot nosilcev idej o planiranju družine in neposrednih sodelavcev na tem področju, preveč. Opozorila sem na to, da je za uspešno politiko planiranja družine potrebno ustvariti ustrezno družbeno klimo s pomočjo akcije celotne družbene skupnosti (kot primer sem navedla našo Ustavo ter Resolucijo o planiranju družine. Socialni delavec je lahko le eden izmed dejavnikov, ki neposredno ali posredno sodeluje pri planiranju družine. Opozorila sem tudi na to, da socialni delavec neposredno na

planiranju družine lahko dela le v teamu, torej skupaj z drugimi strokovnjaki.

Največ smo govorili o oblikah usposabljanja socialnih delavcev za to področje dela. Predstavniki šol so poročali katera znanja, relevantna za planiranje družine so že sedaj v učnih programih šol za socialno delo.

Pojavilo se je vprašanje potrebe po usposobitvi učiteljev šol za socialno delo za prenašanje znanja na študente. Dogovorili smo se, da bo pri tem morala odigrati pomembno vlogo IPPF na ta način, da bo organizirala regionalne in nacionalne seminarje, ki bodo interdisciplinarni.

Na posvetovanju smo sprejeli sledeče zaključke in predloge:

1. Ugotavljamo skupna prizadevanja socialnega dela in gibanja za planiranje družine za individualno in družinsko blagostanje
2. Sprejemamo vlogo socialnega delavca v zdravstvenem teamu za planiranje družine
3. Pozdravljamo integracijo znanja o planiranju družine v osnovne učne programe šol za socialno delo
4. Spoznavamo potrebo po dodatnem usposabljanju socialnih delavcev, ki se želijo specializirati za delo na planiranju družine
5. Takšno dodatno usposabljanje naj bi bilo organizirano na šolah za socialno delo, vendar lahko to opravljajo tudi druge organizacije in ustanove npr. IPPF
6. Članice IPPF morajo najti ustrezne načine za sodelovanje s socialnimi delavci njihovih dežel
7. Priporočamo, da IPPF-Europe in IASSW sodelujeta pri načrtovanju in izvedbi interdisciplinarnih seminarjev, o vsebini in metodah izobraževanja o planiranju družine za socialne delavce
8. Tudi socialne službe naj posvetijo pozornost planiranju družine
9. Poudarjamo, da mora na vseh nivojih (tudi državnih) biti jasno opredeljena specifična vloga socialnih delavcev pri planiranju družine in upoštevane nove oblike socialnega

- dela, ki so se razvile
10. Priporočamo razvijanje učnih pripomočkov za usposabljanje socialnih delavcev na področju planiranja družine
 11. Priporočamo sistematično zbiranje informacij o obstoječi praksi socialnih delavcev na področju planiranja družine v Evropi
 12. Priporočamo sistematično zbiranje informacij o obstoječih programih planiranja družine v šolah za socialno delo Evrope
 13. Vse sile naj se usmerijo v dvig splošne zavesti o planiranju družine na vseh področjih: pri šolanju socialnih delavcev, njihovem dodatnem usposabljanju in v praksi.

Vida Milošević

Iz domačih in tujih virov

NOV SISTEM OBSERVACIJE VEDENJSKO IN OSEBNOSTNO MOTENE MLADINE

("Un system d'observation nouveau pour les jeunes inadaptés sociaux")

Francoska revija "REEDUCATION" je v številki 247/248, november-december 1972, str. 1-60, objavila obsežno študijo prof.dr. DELLAERTA, belgijskega pionirja na področju prevzgoje delinkventne mladine, v kateri opisuje nov sistem observacije delinkventne ter vedenjsko in osebnostno motene mladine. Članek je zanimiv iz več vidikov, zato podajamo v povzetku najbolj zanimive ugotovitve omenjene študije.

UVOD

Ali je resnično mogoče opisati osebnost otroka ali mladoletnika in na tej osnovi predvideti njegovo bodoče ponašanje? Ali je to postopanje koristno? Ali niso pogoji življenja otroka v observacijskem centru preveč umetni? Ali se bo mogel otrok po popolnoma permisivnem načinu življenja v observacijskem centru, kasneje navaditi na zahteve pravega vzgojnega zavoda? To so nekatera vprašanja, na katera je treba najti odgovor. Skoraj zagotovo ni mogoče organizirati prevzgoje, ne da bi prej odgovorili na vprašanja: Kaj otrok potrebuje in kako zadovoljiti te otrokove potrebe. Tudi med observacijo je potrebno najprej zadovoljiti vse otrokove potrebe, kajti otroka ali mladoletnika ni mogoče izolirati od vsakdanjega življenja in ga tako opazovati v "vakuumskem" prostoru. Hoteli ali ne, tudi med observacijo je potrebno na otroka delovati vzgojno in prevzgojno, kajti otrok se navezuje na odrasle, navzema se novih navad in si oblikuje življenske poglede.

Sistem, ki ga opisuje pisec, je nov predvsem v tem, da gre za "pospešeno observacijo" v petnajstih dneh. Posledica te hitrosti je večja rotacija mladoletnikov v observacijskem centru in zato zadostuje center z majhno kapaciteto (če ima

npr. 12 postelj, lahko konča v treh mesecih observacijo 72 mladoletnikov, namesto prejšnjih 12, ko je trajala observacijska doba 3 mesece). Observacija zahteva dobro organizirano delo ekipe strokovnjakov (team work), le tako je mogoče izpolniti vse naloge v tako kratkem času 15 dni. Toda observacija mora imeti svoj smisel. Človeka spravi v jezo misel, da so primeri, ko postane observacija sama sebi namen, cilj postane le dobra "redakcija" zaključnega poročila strokovne ekipe, kar je pedagoško popolnoma nekoristno. Observacijsko delo se mora nadaljevati v tretmanu in v prevzgoji. Zato se pojavi ideja o "letečih ekipah", ki osebo, ki prevzame otroka v prevzgojo po observaciji, pojasni observacijsko poročilo in hkrati želi verificirati svoje diagnostične zaključke in prognostično usmeritev le-teh. Tako postane observacijska ekipa svetovalec vzgojnih ekip, postane raziskovalna ekipa na področju uporabe človeških znanosti v prevzgojne namene. Tako se lahko zmanjša jaz, ki danes obstoja med raziskovalci, ki so močno napredovali v znanostih o človeku na eni strani in na drugi strani med nesrečnimi vzgojitelji, ki se borijo vsak dan na vzgojnem področju. Potreben je most med teoretiki in praktiki. Tak most lahko postane observacijski center.

1. Znanstveni razlogi za kratko observacijo

Doslej je veljal čas dveh do treh mesecev kot najbolj sprejemljiv za observacijo, pogosto pa se je raztegnila na čas 6 mesecev ali še več. Na splošno se misli, da je potrebna dolga doba za observacijo otroka in njegovih "normalnih" reakcij ali kot pravimo tudi spontanih. Misli se, da je potrebno ustvariti mirno atmosfero za opazovanje in razmišljanje zaradi določitve najbolj ustreznega tretmana observiranca. Le s težavo se uveljavlja mnenje, da naj bo čas observacije kar najbolj mogoče kratek. To mora biti le nekakšen uvod v prevzgojne, terapevtske in resocializatorske ukrepe. V kratkem času je potrebno opraviti korektno diagnostiko in izbrati ustrezna sredstva za prevzgojo, podaljševanje observacije pa vedno bolj onemogoča hitro vključitev otroka v psihoterapevtsko fazo. Mnogo večjo nevarnost pa prinaša dolga observacija v emocionalni odvisnosti otroka od okolja med observacijo in bojazen da se otrok čustveno ne naveže na katerega izmed članov ekipe. Upoštevati je treba, da večina otrok prihaja na observacijo iz okolja, ki jim nudi zelo malo možnosti za čustveno navezovanje. Ko se tak otrok znajde v ra-

zumevajočem okolju kjer srečuje ljudi, ki ustvarjajo zanj atmosfero zaupanja, obstoja velika nevarnost za čustveno navezovanje otroka, ki prej ali slej pripelje do trganja teh vezi zaradi premestitve otroka v vzgojno okolje.

Iz navedenih razlogov se vedno več observacijskih centrov odloča za skrajševanje prejšnje dobe dveh ali treh mesecev na en mesec ali še manj. Pri mladoletnikih po končani osnovni šoli se v tem času observacije polaga več pozornosti na profesionalno orientacijo in manj na proučevanje osebnosti.

Vprašanje pa ostaja še vedno odprto: Kakšen je idealni čas opazovanja v internatu? Kakšen je lahko najkrajši čas za postavitev ustrezne diagnoze, ki je potrebna za odločitev kakšne specifične intervencije so potrebne za resocializacijo otroka ali mladoletnika. Eksperimenti so pokazali, da je mogoče za najkrajšo dobo vzeti dva tedna. Po desetih dneh je že mogoče opraviti timsko konferenco zaradi sinteze diagnostičnih ugotovitev članov ekipe. Ni pa mogoče na tej osnovi postaviti zanesljive prognostične napovedi. Sicer pa to ni nobena škoda, ker so vse prognoze navadno zelo dvomljive in dostikrat nepotrebne. Med observacijo ni namreč mogoče predvideti vseh posledic tretmana na otrokovo osebnost in ne drugih faktorjev, ki bodo odločilno vplivali na kasnejše ponašanje otroka.

2. Delo ekipe

Sodelovanje več strokovnjakov v procesu tako kratke observacije zahteva dobro organizacijo tako v znanstvenem, kronološkem in prostorskem oziru. Vsak član ekipe prevzame svoj del odgovornosti. Člani ekipe morajo pokazati dobro pripravljenost za sodelovanje v poklicni atmosferi z drugimi disciplinami. Med člani ekipe ne sme biti nobenih odnosov hierarhije. Nesporazume med člani lahko rešuje le tretja nevtralna oseba "supervisor". Na timskih konferencah mora biti prispevek vsakega člana deležen enake pozornosti ne glede na znanstveno kvalifikacijo in disciplino, ki jo član predstavlja. Vsi prispevki so del celovitega problema. Skupna naloga ekipe je najti najboljša sredstva za resocializacijo otroka, za kar je potrebna dobra diagnoza in dobri odnosi z ustanovami, ki sprejemajo otroke po končani observaciji. Čeprav je zaželjen prijateljski duh v ekipi, se je treba izogibati zelo osebnih odnosov med dvema ali več člani ekipe, ki lahko prizadenejo

in motijo ostale člane, kar moti celovitost ekipe in daje veliko možnost, da postane ekipa prizadeta na področju horizontalnega delovanja.

3. Faktorji, ki olajšujejo kratko observacijo

a) Heterogenost skupine: v observacijski center prihajajo otroci brez predhodne selekcije, katere namen je odločitev ali otrok potrebuje observacijo v observacijskem centru. Edini kriterij za sprejem je starost, ki mora biti med 3 in 18 leti, ne sprejmejo se le močno fizično prizadeti otroci, ki se napotijo v ustrezno specialno ustanovo. Sprejemajo se otroci in mladoletniki z majhnimi delikti, s preddelinkventnim ali že manifestnim delinkventnim ponašanjem. Sprejemata se oba spola, čeprav to povzroča dodatne težave v delu. Center je urejen tako, da niso mogoči nobeni stiki med dekletimi in fanti. Organizirajo pa se skupne dejavnosti pod nadzorstvom. Kratka doba bivanja v centru olajšuje nadzorstvo nad stiki med spoloma. Če se pojavijo motnje na tem področju, so vedno za to odgovorni mladoletniki, ki so ostali v centru več kot tri tedne, zaradi česar se pojavijo pri njih določene napetosti na seksualnem področju, ki jih je že težko nadzorovati. Možnosti observacije se povečajo v mešanih skupinah obeh spolov, kajti seksualni problemi, čeprav pri večini ne izstopajo, so pa prisotni v njihovem ponašanju in motenosti. Direktno opazovanje odnosa do drugega spola daje mnoge prednosti, ugotoviti je mogoče ali gre med njimi za odnose prijateljstva ali za erotične odnose.

b) Stalno nadzorstvo strokovnega osebja: to predstavlja prednost, pa tudi težavo. V observacijskih centrih, kjer ostaja otrok nekaj mesecev je organizirana tudi šola, kar olajša delo v centru. Ko pa je doba bivanja skrajšana na 14 dni, ni mogoče organizirati še šole in za to tudi ni potrebe, saj otrok z lahkoto nadomesti izgubljeni čas, ko se vključi v vzgojno ustanovo. Tako otroci preživljajo ves svoj čas le v skupini, kar zahteva dobro organizacijo strokovnega dela. Tako življenje kmalu izzove spontanost njihovih reakcij in ponašanja.

c) Različnost uporabljenih tehnik observacije: to daje možnost dobre diagnoze. Pri tem pa ne gre le za "slepo" zupanje različnim psihološkim testom, temveč za uporabo tudi

vseh drugih sredstev, ki omogočajo spoznavanje ponašanja, čustvovanja in mišljenja otrok. Vedno je treba izbrati ustrezno tehniko glede na to, kaj želimo opazovati in kakšen je namen našega opazovanja otrokove osebnosti.

4. Način dela vzgojiteljev

Štirje vzgojitelji (dva moška in dve ženski) so noč in dan ob otrocih. Zagotoviti je treba čim bolj "naravno" ponašanje otrok. To se skuša doseči v družinski skupnosti, kjer vzgojitelj neprestano sodeluje pri vseh aktivnostih, pri delu, zaposlitvi in rekreaciji. Izhodišče je, da je vsak otrok sprejet z njegovim ponašanjem brez kritike. Pravila življenja skupine niso določena od "zunaj", temveč si jih grupa postavlja in sprejema. Vzgojitelj enakopravno sodeluje in pomaga skupini pri izboru aktivnosti, ki omogočajo observacijo. Pojavi se vprašanje, do kakšne mere je potrebno otroka pustiti, da dela "kar se mu zljubi" ? Cilj je model dobrega funkcioniranja skupine, zato je nedopustno vse, kar moti to življenje. Nekatere aktivnosti so vnaprej določene (dopoldne delovne akcije, popoldne rekreacija, zvečer grupno življenje). Niti za trenutek življenja fantov in deklet ni mogoče prepuščati njim samim. Osebni kontakt med vzgojiteljem in delinkventom ni zaželen. Če si mladoletnik zaželi takega kontakta ali se to pokaže sicer potrebno, prevzame to nalogo psiholog ali drug član ekipe, ne pa vzgojitelj, le tako je mogoče odvrniti rivaliteto in ljubosumje med samimi člani skupine.

Osnovna naloga vzgojitelja je observacija ponašanja otroka, pri tem pa on sam ni seznanjen z rezultati observacije drugih članov ekipe. Vzgojitelj dnevno zapisuje reakcije in ponašanje otrok v različnih življenskih situacijah in teh zapisov ne pokaže drugim vzgojiteljem. Šele na koncu izdelajo vsi vzgojitelji skupno poročilo o svojih observacijah in ga predložijo timski konferenci.

Za nemoteno delo v observacijskem centru sta predvidena dva sestanka osebja dnevno. Prvi informativni sestanek je pred kosilom in se ga udeležijo: sekretar, eden od vzgojiteljev, socialni delavec in psiholog. Na sestanku se pogovorijo o novodošlih in odpuščenih gojencih, kateri gojenci bodo ta dan pregledani pri strokovnjakih, iščejo se rešitve za težave

v skupinah. Drugi sestanek osebja je po kosilu in se na njem rešujejo organizacijska vprašanja: na njem sodelujejo vsi štirje vzgojitelji in sekretar (tu je treba povedati, da morajo vsi štirje vzgojitelji stanovati in živeti v samem observacijskem centru, tako so pravzaprav vseh 24 ur "prilepljeni" na gojence, ker je 12 gojencev razdeljenih v tri skupine, je tako "prost" le en vzgojitelj, ki v tem času lahko opravi svoje osebno delo ali spremlja gojence pri premestitvi v vzgojni zavod). V tem času delajo z gojenci psiholog, socialni delavec ali drug član ekipe.

Ugotovljeno je, da vsak obisk družinskih članov moti delo centra, zato so obiski nezaželeni. Pošta se gojencem ne odpira, toda naloga vzgojitelja je, da se gojencu toliko približa, da izve, kaj je bila vsebina pisma. Pravilo je tudi, da si gojenci ne smejo dopisovati z bivšimi gojenci observacijskega centra, ker to lahko prinaša različne težave.

5. Zaključno poročilo - sinteza observacij

Zaključno poročilo vsebuje rezultate observacije posameznih članov ekipe s predlogom za tretman. Pri tem ni težava toliko v tem, da se izdelata "idealna" predloga za tretman, temveč predlog, ki ga je mogoče uresničiti v praksi. Dejstvo je, da so praktične možnosti za tretman zelo omejene, zato je vedno potrebno iskati kompromis med idealom in prakso, ki se ponuja.

Zaključno poročilo naj bo čim krajše, ker je znano, da sodniki, ki največ pošiljajo mladoletnike na opazovanje, nimajo časa za čitanje obsežnih poročil. Posebna težava je glede terminologije v poročilu. Izogibati se je treba čisto strokovnih izrazov, ki jih v največji meri uporabljata psiholog in psihiater in jih nadomestiti z razumljivimi izrazi tudi za nestrokovnjake s tega področja (npr. sodnike).

6. "Leteča ekipa"

Nalogo spremljanja bodočega razvoja otroka po odpustu ima socialni delavec observacijskega centra. V ta namen vzdržuje stike z zavodom v katerem se nahaja otrok ali z družino v kateri ta živi. Svoje ugotovitve sporoča članom ekipe centra, da

morejo korigirati svoje metode dela, prav tako pa se ugotovitve sistematično zapisujejo, kar omogoča raziskovanje na tem področju. Zaradi izmenjave medsebojnih izkušenj na področju observacije in tretmana se organizirajo redni sestanki observacijske ekipe in ekipe, ki izvaja tretman v vzgojnem zavodu. Na ta način opravlja "leteča ekipa" observacijskega centra tudi nekakšno "inšpekcijo" nad delom ekip, ki izvajajo tretman v različnih zavodih. Večina zavodov sprejema tako obliko pomoči s strani observacijskega centra, predvsem iz razloga, ker jim manjka kvalificiranih vzgojiteljev, poleg tega pa se s tako neposredno izmenjavo izkušenj zmanjšajo na minimum težave, ki jih imajo zavodi z novo sprejetimi gojenci iz observacijskih centrov predvsem v prvih tednih po sprejemu. Ugotovljeno je tudi, da vodstva vzgojnih zavodov premalo ali nič ne seznanijo svoje vzgojitelje z rezultati observacije, kar popolnoma razvrednoti celotno delo observacijske ekipe.

"Sledenje" otrok v zavodih je nujno, kajti postavljena diagnoza v observacijskem centru lahko služi le kot orientacija za tretman otroka, potrebna je adaptacija in evakuacija predlogov v novih pogojih v katerih se opravlja prevzgoja. Pri tem zavodu lahko v veliki meri pomaga "leteča ekipa" observacijskega centra.

Naloga "leteče ekipe" je tudi, da pomaga pri uporabi novih tehnik in ukrepov v tretmanu otrok, kajti ugotovljeno je, da zavodi zelo malo "spoštujejo" in upoštevajo nasvete, ki so jim dani v observacijskem poročilu. Vzrok je predvsem, ker niso sposobni za realizacijo danih predlogov.

Tako sodelovanje med observacijskimi centri in vzgojnimi zavodi bo nujno pripeljalo do večje diferenciacije med zavodi v pogledu tretmana, tako, da ne bo med njimi razlikovanja le glede starosti otrok, ki jih sprejemajo ali le glede na to, ali je otrok storil delikt ali ne, kakor je to sedaj.

S svojimi obiski "leteča ekipa" opravlja tudi "supervizijo" svojih diagnoz in diagnostičnih sredstev. Ugotovitve jim omogočajo, da razmišljajo o svojem lastnem delu. Omogočajo pa tudi raziskovanje in preverjanje uspešnosti prevzgoje vedenjsko in osebnostno motene mladine.

F. B.

PROSTITUCIJA MLADOLETNIC IN MOŽNOSTI ZA NJENO PREPREČEVANJE

V francoski reviji REEDUCATION (št. 222, leto 1971, str.29-37) je bil objavljen zapis o razgovoru z M.CHAZALOM, ki je že 15 let mladinski sodnik in je v tem času spoznal vzroke mladoletniške prostitucije. Iz članka povzemamo nekaj zanimivih ugotovitev.

"Pojavlja se nova prostitucija, prostitucija mladoletnic, ki se vdajajo moškim za en obed, za vstopnico za kino, za zaželeni predmet", pravi sodnik CHAZAL. To so največkrat dekleta iz okolice mest, ki pričnejo s spolnimi igrami v prostem času na potepanju po šoli, kasneje pa se iz tega razvije prava prostitucija.

Mladoletnico lahko pripeljejo v prostitucijo različni vzroki:

1. Osebnostni faktorji:

- a) fizični: porušeno hormonalno ravnotežje v telesu, ki pelje dekle v apatijo ali hiperseksualnost;
- b) psihološki: mlado dekle sanja o veliki ljubezni in se spusti v sentimentalno avanturo s prvim moškim. Nato pa nekega dne pade v roke mlademu potepuhu, ki postane njen zvodnik. Prične se žalostna usoda dekleta, ki postane odvisna od zvodnika.

2. Intelektualni faktorji: pogosto vlada prepričanje, da so mlade prostitutke duševno podnormalno razvite. Raziskava (dr. Le MOAL, in dr. DUCHET, 1965) kaže naslednje podatke:

- 8 % deklet z visoko inteligentnostjo,
- 12 % deklet z nadpovprečno inteligentnostjo,
- 53 % deklet s povprečno inteligentnostjo,
- 18 % deklet s podpovprečno inteligentnostjo in
- 9 % deklet z duševno, čustveno, socialno in šolsko zaostalostjo.

3. Družinski faktorji: Dekle se želi otresti nesrečnega družinskega okolja, ker so starši razvezani ali živijo v ve-

likem nesoglasju ali pa se čuti dekleta zapuščeno, ker so starši vedno zaposleni.

4. Ostali faktorji. Pomanjkanje družinske vzgoje zaradi socialno-ekonomskih vzrokov. Otroci so osamljeni, ker starši odhajajo daleč na delo, zato so otroci po koncu šole prepuščeni sami sebi v "mrtvem" mestu, brez odraslih (v Franciji traja delovni čas od 9 do 18 ure, op. F.B.). Otroci na potepanju pričnejo z otroškimi seksualnimi igrami. Pomanjkanje mladinskih klubov je prav tako pomemben vzrok, da so otroci prepuščeni sami sebi.
5. Delovni pogoji: Pomanjkanje dela za mlada dekleta ali le sezonska zaposlitev in nato brezposelnost. Če ostane dekleta doma brez dela, je z enim očesom v hiši, z drugim pa na ulici in provocira situacije, ki peljejo v prostitucijo. Značilna je usoda deklet, ki pridejo iz podeželja v mesto in ko se pri bogataših zaposlijo kot gospodinjske pomočnice se pogosto ne morejo upreti temu, da ne bi postale "pomočnice za vse". To je za gospodarja "dobra" rešitev, saj pomočnica nikogar ne vznemirja.
6. Prevoz na delo in iz dela: Na vlakih, ki vozijo iz Pariza v okolico in na avtobusih, ki so nabito polni mladih, se razvija promiskuiteta.
7. Socialno okolje: Prostitutke izhajajo iz različnih okolij, večina je iz revnega okolja, čeprav so med njimi tudi dekleta iz bogatih družin.
8. Ekonomski faktor: Živimo v potrošniški družbi. Mladi so iskani kupci in pogosto je reklama namenjena prav njim. Mlada dekleta, ki nimajo denarja, najprej kradejo, kasneje pa se pričnejo vdajati prostituciji za sredstva, ki si jih želijo.
9. Film: Pogosto prikazovanje lahkotnega življenja v filmih, ki je daleč od resničnosti, pripelje mlade, da sanjajo o takem življenju. V filmih je množica erotizma, seksualnih deviacij in jemenja mamil.
10. Ljubezenski tisk: Tisk je tako usmerjen, da vabi mlada dekleta v poulično ljubezen.

11. Pomen moralnih vrednot: V vseh sodobnih družbah obstoja huda kritika konformistične morale. Toda mladina potrebuje pouk, z mladimi je potrebno diskutirati o vrednotah življenja. Mladi so sprejemljivi za nove moralne vrednote, potrebno pa jim je razložiti, kaj je potrebno zavreči od "stare" morale in katere nove vrednote naj sprejmejo za svojo moralo. Dekleta, ki se ne čutijo več vezane na staro moralo, izberejo najenostavnejšo rešitev, kar pomeni, zaslužiti čim več denarja z minimumom dela.

Ali je mogoče rešiti mlade prostitutke? Na to vprašanje odgovarja sodnik CHAZAL, da je za dekleta do 18 let mogoče še vedno upati, da se jih da prevzgojiti. Mnogo manj upanja pa je za dekleta od 18 do 21 let, ki so že nesprejemljiva za vzgojne napotke in prevzgojo. Boljši pa so zopet rezultati prevzgoje deklet okrog 25 let, ker se že zavedajo svojega ponižanja. Izhodišče za prevzgojo je vedno individualni kontakt. Problema prostitucije ne smemo opazovati niti skozi črna niti skozi rožnata očala. Čuvati se moramo sentimentalnosti, kakor tudi bolezenskega pristopa.

F.B.

Vesti

SEMINAR ZA SOCIALNE DELAVCE "SOCIALNO DELO IN PLANIRANJE DRUŽINE"

V času od 20. do 22. maja je Višja šola za socialne delavce v Beogradu organizirala seminar za socialne delavce z naslovom "Socialno delo in planiranje družine". Seminarja, ki je bil na Pravni fakulteti v Beogradu se je udeležilo okrog sto socialnih delavcev z vse Jugoslavije, ki delajo na področju varstva družine. Na seminarju so bili podani naslednji referati:

- Planiranje družine in populacijska politika - Vida Tomšič
- Položaj družine v samoupravnem socialističnem družbenem sistemu in planiranje družine - dr. Olivera Burić
- Demografski aspekti planiranja družine v SR Srbiji - dr. Mirosljub Rančić
- Položaj žene v sodobnem mednarodnem pravu - dr. Vida Čok
- Delo drugostopne komisije za prekinitev nosečnosti - Anka Lozović in Hristina Rakić
- Spolna vzgoja na osnovni šoli "Veljko Dugošević" v Beogradu - Milan Čordanić
- Planiranje družine v našem pozitivnem pravu - prof. Mirjana Papo
- Vloga skrbstvenega organa v planiranju družine - prof. Radi-voje Popović
- Mentalna higiena in planiranje družine - dr. Pavao Brajša
- Prevenција nosečnosti pri mladini - dr. Vesna Dramušić
- Andragoški pristop pri planiranju družine - dr. Ljubica Prodanović
- Prekinitev nosečnosti kot ena izmed oblik planiranja družine - Mira Đorđević in Ana Brkić
- Nekateri psihološki aspekti planiranja družine - prof. Gabi Čaćinović - Vogrinčić

- Uporaba metod socialnega dela pri planiranju družine - prof. Bernard Stritih
- Stanje planiranja družine v naši državi - dipl.sociolog Milanka Jakšič

Kot je razvidno iz naslovov, so se teme referatov lepo dopolnjevale in je bila problematika obravnavana iz različnih kotov. Vendar pa je kljub temu uspešnost seminarja v posredovanju novega znanja in metod dela socialnim delavcem vprašljiva.

Slab odziv udeležencev seminarja v diskusiji bi bil lahko posledica dorečenosti na tem področju, vendar pa je verjetneje to le še en dokaz, da frontalna oblika posredovanja informacij za seminarje s področja socialnega dela ni najprimernejša. Udeleženci seminarja so bili socialni delavci, ki delajo na področju varstva družine in se s problematiko planiranja družine dnevno srečujejo, torej imajo na tem področju nemalo izkušenj. Verjetno bi drugačna organizacija seminarja udeležence bolj aktivirala in bi te izkušnje med seboj lahko izmenjali. Delo v manjših skupinah, kjer bi bila diskusija usmerjena, bi marsikoga, ki je seminarju le prisostvoval, prisilila k aktivnemu sodelovanju.

Gradivo s seminarja je dostopno pri organizatorju.

Z.D.

Glosa

SOCIALNO VARSTVO ALI SOCIALNO SKRBTSTVO -

TO JE ZDAJ (ŠE VEDNO) VPRAŠANJE

Nenaden in osupljiv sklep, da je treba uporabljati za tisto področje, ki smo ga doslej poimenovali "socialno varstvo" naziv "socialno skrbstvo", za katerega smo mislili, da je že izginil v ropotarnici preživelih socialnih zamisli, na poseben način poudarja dvoje vprašanj, ki sta vedno prisotni pri socialnem delovanju: vprašanja strokovnega pomena socialne dejavnosti, ki jo opravljamo v aktualnih družbenih prilikah in ji na osnovi uvidevanja njenega pomena v okviru aktivnosti družbe dajemo tak ali drugačen naziv in vprašanje zagotavljanja vpliva na odločitve, ki zadevajo socialno varstvo tudi tistim, ki na tem področju neposredno delajo (in jih ne moremo imenovati politike). Smisel tega spraševanja je v ustvarjanju koristnega dvoma o vsem, kar tvori razmerje človeka do sebe in svojega dela in ki vodi k neprestanem kritičnem osveščanju za boljše delo. Ni potrebno posebej poudarjati, da je takega razmerja običajno premalo, zato smo se toliko lažje odločili, da spodnje vrstice objavimo. Avtor jih je prvotno želel objaviti v "štirinajstdnevniku za politična, gospodarska in kulturna vprašanja", ker je sodil, da gre pri nazivu neke družbene službe za javno zadevo, ki jo je potrebno tudi javno obravnavati, vendar ga je njeno uredništvo z apriornimi in pavšalnimi ocenami ("kolikor nam je znano je socialno skrbstvo širši pojem, medtem ko je socialno varstvo ožjega značaja") zavrnilo. Vsekakor ostaja po našem mnenju vprašanje naziva dejavnosti socialne službe v sedanjih in prihodnjih organizacijskih

- Uporaba metod prof. Bernard
- Stanje planir
Milanka Jakšič

oblikah (interesne skupnosti !) še vedno aktualno, zlasti še, ker se že slišijo glasovi, da bo bodoči komite, ki bo prevzel posle sedanjega sekretariata komite za socialno varstvo (ne skrbstvo).

Prav bi bilo, da se stvari okrog naziva službe (in morda tudi njene vloge) razjasnijo preden nam bo resno zapretila terminološka (in še kakšna) zmeda.

Odločeno je, da bomo morali po novi ustavi govoriti o "socialnem skrbstvu" in opustiti sedanji pojem "socialno varstvo". Na prvi pogled povsem nepomembna in drobna sprememba, zlati v primerjavi z vsem novim, kar prinaša novi vrhovni državni akt v organizacijo in delovanje družbe, je vendarle vredna pozornosti ne samo tistih, ki so bili doslej trdno prepričani, da se ukvarjajo s socialnim varstvom, pač pa tudi vseh, ki do ustave niso brezbržno nekritični. Poleg tega pa je najbrž povsem naravna človeška reakcija, da se vpraša, zakaj sprememba in kaj novega, različnega in boljšega prinaša (seveda, če verjamemo, da je razvoj družbe vedno mogoče enačiti z napredkom).

Pomislek, da gre v tej zadevi za navadno "črkarsko pravdo", sholastično sprenevedanje ali neoglajeno sitnarjenje, poskušajmo odpraviti s tem, da si nekoliko pobljže ogledamo, kakšen pomen imata oba pojma: stari, ki mu je odzvonilo in novi, ki je zapisan v ustavi.

Socialno skrbstvo se je od revolucije dalje uveljavilo v našem semantičnem in političnem prostoru kot skup ukrepov, ki jih izvaja družbena skupnost tedaj, ko zaradi posebnih okoliščin, ki ogrožajo njihov družbeni položaj, posameznik, družina ali družbena skupina potrebujejo pomoč, ali kadar jim je zaradi njihovih posebnih družbenih potreb nujno potrebno zagotoviti družbeno varstvo. Tako pojmovanje pojma "socialno varstvo" je danes, kljub začetnemu naivno dogmatičnemu sklepanju, da bo socialistična družba rešila probleme, kot so revščina, nemoč in neznanje, z odpravo eksploatatorskega družbenega reda in razvojem proizvodjalnih sil reminiscence takega gledanja so še zdaj včasih prisotne - povsem utrjeno: poleg vrste strokovnih del, ki govore o socialnem varstvu kot eni od bistvenih sestavin

socialistične socialne politike (Kržišnik, Stupar^x), je pojem "socialno varstvo" že dobri dve desetletji navzoč v besednjaku, ki ga poznajo delavci, ki se ukvarjajo s socialnim delom, o njem predavajo na višjih in visokih šolah, uporablja se pri načrtih, ki se snujejo za boljši in srečnejši razvoj posameznika in skupnosti in ne nazadnje o "socialnem varstvu" govori tudi program ZKJ, saj ga šteje za eno od dveh osnovnih področij socialne politike. (Mimogrede: program ZKJ opredeljuje socialno politiko kot politiko življenjskega standarda in politiko socialnega varstva, prezrl pa je, da je tudi politika socialnega zavarovanja - za primer bolezni, starosti, invalidnosti in brezposelnosti - bistveni del socialne politike, saj je temeljnega pomena za zagotovitev socialne varnosti in socialne pravičnosti.) Pojem "socialno varstvo" je torej danes vtkan v vse aktivnosti, ki jih razvijamo v družbi za dobrobit ljudi in se nikakor ne omejuje samo na materialno plat človekovega bivanja.

In kako je s "socialnim skrbstvom"? Kratak skok v zgodovino prizadevanj družbe, da bi poskrbela za ogrožene posameznike in skupine nam pokaže, da moramo videti v socialnem skrbstvu embrio socialnega varstva. Socialno skrbstvo je nastalo kot rezultat splošne reakcije prosvetljenega mišljenja v 18. stoletju, ki se je uprlo preživelim strukturam v ekonomskem in družbenem življenju tega časa, ki so omejevale posameznikove svobode in ekonomski razvoj. Tedaj se je uveljavila zahteva, da se posamezniku zagotovijo civilne in politične pravice, ki naj mu dajo svobodo, enakost in lastnino. Ko so te pravice zagotovljene, je vsakdo odgovoren za svojo usodo sam. Kdor trpi ali je ubog, naj krivi zato sebe, kajti zajamčena svoboda in pravna enakost sta mu omogočala, da bi prišel s svojimi napori do mesta, ki ga v družbi zasluži. Seveda je bilo takšno liberalno stališče, ki je prevladovalo skozi skoraj vse obdobje kapitalizma 19. stoletja, nasprotno vsakemu poudarjanju vloge socialnega varstva v družbi. In ker je bilo kljub deklariranim možnostim za samouveljavitev v družbi vedno dovolj "krivih ubožcev", ki niso bili sposobni, da bi našli v njej svoje mesto, ki so se znašli v bedi, ker "niso znali izkoristiti svoje svobode", ni pa bilo moralno in za družbo "spodobno", da bi jih pustili umreti, se je na podlagi verskih in človekoljubnih čustev pričela skrb za "reveže". Socialna pomoč, ki je bila na ta način dajana, je bila usmerjena le na ozek krog materialno nepreskrbljenih (ubožnih) in za delo nesposobnih oseb, za katere nihče drug ni skrbel.

Sčasoma se je uveljavil za tovrstno socialno delo pojem socialno skrbstvo, ki je dokaj točno zajel tako skrbniško - zaščitniški in paliativni značaj te pomoči (vloga prejelnika pomoči je vloga pasivnega subjekta) in omejenost te pomoči samo na socialno-ekonomsko stigmatizirane osebe. Razvoj družbe in čedalje pogostejše doumevanje človekovih potreb za njegov zdrav razvoj, je pripeljal do spoznanja, kako nezadostna in omejena je tako ozko in enostransko usmerjena socialna dejavnost.

Probleme slabega socialnega položaja ali socialne ogreženosti namreč ni mogoče rešiti s tem, da ponudimo "kos kruha" ali, da poskrbimo, da bo posameznik zavarovan pred stiskami, ki jih prinaša življenje, pač pa s tem, da uredimo družbo tako, da omogočimo vsakemu, da živi v družbi dostojno življenje in da preprečujemo, da bi v stisko mimo svoje volje zapadel. Odgovor na vprašanje, "ali izsuševati močvirje, ali reševati posameznike, ki v njem tonejo" ? je torej tudi odgovor na vprašanje, kaj je, oziroma mora biti v pravično urejeni družbi dejavnost, ki jo imenujemo socialno varstvo. In če sodimo, da je v družbi, ki želi biti socialistična, ki torej želi kar najbolj mogoče zavarovati socialni položaj človeka in omogočiti njegovo družbeno uresničitev, je lahko odgovor samo ta, da je socialno varstvo dejavnost, ki je vpletena v vse oblike in pogoje človekovega bivanja v družbi in ki je bistveno udeleženo pri spreminjanju družbe, potem je seveda tudi razlika med socialnem skrbstvom in socialnim varstvom več kot samo navidezna. Gre za vprašanje fundamentalnega in doktrinarnega značaja, ki ga nikakor ni mogoče rešiti z besednim manevriranjem. Gre za uveljavitev ideje o tem, kaj naj bi bilo socialno varstvo v okviru socialne politike, ki je sestavni del družbene doktrine in se ne more pragmatično prilagajati potrebam dnevne politike. Ključno vprašanje, ki ga zastavlja ustavna sprememba je torej, ali bomo svojo prihodnjo dejavnost uravnavali po modelu socialnega skrbstva ali po modelu socialnega varstva. Upamo, da kontradikcija, ki obstoja med uporabljenim izrazom za področje dela, ki ga je doslej pokrivalo socialno varstvo in siceršnje "socialnovarstveno" orientacijo nove ustave v členih, ki govorijo o položaju človeka v družbi, govori v prid mišljenju, da je socialno varstvo dobilo staro etiketo iz povsem nebitvenih in z znatnostjo v socialnem delu prav nič povezanih razlogov.

Seveda se znajdemo na področju slepega ugibanja, ko želimo

zvedeti, kaj je nagnilo ustavno komisijo, da se je tik pred zadnjo redakcijo ustavnega teksta odločila za tako spremembo. Ali je bilo temu krivo besedno prerivanje in pojmovna navzočnost, ki je nastala, ko se je v ustavnem tekstu pojavil pojem "otroško varstvo" - ki je pri nas osamosvojeni otrok socialnega varstva - ob pojmu "socialno varstvo" in je bilo potrebno poskrbeti za distinkcijo? Kot nam je znano, o nameravani spremembi ni uradno povprašala niti Republiški sekretariat za zdravstvo in socialno varstvo, ki jo seveda iz načelnih razlogov ne bi mogel podpreti. Niso pa bili konsultirani niti strokovnjaki, niti strokovne institucije, kaj šele delavci, ki se ukvarjajo s socialnim varstvom. Demokratične in javne razprave torej o tem vprašanju, ki zadeva pomembno družbeno službo, ni bilo. Pravgotovo vnaša takšno ravnanje elemente forumske samovolje, ki meče dvom na pretehtanost ustavnih odločitev. Pri delavcih, ki se ukvarjajo s socialnim delom, pa nastaja vtis, da strokovni argumenti niso važni, kadar se politično odloča. Kako blizu pa je to nevarnosti, da se iz tega razvije prepričanje, da je trditev, da jim je zagotovljen vpliv na odločitve, zgolj deklarativna fraza, ko dejansko o tem, ko bo, že nekdo nad njimi odloča, ni potrebno povdarjati. Namesto dezalienacije dobimo tako novo determinanto alieniranega položaja tistih, ki naj bi, tako zagotavlja prav nova ustava, odločali.

In ko bomo v kratkem razpravljali o zakonu o socialnem skrbstvu, bo potrebno pojasnjevati, zakaj nenadoma govorimo o socialnem skrbstvu, tega ne bomo znali povedati. Koristno bi bilo, da bi tisti v ustavni komisiji, ki so tako odločili, to pojasnili. Želeli bi namreč govoriti o nečem, kar razumemo in v kar verjamemo. Morda pa je to le še pomembno pri delu z ljudmi in za ljudi.

(rokopis gotov 1/3-1974)

T. B.

x "Pojem socialno varstvo označuje skup dejavnosti državnih, družbenih in drugih organov in organizacij usmerjenih k ustvarjanju pogojev za življenje in napredovanje v življenju tistim osebam, ki iz kakršnih koli razlogov (nesposobnost za delo, povečane potrebe itd.) ne morejo same sebi zagotoviti teh pogojev. Če imajo te osebe s pozitivnimi predpisi priznano pravico (v subjektivnem smislu besede, da od določenega organa ali organizacije zahtevajo, da jim da (prestira) socialno varstvo (se pravi, če jim je priznana

socialna pravica), tedaj se takšno socialno varstvo - dvignjeno na nivo pravice - imenuje socialna preskrba (oziroma socialna varnost). V kolikor pa take osebe nimajo s pozitivnimi predpisi priznane pravice do socialnega varstva, lahko pa tako varstvo zahtevajo (prosijo), se pravi, v kolikor nimajo socialne pravice v subjektivnem smislu besede, tedaj se takšna pomoč imenuje socialno skrbstvo (kamor prvenstveno spadajo socialne pomoči). Tako torej pojem socialno varstvo zajema socialno varstvo dvignjeno na stopnjo pravice, to je socialno preskrbo in socialno varstvo, ki ni dvignjeno na stopnjo pravice, to je socialno skrbstvo (socialno varstvo v ožjem pomenu)."

(dr. Mihajlo Stupar: Socialna politika, Izdavaško preduzeće "Rad", Beograd, 1963, str. 17-18)

Kržišnik govori o "resorju socialnega varstva", ko razpravlja o pojmu socialna politika v ožjem pomenu besede (dr. Anton Kržišnik: Socialna politika, Splošni del, skripta Višje šole za socialne delavce, 1961, str. 52) in pravi: "Glavne značilnosti socialnega skrbstva so v tem, da se varstvo in pomoč dajeta le v toliko, kolikor je dokazana potrebnost prejemnika, v tem, da prejemnik pomoči socialnega skrbstva nima z zakonom določene pravice do dajatev in končno v tem, da se pogoji, vrsta in mere dajatev določajo po prosti presoji glede na vrsto in velikost stiske tistega, ki je potreben varstva. S historičnega vidika je socialno skrbstvo najnižja in najstarejša oblika socialnega varstva, razvila se je neposredno iz zasebne dobroteljnosti." (str. 17).

"Zbornik pojmov u socialnoj politici", ki ga je leta 1973 izdala Jugoslovenska konferenca za socialne dejavnosti, pa opredeljuje pojem socialno varstvo kot "sistem ukrepov, s katerim družbena skupnost zagotavlja in daje primerne oblike varstva in pomoči tistim državljanom - posameznikom, družini ali skupini - kadar se znajdejo v položaju, da brez te pomoči ne bi mogli ublažiti ali odpraviti neugoden položaj, v katerem so se znašli ... Naloga socialnega varstva je, da pomaga državljanom pri ublaževanju in odpravljanju različnih stanj socialne potrebe" "... kamor sodijo poleg "klasičnih socialnih rizikov - bolezni, invalidnost, starost, nezaposlenost itd.".. tudi "razne posledice neadaptiranosti na novo okolje pri migraciji, alkoholizmu, potepuštvo, kriminal itd." (str. 133-134). Po istem Zborniku je socialno skrbstvo organizirano družbeno socialno varstvo tistih državljanov, ki nimajo pravi-

ce na osnovi dveh najbolj razvitih režimov (oblik, metod) socialnega varstva - socialnega zavarovanja oziroma socialne preskrbe. V razvitih deželah je značilno, da zajema socialno skrbstvo najmanjše število uporabnikov in najslabša zaščita. Gre za državljane, ki niso materialno preskrbljeni, ki so za delo nesposobni in ki nimajo sorodnikov, ki bi zanje po predpisih morali skrbeti ... V teoriji se pojem socialno skrbstvo uporablja za vse druge oblike socialnega varstva, ki obstojajo za razne skupine koristnikov, ki ne uživajo pravice do socialnega varstva na osnovi socialnega zavarovanja ali socialne preskrbe... V vsakem primeru predstavlja socialno skrbstvo prehodno stopnjo v razvoju socialnega varstva... Zdi se, da je primerneje, da se za vse oblike socialnega varstva izven socialnega zavarovanja in socialne preskrbe uporablja pojem socialno varstvo v ožjem smislu." (str. 231-232)

S STAREGA MAGNETOFONSKEGA TRAKU ali

POUČNI IN VZPODBUDNI PRISPEVEK K RAZMIŠLJANJU O (NESTEREOTIPNI) PODOBI SOCIALNEGA DELAVCA IZRAZITO MOŠKEGA SPOLA

- Ko nas je obiskala šola za socialne delavce, drugi letnik, smo bili vsi precej razočarani, ker je večina fantov - verjetno bo to bolj starokopitna izjava - izgledalo kot bitli, imeli so kristusove brade, dolge lase, pa ležali so po tistih stolih in so se prav neokusno obnašali in nobenih od prisotnih vzgojiteljev in vodij jih ni opozoril na to. Saj človek nima nič proti dolgim lasem, ampak določeni poklici tega ne dovoljujejo. In tudi punce same, ko so fantje odšli (niso imele o dekletih nobenih pripomb) so rekle: "jaz takim socialnim delavcem ne bi nikoli ničesar zaupala !"
- Se strinjam in jaz sem takoj drugi dan uradno povedal šoli, da ti ne smejo več obiskati noben vzgojni zavod v Sloveniji.
- Šola ni tega takoj akceptirala, menili smo, da ona o tem še lahko razpravlja in se odloča, ali smejo obiskovati vzgojne zavode ali ne. Namreč tako je: to so trije študentje, ki iz-

gledajo res kot bitli. Imajo nekoliko daljše lase, zalisce in brke in so moderno oblečeni. Mi nikakor ne zagovarjamo, da bi morali imeti brke in brado in se nam ne zdi primerno, da se po vzgojnih zavodih neprimerno obnašajo, da ležijo po stolih in tako naprej. Samo nekaj je: po prvem letniku, ko so šli na prakso, so se vsi trije ostrigli, popolnoma uredili, dostojno oblekli in so na praksi zelo dobro delali. Med študijem mi nimamo nobene možnosti, da bi jim prepovedali, da se tako ali drugače nosijo, ostrižejo ali oblačijo. Vsi trije so pametni, sposobni in v redu fantje in se da z njimi pomeniti, da kot socialni delavci ne bodo mogli taki delati, da jim nihče v poklicu ne bo zaupel in tako naprej in mi nič drugega ne moremo zahtevati od njih razen takrat, kadar so na praksi, takrat pa lahko zahtevamo od njih.

- Kaj pa ležanje na stolih ?

- To je pa absolutno neprimerno in to je umestna pripomba ampak apriorno reagirati zaradi dolgih las ... ! ?

No ne apriorno, to ne spada skupaj, ležanje in tako aroganten odnos do ljudi.

Aroganten odnos in ležanje to je neprimerno. Smo se pa mi o tem pogovorili z njimi na vašo intervencijo in pripombe in tudi s tistimi, ki so bili z njimi v zavodu in smo odločili, da res ni primerno, da gredo takšni kot so naprej na obiske v vzgojne zavode. Vi pa morate razumeti, da mi ne moremo študentov, ki niso več vaša generacija, to so kot na univerzi mladi ljudje, bruci pravzaprav, ki so in hočejo biti tudi na tak način nekako moderni.

- Saj mi ne zahtevamo, da ga ostrižete in pravite, da naj razumemo to, da pripadajo moderni generaciji in hočejo to modernost pokazati navzven.

- Mi lahko z njimi delamo in jim skušamo dopovedati, kakšen poklic je socialni delavec in kaj se od njega zahteva in tu mislim, da lahko nekaj naredimo.

VESTNIK - glasilo delavcev na področju socialnega dela
izdajajo:

- Republiški sekretariat za zdravstvo in socialno varstvo
- Višja šola za socialne delavce
- Skupnost služb socialnega varstva
- Skupnost socialnih zavodov
- Zveza društev socialnih delavcev Slovenije.

Urejuje uredniški odbor: Tone Brejc, Franci Brinc, Majda
Kramar, Berta Leskovic, Blaž Mesec, Janko Perat, Ela
Župančič.

Glavni urednik: Pavel Dolar

Odgovorni urednik: Tone Brejc

Uredništvo je v Ljubljani, Župančičeva 6, tel. 23-114

VESTNIK izhaja v 6 številkah na leto. Letna naročnina je
30 din, posamezna številka stane 5 din.

Naročnino vplačajte na račun št. 50100-503-40916.

Prispevki se honorirajo.

Rokopisi se ne vračajo.

